

Têgîna legopediyê û ziman

Abdusamet Yîgît

Têgîna legopediyê û ziman

Weşanên SORAN e

gulana 2019

Edîtor : Zeynel Abidîn Han

Berpirsiyariya Redaksiyonê: Zagros Baran

Grafîk û Design : Gazîn Han

email: han-grafik@hotmail.de

Çap û Grêdan : Concept Medienhaus GmbH

Bülöwstr. 56-57 10783 Berlîn

ISBN 978-3-9816686-7-4

Têgîna Legopediyê û ziman

Legopedî, wê weke têngîneka ku wê li ser ziman re wê weke têngîneka ku wê dema ku mirov pirsgirêkên xwe hanîna li ser ziman dijî de wê, li ser wê pirsgirêkê û hîmê wê bihizirê û wê bike ku wê fahm bike bê. Rewşa legopedîyê, w weke têngîneka ku wê di vê çerçoveyê de wê bi rewşa ku mirov di mejî de pirsgirêkan bijî û bi wê re weke encama wê ku mirov nikaribê xwe werênê li ser ziman re wê were li ser ziman. Mijara pirsgirêkên zimanî ên bi mejiyî re ku wê dema ku mirov bi xwe re ketîneka di mejî de bû, xwûn çû ser mejî û ankû bi vê rengê rewşna ku ew dibin û pêş dikevin, wê weke encama wan wê pirsgirêkên axiftin, şîrovekirinê, bîrkirinê û hwd wê xwe bidina dîyar kirin. Ev jî wê weke rewşna fîzyolojîkî ên ku wê bi mejî re ku wê xwe bidina dîyarkirin bin. Di rewşa legopedîyê de wê li vir, bi giştayîya, bi rewşa windahîyên zimanî ên weke encama rewşên bi bîrîn û ankû bîrîndarbûna bi mejî û hwd re ku wê bibin re wê, xwe werênê hanîn li ser ziman. Pirsgirêkên ku wê legopedî wan dihilde li dest, wê di vê çerçoveyê de wê di çerçoveya 'têngîna tarapîya ziman' de jî wê li ser wê were hizirîn û wê bê hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de fahmkirin, bîrkirin, şîrovekirin û hwd, wê bi wê re wê xwediyê wateyê bê. Li vir, ev rewşa vê mijarê wê weke rewşeka teybet bê ku mirov wê hilde li dest. Sedema min a lêkolînkirin û hildana vê mijarê li dest, wê aliyekî wê bi qadaxaya li ser zimanê kurdî re ku ew pirsgirêkên axiftin û fahmkirinê xwe didina dîyarkirin bê. Ber ku ev rewş, wê weke rewşeka ku wê bi rastî jî, weke ku pêwîstîya tarapîyekê ji xwe re dihênê li ser ziman bê. Ev rewşên ku mirov weke ku wê di encama çûyîna xwûnê li seer mejî, û ankû hinek rewşên weke bûhûrandina rewşna xirab de ku ew di mejiyî de bîrîn û bîrîdarî dana çêkirin, ku di encama wê de mirov çawa bi ziman re xwe hanîna li ser ziman fahmkirin, ji hevdu zelal û safîkirin û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê hinek nîşanên wê di vê çerçoveyê de wê xwe bidina dîyarkirin.

Li vir, ev rewş û mijara pedegojîyê, di serî de ez di serî de divê ku wê werênina li ser ziman ku wê weke mijaraka pirr zêde kûr bê. Ji gelek aliyan ve wê divê ku mirov wê werênê li ser ziman bê. Lê ezê mijarê tang bigirin û di çerçoveya pirsgirêkên zimanî ên ku ew xwe didina dîyarkirin re wê, hewl bidin ku wê werênina li ser ziman. Yan jî ev mijar, weke mijaraka ku ew mirov dikarê di çerçoveya wê de bi rewşa dermankirinê û ankû weke ku wê were ser ziman tarapîya li ser ziman re ku wê bi wê re wê werê kirin re wê, xwediyê rewşek û çerçoveyek giştî a tendûrûstî jî bê. Ji xwe, pirsgirêkên ku wê bikevîna çerçoveya vê mijarê de wê weke pirsgirêkna ku mirov wan di çerçoveya têngîna tendûrûstîyê de jî wê hilde

li dest bê. Her wusa di vê çerçoveyê de ku mirov wê hilde li dest, wê bi pirsgirêkên zimanê ên weke nekarîna xwe hanîna li ser ziman, aliqîna ziman, di çerçoveyek rast de ne hanîna li ser ziman a gotina, di mejî de hizirkirin û gotina bêjeyan lê nekarîna hanîna ser ziman bi derxistina ji dev û hwd, wê di çerçoveyek berfireh de wê xwediyê rewşeka têgînî a ku mirov dikarê li ser wê bisekinê bê.

Rewşa xwe hanîna li ser ziman, wê di çerçoveya têkilî û afirandinên bi hizirkirinê ên di mejî de re bin. Mirov, dema ku wê hizir bike, wê di mejî de wê gotina xwe hizir bike. Em dikarin vê rewşê weke rewşa pêshizirkirinê jî wê di vir de di vê çerçoveyê de wê werênina li ser ziman. Mirov, dema ku di hundurê mejiyê xwe de dihizirê, mirov di çerçoveya hizirkirina xwe de wê bi gelek rewş û têgînan re wê karibê rû bi rû wê werê. Mirov dikarê di mejiyê xwe de dunyeyekê ava bike. Her wusa, lê ew rewşa ku ew dunya û afirandinên bi hizirkî ku mirov bike ku wan werênê li ser ziman li pêşîya girseyekê, wê ne weke wê rewşa hizirkirinê a weke hizirkirina di hundurê mejî de bê. Di mejî de mirov, xwe bixwe ya. Di vê çerçoveyê de mirov, ku rast jî bihizirê û xelat jî bihizirê, wê di çerçoveya mejiyê me de bê. Heta ku em wê neyênina li ser ziman, wê ti kesek jî wê ew wê nizanibin. Her wusa wê di vê çerçoveyê de ew zanîna me, wê bi me re wê bi sînor bê. Lê dema ku me ew hanî li ser ziman, wê demê wê herkesek zanibê. Lê berî ku mirov wê werênê li ser ziman, wê ew hîs jî bi mirov re çê bibê ku mirov wê çi û çawa wê werênê li ser ziman. Ankû, wê çi û kîjan hizrên di serê xwe de wê werênê li ser ziman. Ankû jî, wê di wan de pêwîstî hebe ku ew gûharînîyekê bike û wê werênê li ser ziman? Wê bi vê rengê wê di serê de wê hizrên xwe wê bibê û wê bênê. Wê di vê çerçoveyê de wê mirov wê di mejiyê xwe de wê herê û were. Di vê çerçoveyê û rewşê de wê mirov, wê xwediyê rewşeka ku mirov wê dikarê di vê çerçoveyê de wê hilde li dest û werênê li ser ziman bê.

Ez li vir, vê yekê bênima li ser ziman ku wê li gorî zimanên din wê zimanê kurdî, wê hesantir bê ku mirov wê fêr bike û wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê gelek pirsgirêkên ku wê piştî rewşna birindarî û bûhûrandina hinek bûhranna ku wê di mejiyê mirov de wê birindarî çê bibê û mirov wê di encama wê de wê nikaribê xwe werênê li ser ziman, wê her wusa wê kurdî wê derfeteke hesantir wê bide me ku ew bi wê re wê xwe werênina li ser ziman. Lê tevî wê hesanîyê jî wê ew pirsgirêkên ku em car bi car di nava axiftina mirovên kurd de wê rastî wê

tên, wê di aslê xwe de wê asta zorîya li ser mejî ku ew di çerçoveya zirar dayîna mejî de haya, wê bide dîyarkirin.

Tabî li vir, rewşa ziman, wê weke rewşeka ku mirov bi wê re xwe werênê li ser ziman bê. Her wusa mirov, dema ku xwe dihênê li ser ziman wê bi gotinan û ankû bêjeyan wê werênê li ser ziman. Bi wê re jî wê gotinan wê bi lêv bike. Di rewşa bi lêvkirina gotinan de wê, gotinên ku mirov wan dikarê werênê li ser ziman wê bibin û wê gotinên ku mirov wan nikaribê wan werênê li ser ziman wê bibin. Yan jî, em bi rengêkî din wê werênina li ser ziman û bibêjin ku wê gotinên ku wê zimanê karibê wan bi zivîrênê û werênê ser ziman wê hebin û gotinên ku wê zimanê me nikaribê wan bi zivîrênê wê hebin. Di vê çerçoveyê de ev rewşa zimanî, wê di temenê de wê, pîrsgirêkên fîzyolojîkî ên ku mirov wan di mejî de dijî wê hebin. Minaq, dilperî, kelecana û ankû di rewşa heyecanekê de wê wê zimanê mirov wê tevlihevdu bibê û mirov wê nikarê wê gotinê wê werênê li ser ziman. Wê di encama wê de wê zimanê mirov wê bialiqê. Wê mirov, wê gotinên xwe yên ku ew mejiyê xwe de hizirkirina û kardike ku wan bêjê û derxe ji dev, wê ji bîr bike. Bi vê rengê, wê gelek rewşên weke wê, wê xwe bidina dîyarkirin. Lê rewş, li vir, wê weke mijareka ku wê bi rewşa tendûrûstîya mejî ve girêdayî bê.

Di rewşa têgihiştina vê rewşê de mirov divê ku rewşa mejî wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Pîrsgirêka axiftinê û ankû ên zimanî di çerçoveya xwe hanîna li ser ziman de wê, bi pîrsgirêkên ku wê di mejî de wê bi fîzyolojîkî wê bijî wê hebin. Her wusa ez bixwe jî weke yekî ku rastî wê rewşê hatî û dîtî, di encama êşkenceyên ku mirov li laşê xwe dibînê de wê, pîrsgirêkên axiftinê wê piştî wê re wê karibin wê xwe bidna dîyarkirin. Ev wê ne girêdayî serdestîya mirov a li ziman û ankû nebûna serdestîya li ziman bê.

Li vir, di dewama wê de ez vê yekê jî li vir di serî de wê werênina li ser ziman ku wê pîrsgirêka fahmkirina vê rewşê wê weke pîrsgirêkek giring a ku wê girêdayî tendûrûstîya mirov a derûnî û fîzîkî bê. Li vir, ez dîsa divê ku vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku ez bixwe jî rastî wê hatima ku mirovên ku êşkence dîtina, di demên dirêj de nekarîna zimanê xwe bikarbênin. Ez bixwe jî weke nivîskarê van rêzan, di encama îşkenceyên giran ên ku min didîtin de min gelek caran ew pîrsgirêk jîyankirina û piştî ku ez ji zindanê û ji bin wê pêvajoya êşkenceyê derketim jî ez, di vê çerçoveyê de ketima pêvajoyeka dermankirina vê rewşa pîrsgirêka zimanî a ku ew weke pîrsgirêkêk fîzyolojîkî weke bi rengê ziman aliqînê, 'afasî' û hwd, wê xwe bide dîyarkirin rastî wê

hatima. Ketima pêvajoya dermankirinê û ankû ya başkirina wê de. Ev pirtûk û zanînen di hundûrê wê de wê, hinekî jî wê encama wan fêr û zanîn min ên di wê pêvajoyê de ku min ew bidest xistina bin. Bêgûman, ez rewş, wê di destpêkê de wê weke pêvajoyeka ku mirov dikarê wê ji gelek aliyên ve wê werênê li ser ziman. Lê rewşa tarapîya li ser zimên re a bi rewşa mejî re wê, di vê çerçoveyê de wê weke rewşeka ku mirov wê dikarê bi rewşa fîzyolojîkî re wê werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de ez bixwe jî li ser navê xwe vê yekê werênîma li ser ziman, wê ew bê ku min, di vê demê de çi êş kişandin û zorîyên ku min dîtin û hwd, ezê li ser wan nese kinim. Lê ezê bi teybetî li ser wê rewşa têgîna tarapîya ziman û armanca wê û her wusa pêvajoyên wê yên pêş dikevin jî ezê wan di çerçoveyê de wan hewl bidin ku wan werênîma li ser ziman. Di rewşa fahmkirina mirov de wê, rewşa mejî û her wusa derkkirina wê, wê weke rewşek temen bê. Rewşên ku weke rewşên mudaheleyî na ên li rewşa fîzîka mirov bi fîzyolojîkî yên weke êşkence dîtinê û hwd, wê di laşê mirov de wê encamên ku ew zor werina dermankirin wê bidina çekirin. Her wusa wê di serî de wê mejiyê mirov ku ew di pêvajoya êşkenceyê de ku ew di encama derbeyna ku mirov wan dixê û ankû ew elektrîka ku ew didina laşê mirov ku mirov wê derbe dîtinê li mejî nexweê, wê piştê wê bi encamên wê yên derûnî re jî wê hinek encamên wê, wê bi demê re wê xwe bidina dîyarkirin û wê çê bibin. An jî, wê rewşa pirsgirêkên fîzîkî, wê piştê wê di demên piştê ku tu hîç ne li bendê bûyî wê xwe bidina dîyarkirin. Bêgûman ev rewş, wê weke rewşna ku mirov wan ji dil di xwe de dijî û wan hîs dike bê.

Li vir, di serî de mirov, divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê pirsgirêkên ku wê xwe di mejî de wê li ser bîrkirinê, axiftinê û hanîna li ser ziman re wê, di vê çerçoveyê de wê weke pirsgirêkna ku wê di temenê wan de hatina rewş û bûyarên li serê mirov, wê di encama wan de bê. Di rewşa çûyîna xwûn li ser mejî de wê mirov wê, herî hindik, wê tevgerên xwe yên bi axiftinê re wê xwe bidina dîyarkirin. Li vir, mirov, di rewşa xwe de wê, di rewşeka ku mirov wê bi astengî dijî de bê. Lê li vir, ya weke rewşa ku mirov wê werênê li ser ziman, wê li vir bi vir ve girêdayî wê ew bê ku rewşa mejî, di wê rewşa ku ew pirsgirêkê dijî de wê, ew rewş wê di çerçoveyek fîzyolojîkî de wê xwe di temen de wê bidina nîşandin. Rewşa axiftina me, ku mirov wê ji aliyê fîzyolojîkî û hwd ve wê hilde li dest, mirov dikarê wê weke aliyekî giring ê ku mirov wê bi wê xwe dihênê li ser ziman bê.

Di temenê axiftinê de wê bîrkirina ji xêvê jî wê hebe. Yan jî wê, her wusa weke ku mirov wê çawa dît, wê ew bi wê rengê wê re wê werênê li ser ziman. Li vir, qat bi qat bibîrkirin, wê di rewşên axiftinê de wê xwe bidina dîyarkirin. Minaq, di rewşa dema axiftinê de ku mirov dema ku dixwênê û ankû dinivîsênê de ku mirov, bêî ku mirov di farq û têgihiştina wê de bê, wê yan tîpan û ankû jî di çerçoveya hevokê de wê bêjeyan kêr wê werênê li ser ziman. Weke ku ew hanîna li ser ziman wê di mejiyê xwe de wê bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê mejî, wê rewşek teybet wê bi xwe re wê bide afirandin. Mirov, dema ku tiştek hanî li ser ziman ku ew gotinê û ankû hevokekê bê, wê ji du aliyan ve wê bi serekeyî wê li vir, wê giringîya wê hebe. Di serî de wê, ji aliyê bêjeyê ve ku mirov tîpan jî wê jibîr dike ku wan bi wê re binivîsênê bê. Çendî ku mirov wan tîpên wê gotinê ne nivîsandina jî wê, weke ku mirov wê nivîsandî wê hişek di mejiyê mirov de bê. Weke ku mirov tam hanîbê ser ziman wê rewş xwe bide dîyarkirin. Mirov, wê weke ku rewşa wusa ya wê di xwe de wê hîs bike. Lê li vir, ev hîskirin jî wê di nava wê rewşa wê ya di mejî a bihişkirin û çerçoveya wê ya hizirkirinê û rewşa rijandina wê ya li ser rûpel re w, cudahî wê hebe. Tiştekî ku mirov ew tam hizir kir û ankû weke ku mirov hizirkirî ku wê li mirov wê were, wê bi wê re wê ew rewş, li gorî rewşa rastî wê ne tam bê. Di vê çerçoveyê de wê kêmesî wê di dê(wê) de wê hebe. Di mejî de ew hîs û rewşa mejî a ku wê ew wê tambûnê û rastbûna wê kontrol bike, ew weke ku ji derve derdikeve wê rewşek wê xwe di mejî de wê li ser wê rewşa ku mirov wê dihênê li ser ziman re wê bide dîyarkirin.

Ev rewşa mejî a li ser bîrkirinê re wê ji aliyên wê yên din re wê, xwediyê rewşna din jî bê. Di aslê xwe de di çerçoveya têngîna legopediyê de wê, şîroveyek giştî û tekûz li ser rewşa xêvê û bîrkirin û jibîrkirina wê re wê pêwîstî bi wê hebe. Li vir, rewşa ezmûnkirina xêvê, wê li vir, di dema ezmûnkirinê de wê xêv, tişta ku ew dît, wê çiqasî wê karibî di hiş de bigirê? Li vir, bersivên vê pirsê wê di çerçoveya vê rewşa legopedîkî a li ser rewşa xêvê û mejî a bi hevdû re wê cûr bi cûr bin. Lê li vir, rewş, ew a ku mirov, dema ku wê ezmûnê bi fêrê re li ser nexweşîya jibîrkirinê re wê bike, wê ew dema ku mejî ew dît, wê bike ku wê di xwe de wê qayd bike. Li vir, di rewşa nexweşekê de em hildina li dest, di dema ku nexweşekî ku wê xwediyê wê rewşa jibîrkirinê bê û ku wê dema ku ew ket w rewşa ezmûnkirin wê rewşa xêvê de wê hingî wê, dema ku ew dibînê de wê dibê ku ew were bîra wî. Lê dema ku ew tişt ew ji berçav hat dûrkirin û ku ew êdî wê newê dîtin bi çav, wê di cih de wê weke ku

mejî û xêvê ew nedîtî wê ew di hişê mirov de wê nemênê. Ev rewşa mirovekî ku ew bi pirsgirêkên derûnî ên giranî re tédikoşê de wê wusa bê. Wê hingî wê ew mirov, wê dema ku ew dît, wê tenê wê dîtî wê têrê nekê ku ew wê ezmûna xwe wê bibê sêrî. Di dema ku wî mirovî ew tişt dît, wê hingî bi dîtîna xwe re di cih de ku wê bi dengî bi nav kir û hanî ser ziman, wê ew bi dengî hanîna wê ya li ser ziman wê temenê aliyekî bîrkirinê bê. Wê hingî wê tiştê ku ew hatî dîtî wî di çerçoveya rewşa mejî de wê li rewşa bi deng gotinê re wê li hevdû bihoyê. Wê mejî û ankû xêv, wê bi dîtîna re wê ew wê bidengê weke navê wê jî wê bibîr bike. Li vir, wê dema ku care duyem, wê mirov wê heman dengê bike, wê weke ku ew were bîrê. Lê dema ku hinekî zêde dem bi ser ve herê, wê zû ew heman deng di dema bihîstina heman dengê dibê ku ew newê bîrê. Yan jî ku ew bi ser ve demek weke rojekê û ankû bêhtirî bûhûrt, wê dibê ku ew newê bîrê di dema ku wê mirovê heman deng bihîst de.

Li vir, di rewşa bîrkirinê de wê xêv, wê tiştê ku wê xêvîr, wê li gorî dîtîna û dengîna wê di xwe de wê qayd bike. Bi wê re wê, dema ku ew qaydkirî, wê demê wê di xêvê de wê bimênê. Li vir, di rewşeka nehişkirinê û ankû jîbîrkirinê de wê, rewşa têkiliya wan rêyên di mejî de ên bi xêvê re ku ew hena, wê di wan de wê hinek gûharî wê xwe bidina dîyarkirin. Ev jî wê li ser rewşên newrolojîkî hwd re wê temenê wê qûtbûna wê têkiliya ku ew temenê bibîrkirinê û ankû hişkirinê diafirênê wê kêmbikin û yan jî wê ji holê rabikin. Ev rewş, ne rewşeka ku em dikarin di çerçoveya têgîna derûnîyê de wê, weke daketina li mejiyê binê wê hildina li dest û wê fahm bikin. Ev rewşeka ku wê di encama hinek mudaeleyên ku wê di demê de ku ew bûna li wê û ankû hinek mudaeleyên ku temenê wan afirîya û piştê ew temen tekûz bûya, şert û mercên wê afirîna û ew mudaele jî li wê bûya.

Di vê çerçoveyê de em dikarin vê rewşa mudaeleyê bi gelek şêwayan wê werênê li ser ziman. Bi her kirinê, tevgerê û hwd re mirov dikare wê werênê li ser ziman. Lê li vir, di serî de divê ku mirov wê bi çerçoveya wê ya rewşî a rûdayî re wê werênê li ser ziman.

Li vir, di dewama wê de wê dema ku ew rewş rûda, wê hingî ew rewş, wê bi nîşanakên ku wê weke sînyalan li ser tûrayên mejî re wê bişênê laş re jî wê, temenê pirsgirêkên din ên ku wê bibin wê biafirênê. Divê ku mirov li vir, rewşa xêvê tenê weke rewşeka bi hêsan wê newênê li ser ziman. Rewşa xêvê, ew dema ku mejî wan koordînatên dişênê li laş, wê ji wê sûdwergirê. Di vê rewşê de jî wê di wê rewşa pirsgirêkî de wê ew

şandinên ku wê li laş weke nîşanak(sînyal)an ku wê bibin, wê ew jî wê di vê çerçoveya rewşa xwe ya dawî a ku ew bi wê hena re wê bibin.

Ev rewş, wê ji aliyê rewşên fîzyolojikî ên weke axiftinê û hwd de jî wê, temenê wan biafirênê. Di wê demê de ku mirov tiştekî diaxifê û mejiyê me dike ku ew li ser rewşekê bihizirê û ku ew di wê kêlîka ku ew li tiştekî dihizirê û mirov jî bi wê diaxifê de wê, tiştek din ku ew ti alaqa ya wê bi mijarê re ku ew heya û ew dihê axiftin re nebê, wê were bîrê û mirov wê kevê hişê wê de. Wê demê wê hişê wê rewşa ku ew diaxif û bahse wê fikir, wê di cih de ji bîrê herê. Wê tenê ew rewşa nû ku ew hatî bîrê wê hebe. Wê bidest hanîna wê li ser ziman bike, weke ku ew di dewama wê axiftina xwe ya berê de ku wî kirî de bê wê ew wê axiftinê bike. Lê mirov, wê ne dihişê wê de bê. Dibê ku wê mirov, di demek piştre de ku ew, ji wê were pirsîn ku wê ew axiftin kir, wê bêjê min ew axiftin nekirîya. Li vir, wê ew mirov, wê înkâr bike. Em nikarin vê rewşê bi rewşa gotina înkârê a darazî re wê werênina li ser ziman. Li vir, wê rewş weke rewşeka fîzyolojikî bê. Wê ev rewşa fîzyolojikî wê xwe wê di vê çerçoveyê de wê bide dîyarkirin. Li vir, rewşa xêwê ku ew di nava wê de qatbûn bûya, yan jî ku xêwê beşa wê ya darizandin û afirandinê ew êdî karnekê, wê tenê tişta ku ew weke dîmenê û ankû derkek berê heyî wê wê di çerçoveya têgînek jiberkirî de wê ew wê werênê li ser ziman. Dibê ku mirovên li dorê li wê bihisênin ku wî ev gotin ber çî got. Ti têkiliya wê gotinê bi wê rewşa wê demê re ew newê danîn. Lê yê ku ew gotin got jî wê ne di hişê wê rewşê de ew gotibê bê. Li vir, wê wî ew gotin, wê di rewş û hişê xwe de wê gotibê. Li vir, rewş û hişê rewşa derve û ya hundûr, wê li vir wê di rewşa bîrkirin û xêwê de wê xwe weke rewşna ku mirov divê ku wan hilde li dest bê, wê bidina dîyarkirin. Ev rewş, wê di rewşa hanîna li ser ziman a gotinan de wê xwe bide dîyarkirin. Rewşa zaro û ankû mirovekî 'otostîk' wê li vir bi fahmkirina wê re wê fêr û ezmûnek baş wê bide mirov. Di rewşa mejiyê xwe de mejiyê mirovê otostîk, dibê ku ew di gelek rewşan de ji yê mirovê ku ew ne weke wî otostîk'a wê ji yê wî zêdetir bihiş bê û wê zêhnekê ji yê wî zêde biaqiltir wê di gelek rewşên ji hevdû cuda de wê karibê bide nîşandin. Lê di rewşa xwe de wê mejiyê yê otostîk, wê zêdetirî wê di xwe de wê gihayî bê. Wê ne li gorî rewşên derve bê. Lê dema ku ew mejî têkiliyê bi rewşên derve didênê jî wê, her timî ji rengê yê mirov ne otostîk cudatir wê bibînê.

Di vê rewşê de divê ku mirov vê yekê jî wê, bi wê re wê werênê li ser ziman ku wê zaroya otostîk, wê di rewşa xwe de wê xwediyê gelek rewşên ku ew bi mejiyê xwe ji yê mirovê din ê ne otostîk zêdetir li wan

serwer bê. Ev rewşa mejiyê mirovê otostîk, wê pîrsgirêka wê ya sereka wê di çerçoveya wê xêvê û rewşa derve, di hevveyekê de wê afirandina ku wê bike de wê, kêmbimênê.

Mejiyê mirov, wê di çerçoveya xêva mirov de wê li jîyane mirov wê serwer û serdest bê. Mirov wê çî bike, wê di wê çerçoveyê de wê xwediyê kifşkirinaka ku wê bide nîşandin bê. Di vê rewşê de mejî û ankû xêv, wê weke rewşek teybet a bi keseyetî re wê xwediyê wê rewşê bê. Mirov li vir, bi rewşa keseyetîyê re wê dikarê wê hilde li dest.

Xêv, wê di çerçoveya pêşketina mejî de jî wê di nava mejî de wê bandûra wê zêde wê hebe. Ku mirov rewşa mejî hilda li dest, ku mejî têkilî û benên wê yên bi xêvê ên navxweyî ku ew zirer dîtin, wê hingî wê xêv nikaribê wê karê xwe weke ku bê xwestin, wê bike. Ev jî wê bandûra wê di cih de wê xwe di jîyane mirov de wê bide dîyarkirin. Di aslê xwe de ku mirov di rewşa xêvê de li tevger, kirin û danîşandina xuyan dinerê, wê weke ku wê xêv di temen de wê, weke rewşeka hîmî a kifşkar wê hebe.

Di dema axiftina mirov de ku ew xêv zirer dît û ku mirov bi wê re çawa ku wê nikaribê bi axîfê û ankû wê pîrsgirêkên axiftinê û bikarhanîna ziman û hwd wê rû bidin, wê di vê çerçoveyê de wê di beşên din ên laşê mirov de wê rewş wusa bê. Laşê mirov ê ku ew bi kordînatên mejî bi tevger a, wê her wusa wê dema ku ew kordînatekê hilde ku ew tevgerê nekê, wê qayimîn wê di laş de wê di cih de wê xwe bide dîyarkirin û wê temenê wê nebûna tevgerê wê biafirênê. Piştî çûyîna xwûnê li ser mejî, Şahbûna(xwehribûn) dev, ling û dest, nekarîna bikarhanîna ziman, hawlbûna çavan(şamitîna çavan), pîrsgirêka bi karhanîna dest û lingan û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê têgîneka baş wê bidina me.

Di rewşa çûyîna xwûnê li ser mejî de wê di serî de wê bandûra wê li tevger nîşandinê û her wusa axiftina mirov wê hebe. Ber ku ew rewşên ku ew bi kordînatên mejî ên bi zanîna xêvê û hwd dihên dibin in. Ev jî wê, dema ku ew çûyîna xwûnê dibê, wê hingî ew rewş wê bibin. Di pêşketina rewşên nû û danîşandina wan de wê, di vê çerçoveyê de wê bibin. Li vir, mejî û ankû xêv, di çerçoveya jîyan û her wusa laşê mirov de wê di vê çerçoveyê de wê ji ya ku em dizanîn wê zêdetirî wê xwediyê wateyekê bê.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa pîrsgirêkên bi mejî re ku ew neçûna xwûnê a li ser mejî jî bê, wê di rewşên din de wê ev bibê. Her wusa, di rewşeka ku mirov derbeyeke li mejiyê xwe dixwê û ankû weke ku di êşkenceyê de li qamçîka xwe

dixwê, dikarê dîtina çavên xwe winda bike. Li vir, wê bê pirsîn ku çi têkiliya wê bi hevdû re heya? Têkiliya wê, wê di çerçoveya hebûna mejî de wê bihevdû re wê hebê. Qamçik, wê cihê qûrmê mejî û ankû koka mejî ku wê li wê bê bê. Ev jî tê wê wateyê ku wê hemû sînîr û tûrayên wan bi muskuletûrên beşên mejî re ku ew têkiliya wan bi wan heya re wê ew xwediyê wateyê bê.

Di rewşên weke rewşa axiftinê wê di serî de wê bi beşên axiftinê ên mejî û xêvê re wê hebe. Di vê çerçoveyê de ku mirov bahse axiftinê bike, wê mirov wê heya xwe wê bide li ser van beşan û xêvê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê ew were dîtina û fahm kirin. Mirovekî ku ew bi dehsalan di zindanê de maya û her roj êşkence dîtîya ku ew sax filîtî bê û derketibê, wê piştîre bi bandûra wan serborîyên xwe re wê zimanê wî biaqilê. Di mejî de wê, lêgerîna li gotina û ankû bêjeyan wê di serê xwe de wê bike. Û her wusa wê pirsgirêkên bi axiftina xwe re wê bi xwe hanîna li ser ziman re wê bijî. Di vê çerçoveyê de ku em bahse pirsgirêkên zimanî bikin, wê di serî de wê di serî de di çerçoveya xwe hanîna li ser ziman de wê, xwe bidina dîyarkirin. Nekarîna xwe hanîna li ser ziman, mirov wê nikaribê di vê rewşa fahmkirina bi legopediyê re de wê, bi ne fahmkirinê û ankû fahmkirinê re girêdayî karibin, wê werênina li ser ziman. Li vir wê, di serî de wê bi rewşa derxistina gotina ji dev û pirsgirêkên nezîvirandina zimanê mirov re wê xwe bidina dîyarkirin bin. Em divê ku li vir wê, pirsgirêkê divê ku hnekî zêde li ser wê bisekin in.

Pirsgirêka xwe hanîna li ser ziman, wê weke weke pirsgirêkeka ku wê li ser rewşên bûhranî ên di encama hin rewşê, bûhîrandina telûkeyan, xwarina derbeyan li mejî û deverên laş ên nêzî mejî û wê û hwd re wê xwe bide dîyarkirin. Her wusa, wê di vê çerçoveyê de wê mejî, wê bi wê re wê van rewşan wê bijî. Di rewşa hanîna li ser ziman a mijara xwe hanîna li ser ziman de wê, mirovekî ku ew pirsgirêkên bi vî rengî ku xwe digavişê re wê wê nebin. Lê wê li vir, wê di rewşa hanîna li ser ziman û ankû derxistina ji dev bi deng wê, pirsgirêk hebe. Li vir, pirsgirêka derxistina gotinan ji dev, wê ji du aliyên ve wê wê xwediyê wateyê bê. Aliyê pêşî wê di mejî de wê li ser rewşa hiş û ankû beşa axiftinê a mejî de ku ew nikarê wê bîrê li ser ziman bê. Beşa duyem jî wê bi qirikê û rewşa axiftinê a bi tîl û rayên qirikê ên ku ew temenê deng derxistinê bi xwe re diaxifirênin re wê xwe bide dîyarkirin. Rewşa qirikê, wê xwe di dema pêvajoya fêrbûna axiftinê a ji piçûkatîyê ve wê bidest adilandinê bike. Li ser wê adilandinê re wê xwe wê werênê li ser ziman.

Lê li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku pirsgerêka bi qirikê re wê, di dema derxistina dengên de jî ku wê ne weke xwe û rast derxistina wan de jî wê xwedî weyn û rol bê.

Li vir, ev rewşa qirikê wê pirr rewşek xesas bê. Bo vê yekê, di rewşên gûharînê de wê pirr zîz, nazik û tenik bê. Wê karibê wê gûharînê ew bi xwe re wê bide çêkirin. Di wê rewşa çêkirina gûharînan de wê rewşên temenê axiftinê û ankû derxistina dengên wê biafirê. Ji dora bêhvila me û heta dora hînarikên rûyê me, wê biwê re ku wê xwe berde xwerê wê muskulatûr wê hebin. Ew muskulatûr, wê li gorî kordînatên ku ew ji mejî û ankû beşên mejî ên axiftinê digirê de jî wê xwe rast bikin. Di vê rewşê de wê rewşa muskulatûran, wê weke rewşek teybet bê. Laşê mirov, wê bigîştîya wê re wê xwediyê rewşên muskulatûran bê. Li vir, muskulatûr, di rewşên ku mirov wan dijî de wê, zû bi wê adranalîya ku mejî di xwe de wê diafirênê re wê bibandûr bibin. Di rewşek weke ya stressê, depresyonê, kelecane û ankû dilperîyê û hwd de wê, ew muskulatûr karibin xwe ji hevdû bikişênin û bijidênin. Bi wê re jî wê jidahîbûn wê pêşbikeve. Minaq, mirovekî ku ew hertimî wejîşê dike, wê di laşê wî de wê ew muskulatûr wê hertimî kişandî, ji hevdû vezîlendî û jidahî bin. Di vê rewşê de jî wê ew weke yekî ku wê di laşê wî de wê deverên lawaz, zayif û nerm wê xwe nedina dîyarkirin. Ew ji hevdû kişandîna muskulatûran, ji hevdû vezîlendîna wan û jidîna wan, wê weke rewşeka ku wê hişbûn û rawastbûnê û hwd, wê xwe bidina dîyarkirin. Di vê rewşê de mirov, dikarê vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku rewşên weke stress, dilperî û depresyon û hwd, wê hertimî wê xwediyê bandûra ku jidandîna mirov a bi laşî a li ser muskulatûran re bê. Her mirovekî ku ew di vê rewşê de ew xwe kişandîna nava xwe de û bêtevger mayîn û hwd, wê, di vê çerçoveyê de wê xwediyê wateyê bê. Muskulatûr, wê rastrast, wê bi mejî re wê wê di nava tîkiliyekê de bin. Kordînatên mejî ku ew dide laş û dide pêkhanîn, wê di temenê de wê muskulatûr wê hebin. Di vê çerçoveyê de wê ew ji hevdû kişandîna muskulatûran, ji hevdû vezîlendîna wan û jidîna wan, wê temenê nermbûna muskulatûran wê ji holê rabike. Di rewşa laşê mirov de mirov, dikarê wê bi dû aliyan wê werênê li ser ziman li ser kirin, tevger û xûyên xwe re. Mirov, wê hinek tevger, kirin û xûyna bi hişkayî wê bide nîşandin. Ev tevger, kirin û xûy, yên ku ew pêwîstîya wan bi muskulatûrên hiş û zaxm wê hebê bê. Lê vajî wê jî wê, laşê mirov wê gelek rewşên weke ku ew bi nermbûn û serbestbûnaka ku mirov xwe bi wê rehet hîs dike re wê bi rewşên ku wê xwe werênê li ser ziman wê hebe. Minaq, dema ku hişkbûn di

muskulatûrên qirikê de çêbûn wê, wê qirik, derfeta derxistina gelek rewşên dengî û pêşxistina wan ku ew di rewşên nerm û serbest de ew divê ku ew werina kîrin, wê wînda bike. Di vê çerçoveyê de wê weke encama wê, wê aliqîn, nekarîna hanîna li ser ziman û şaş hanîna li ser ziman a dengê tîpan û hwd wê derxe. Mînaq, ji dengê 'ş' re ku bêjê 's' û ankû vajî wê bike û hwd, wê xwe bide dîyarkirin. Rewşeka dengî a bi derxistina dîngan ku weke xwe rast dernexistina wan, di zimanê kurdî de wê gotinaka bo wan a pîrr kevn wê hebê ku ew dihê bikarhanîn. Gotina 'viz' wê wê were bikarhanîn. Dema ku mirovek, di dema derxistina deng de ew di ber re dengê vizînê derxê û her wusa bi wê re jî ew ku dengên weke yên 'ş' ku ew weke 's' û hwd derxê û bi vî rengê re gûharînên dervî vîna xwe di gotin û dengên tîpan de bike, ew ji wê re dihê gotin 'vîzîn' û ankû mirovê ku wê dike ji wî re dihê gotin ku 'mîrovê viz.' Mîrovê viz, wê mirovê ku ew di vê çerçoveyê de ew pîrsgîrêka wî li ser derxistina dengên tîpan û hwd re hebê ji wî re dihê gotin. Bi wê re jî wê bihemam rengî wê di kurdî de wê ji mirovê ku ew dikarê deng ji qirikê derxe, lê ew ku wê nikaribê wê dengê ku wê derxistîya vergerênê li gotinan, tenê bi dengên weke 'aaaa', 'hhhhhaa', 'wwwaaaa', 'lllllaaaa' û hwd re ku ew derdixe wê ji wî re bihata gotin ku 'mîrovê lal.' Gotina 'lal', wê weke gotineka ku wê pîrr zêde kevn bê di kurdî de. Gotina 'lal' ji yê ku ew deng derdixe lê ku ew hîç nikaribê gotinekê ava bike re tê gotin. Lê yên ku ew dikarin gotinê ava bikin û di wê de dikina keke jî wê ji were gotin 'yên kekeme..' **'Kekeme'** di kurdî de wê temenê wê li ser di dema axîftinê de kirina 'ke ke, ke, ke' .. ' û hwd. 'Ke' tenê bi serê xwe jî wê di kurdî de wê were wateya 'kanî', 'ka' û hwd. Wateya 'kekeme di kurdî de ew a ku 'ew ke ke ya ku ew zimanê me de dibê, 'ew ke ke'ya ku me kir', 'ew ke ke me', ew ke ke'ya ku di zimanê me de bûyî' û hwd, a. Gotina 'kekeme' jî herdû 'ke ke' wê weke rewşek aliqîna ziman bin. 'Me' jî wê di wateya me de bê. Yanî 'kekeme ya me' jî wê bi wateyî derdikeve di kurdî de. Ji aliyê dengzanîya zimanî ve di kurdî de jî wê 'ke', wê weke rewşek pêşgotinê û ankû di dema ku mirov di mejî de li gotinê dihê lêgerinê de wê dengê wê were derdixistin. Bi gotineka din tê wateya 'ke' kirina me. Ji xwe 'me'ya dawî jî tê wateya me û ankû 'em' ê. Ev gotinên kevn ku wê li ser pîrsgîrêkên dîngan re wê xwe bidina dîyarkirin, wê ji aliyekî din ve wê nîşanaka wê jî bin ku ew dengên bi pîrsgîrêkî ên weke ku ew dikarin bi pîrsgîrêkên legopedîkî re wan werênina li ser ziman wê di wan demên bûhûrî de jî wê li ser wan were sekin bê. Yan jî ew deng hatina kifşkirin.

Pirsgirêka derxistina dengan, wê weke pirsgirêkek ku mirov dikarê wê bi teybetî wê hilde li dest bê. Her wusa, di vê çerçoveyê de ev pirsgirêk, wê di serî de wê di qirikê de wê, xwediyê rewşeka aliqînê bê. Di rewşa aliqîna ziman a di dev de wê, li vir, wê muskulatûrên qirikê ew pirsgirêkên ku ew jîyan dikin û ankû ji hevdû vezîlehîna û ne nerm in, wê di encama wê de wê biafirin. Hemû rewşên derxistina dengan û labitandina ziman û dev û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê bi rewşa muskulatûrên qirikê, rû, hinarîk, bêhvil û hwd re wê xwe bidina dîyarkirin bin. Li gorî rewşên dilperî, stess û depresyonan kişîna ji hevdû a ku ew di muskulatûran de dibê, wê di vê çerçoveyê de bê. Carna di rahnê mirov de wê muskulatûr wê bên kişandin û wê mirov di encama wê de wê nikaribê gavên xwe rast biavêjê. Bo vê yekê, di serdemên berê de wê di nava kurdan de wê weke rêbazna nermkirina wan muskulatûran wê, avagerm û hwd wê bihata bikarhanîn. Yan jî wê bidan ber agirê pirr zêde germ û wê zêde germ bikiran. Ev rewş, wê bi wê re wê gelek rewşên din jî wê hena. Minaq, di rewşên xwe dirêjkirinê de wê ew bihetan kifşkirin û wê bi wê re wê ji mirov bixwestan ku mirov bê tevger di rewşna bisekinê. Yan jî devera ku ew êşa ji muskulatûr(qas)an ku ew di wê de heya, wê weke devere biêş a bi dilper, wê li wê firkandin wê pêşbixistan. Firkandin, wê weke rêbazeka pirr zêde kevn a ku ew weke rewşa mudahaleya li muskulatûran ku wê biheta pêşxistin ba.

Di rewşa firkandinê de wê ew muskulatûr û ankû qas wê germ bûba û wê bi wê germbûnê re wê xwe berda ba. Ew jî wê temenê rehetîyekê çêkiriba. Ew rehetî jî dema ku ew bandûra wê li mejî bû, wê êdî wê hin bi hin wê di wê muskulatûrê û ankû qasê de wê nermbûn wê xwe bide dîyarkirin. Çendî ku ew nermbûn bû, wê bi wê re wê sivikbûn wê çêbûba û wê ew giranîya biêş wê hin bi hin wê kêmbûba. Wê bi demê re wê êş wê ji holê rabûba.

Di dema ku mirovek, hertimî ew di tevger û xabetekê de bê, wê di laşê wî de wê di encama vezîlendin û ji hevdû vekişîna muskulatûran wê êş dest pê bike. Di rewşa laş de wê, li gorî wê rewş û tempoya jîyane mirov wê navbereka vekişîna ji hevdû a muskulatûr û ankû a qasan wê hebe. Lê dema ku ew asta tevgerê wê kêlikê de ku ew derket li ser wê re û ew zêdebû, wê êdî ew jî wê bi xwe re wê weke rewşeka nû a ku wê laş bijî û pêwîstî bi wê bibînê ku ew laş xwe li ser wan tevgeran re li wê rewşa tevgerî bi muskulatûr û ankû qasan re ku ew xwe adepte bike û biadilênê. Di vê rewşa adepte kirina laş de wê, wê ew rewşa ku ew bûya bi tevgeran re ku ew derketîya ser ast, pîvan û sînorê ji hevdû vekişîn, vezîlendin û

dirêjbûna ji hevdû, wê êdî ew êş bibê. Ew êş, wê ji aliyekî ve wê nîşanaka derketina dervî wê sînorê jî bê. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê, di dewama wê mijarê de wê werênê li ser ziman, wê muskulatûr û ankû qas, wê di rewşek bi vî rengî de wê xwediyê rewşek heyînî a temenî bê. laşê mirov, wê bi zindîtiya mirov re wê xwediyê wê rewşa muskulatûrî bê. Mirovekî ku ew mir, wê mejiyî wê nejî û wê kordînatên wê neşênê li laş. Ev jî wê, nebê sedema êşên ku wê di encama tevgeran de ku wê, bi muskulatûran û hwd re ku wê di laş de wê bibin. Di rewşa têkiliya muskulatûran a bi laş re de ku mirov wê hilde li dest, mirov dikarê wê rewşa muskulatûrî weke rewşeka têkiliya mejî û laş a bi hevdû re jî wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Mejî, wê li ser wan muskulatûran û ankû qasan re wê di laş de wê ya ku ew dixwezê were pêkhanîn wê bide pêkhanîn. Di vê çerçoveyê de wê rewşa muskulatûran wê weke rewşek têkiliyî a mejiyî jî bê. Mirov nikarê muskulatûran û ankû qasan tenê weke hinek rayna ku ew di laş de hena, wan werênê li ser ziman. Ji vê zêdetirî mirov dikarê wan weke rewşên rêyên rayî ên ku mejî xwe bi laş re li ser wan re dihênê li ser ziman jî bê.

Di nava kurdên berê de wê ev rewşa muskulatûran û ankû qasan wê bi awayekî wê were kifşkirin. Bo vê yekê, wê çawa wê di rehetîyekê de wê mirov, wê xwe bigirê, wê li ser wê re wê bihizirin. Şêwayên weke firkandinê, her wusa, bi hizirkirinê hewldana rehetkirina laş û hwd, wê werina li ser ziman. Çendî ku ev rewşên weke bi hizir weke bi rewşek 'telepetîkî' ku mirov wê dikarê wê rengê hizirkirinê wê werênê li ser ziman, kurdan berê bawer dikir ku 'mirov, hizirkirina xwe re bêt ku ew gotinekê ji dev werênê li ser ziman, dikarê bi hemû zindiyên re wê têkiliyê dênê.' Ev gotin weke têgînekê, wê bê sedema nakokîyên di mejî de jî. Ber ku wê hinek ji wê bawer bikin û hinek jî wê bawer nekin. Ber ku rewşeka ku ew bi çav nayê dîtîn, wê çawa wê weke rewşeka têkiliyê a di laş de bê. Heta ku ev rewş, wê di demekê wê bi şêwayekî li ser têkiliyên bi gotina afsûnê û hwd re jî wê werina hanîn li ser ziman. Di rewşeka afsûnkkirinê de mirov, bêt ku li cem hevdû û dest li hevdû bixê jî wê, ew werê hanîn li ser ziman. Di nava zerdeştîyên berê de wê rêbazên rehetkirinê ên weke bi medîtasyonê û hwd wê werina pêşxistin. Di vê çerçoveyê de weke ku ew di dema xwe de dihênina li ser ziman ku 'laşê mirov û mejiyê mirov li hevdû bihisênê.' Ev rewşa ku em dikarin bi rengekî têgînî ê medîtasyonê re wê werênina li ser ziman, wê di rengekî ji hizirkirinê û ankû ji mejî destpêkirina rehetbûnê, wê were pêşxistin. Di demên berê de wê di nava kurdan de wê bi vê rengê wê biheta bawerkin

ku wê temenê ne rehetîya mirov wê di mejiyê mirov de bê. Di vê çerçoveyê de wê bihetanîyan li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê li ser wê rewşê re wê bihizirîyan û wê bihanîyan li ser ziman.

Di rewşeka fahmkirina ne rehetîya di laş de ew ji mejî ya, wê ev weke têtîneka ku wê bi gelek şêwayan wê were hanîn li ser ziman. Minaq, bi hizrên weke ku wê gîyane xirab ku ew bi têtîna dûalîteyekê re wê vajî ya baş wê werê hanîn li ser ziman, wê weke ketina nava laş de wê, were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê ew wê bê hanîn li ser ziman. Wê bahse wê werê kirin ku mirov çawa dikarê xwe ji wê gîyane nebaş xilas bike û baş bike. Di vê çerçoveyê de wê li ser rewşên fîzîkî ên laş re wê xwediyê têtîna bi bawerî ên bi hizirkî jî ba. Hizrên weke 'tu başiyê bike, wê başiyê bibînê' û ankû vajî wê' ku ti xirabiyê bike, wê xirabî wê were pêşîya te û serê tê' wê, di vê çerçoveyê de wê sedema wan bûyîn nebaş jî wê bi têtîna wê bikin ku wê biafirênin û wê werênina li ser ziman.

Di rewşa fahmkirina rastîya êşîya di laş de jî wê di vê çerçoveyê de wê li wê werê hizirkirin. Di aslê xwe de ev rewşên ku wê bi mejî wê li wan were hizirkirin û wê ji hinek aliyan ve wê weke encamna ku ew encamên mejî na, wê di vê çerçoveyê de wê li ser rengê hizirkirina baş û nebaş a di mejî de ku ew bandûra wê bi wê rengê ku ew dihê hizirkirin re ku ew li laş heya, wê bi wê re li wê were hizirkirin. Di vê çerçoveyê de têtîna 'baş bihizirê, dakû tu hertimî baş bê' wê, di vê çerçoveyê de wê weke têtînekê wê were hanîn li ser ziman. Li vir, li ser têtîliya mejî û laş û ankû bandûra wan mejî a li laş û hwd re wê, di vê çerçoveyê de wê bi rengê bandûra zêhn a li laş bi rewşa newrolojîkî re wê ev rewş wê werê hanîn li ser ziman. Li vir, ev rewşa bandûrîya mejî a li laş, wê weke rewş û bandûrek giring a ku mirov dikarê wê bi teybetî wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman bê. Mejî, wê bêgûman, wê weke heyîneka bi bandûr a li ser laş bê. Konpleks, lefleksên ku mirov wan dide nîşandin û hwd, wê hinekî wê encama wê ya di laş de bin û ankû ên bi laş re bin. Di çerçoveya têtîna kompleksê de mirov, dikarê hinekî li ser vê rewşa muskulatûran û bandûra wan a bi laşê re û herwusa rewşa jidîna wan û ne nermbûna wan ku wê temenê tevgerên mirov bi kirin û nekirinê û ankû karîna kirinê û nekarîna kirinê û hwd re wê werênina li ser ziman, mirov dikarê li wê bihizirê. Di rewşa muskulatûran de wê, ev rewşên ku ew dibin, wê herwusa wê di vê çerçoveyê de wê bi rewşa ku ew dijîn re weke ku kurd bi nav dikin 'wê qayma xwe bigirê' bê. Ev qaymgirtin, wê weke rewşa ku ew sînore xwe jî di laş de diafirênê bê. Di çerçoveya wê

sînorê muskulatûrîkî de wê tevger, kirin, danîşandin, axiftin û hwd wê werina kirin. Ev rewşa sînorê muskulatûran, wê weke rewş û mijareka giring a û li vir mirov, di çerçoveya têtîn û pîrsgîrêkên legopedîkî de ku em divê ku hinekî din jî di çerçoveya mijarê de wê di wê de kûr herin û wê werênina li ser ziman bin.

Di rewşa fahmkirina têtîliya nava zêhn û laş de wê hertimî li ser, bertek, rewş, têtîlîdanîna bi rewşan û hwd re wê li wê were hizirkirin û wê hewl bê dayîn ku ew were fahmkirin. Mirov, weke zindiyekê di jîyanê de dijî. Di pêvajoyek weke ya pîrsgîrêkên legopedîkî ên weke bi tarapîya ziman re ku ew rewşên weke dermankirinê bi pêvajoyî dihên bûhûrandin, bi qaydkirin û bi wê qaydkirinê re gihiştina wê têtîgihiştina çerçoveyî a pîrsgîrêkê wê li vir wê weke aliyekî bê. Her wusa, li vir, pêvajoyên dermankirinê û ankû tarapîyê ên li ser ziman û hwd re wê, weke pêvajoyîna ku wê di destpêkê de wê çawa ew werina pêşxistin û ankû kirin, wê di destê mirov de wê zêde ti bertek, nîşanak û ankû bineterên bi çerçoveyî wê nebin. Lê ji destpêkê wê, her kirin, tevger, ceribandîna û rewşên ku ew dihên pêşxistin, weke rewşek têtîgihiştinî a ku ew hatîya jînkirin girtina qayda wê, wê temenê domandina mirov a di rewşa pêşketinê û ankû pêşxistinê de bê. Minaq, li vir, weke têtîgînekê ku em di dewama mijara têtîgîna li jor de wê werênina li ser ziman a fahmkirina li ser aqil û ankû zêhnê re wê kurdên berê, wê hertimî wê giringiyê bidina fahmkirina hîm û temenê. Di vê çerçoveyê de wê çi wir de wê hebe. Wê bi kirin, tevger û xûyan re wê bê xwestin ku ew bigihijina li wê. Di vê çerçoveyê de ew di wê bawerîyê de na ku wê her kirin, tevger û xûyên ku em didina nîşandin, wê di çerçoveya têtîgîna baxtewerîyê û hwd de wê xwedîyê nîşanakên ku wê çi wê di pêşîyê de wê werê jînkirin jî bê. Di vê çerçoveyê de têtîliya tevger, kirin û xûyê, di vê çerçoveyê de wê bi ya ku wê di dema pêş de wê bibê re wê bê danîn. Bo vê yekê ew tevger, kirin û xûy, bi koka wê re ew ku were fahmkirin û têtîgihiştin wê ew me di çerçoveya fahmkirina ya ku wê di pêş de bibê jî wê me bigihijênê têtîgihiştinekê di derbarê wê bûyîna wê de jî. Ev rewş, wê weke rewşekê bê ku wê li ser kirin, tevger û xûyan wê bihizirin bin. Di vê çerçoveyê de mirov çi fikir, dida nîşandin û pêkdîhanî, ew ne dihat jîbîrkirin. Ew di bîr de dihat hiştin.

Li vir, di rewşa gihiştina wê rewşa kok û ankû hîmê pîrsgîrêkê wê bixwe re wê weke rewşek giring a ku mirov wê dikarê wê hilde li dest bê. Her wusa li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku mirov, dema ku weke me li jor bahse muskulatûr û ankû qasan û rewşa

wan kir, ew rewşên wan ku wê di çerçoveya hebûna qirikê û muskulatûr û ankû qasên wê de ku wê pirsgirêkê wê çê bikin di axiftinê de wê, li vir, weke aliyekî giring ê logopedîkî, wê giring bê ku mirov wê sînore wê çerçoveya muskulatûran wê hilde li dest bê. Her wusa ew dengên ku wê bi levkirinê ku wê ew bân afirandin û derxistin, wê çawa wê derxe, wê ew pêşî wê were kifşkirin. Her wusa, ji dengên tîpan bigirê û heta denên bi du tîpan, sê tîpan, çar tîpan û hwd, wê di çi rengê û şewayê de wê deng wê karibê were derxistin. Li vir, wê hinek deng weke ku me li jor hanî li ser ziman jî bê, wê ber ne derxistina wan bi tîpan re wê dengên ku wê derkevin wê viz bimênin. Di vê çerçoveyê de wê ew deng, wê yanî wê ne rast derkeve weke ku ew hatîya hizirkirin û yan jî wê kêr derkeve. Di vê çerçoveyê de wê rewşa qirikê, ziman û dinan û pedoyên ku ew dinan li ser wan rûniştîna ku ew wê çawa wê werina bikarhanîn, wê di serî de wê ev jî wê weke ceribandînin ku ew bi tarapîyê re ku ew li ser wan re dihe pêşxistin, wê ew tevger, kirin û ankû xûy wê bê pêşxistin û wê nîşanaka wê bi çêbûyîna wê re wê bê şandin li mejî. Bi karîna kirina wê ya ku ew hatî şandin li mejî re wê, mejî wê di xwe de wê qayd bike. Ev jî wê, weke rewşeka ku wê mejî wê li ser wê re wê karibê xwe bide afirandin bê. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê di rewşa ku ew kirin, tevger û xûya hatîya kirin û hatîya pêkahanîn de wê, rewşa çerçoveya muskulatûran wê weke ku wê bi wê re wê bi wê rewşa bûyî re wê were pêşxistin û wê mejî jî wê di mejî de wê ew were qaydkirin. Di rewşa nekarîna derxistina dengekî de wê di vê çerçoveyê de wê ceribandînin li ser hevdû di çerçoveyê û bi rengekî de wê bi rêbazên dûbarekirinê û hwd re wê werina pêşxistin. Ev jî wê weke aliyekî ku wê mejî wê di xwe de wê qayd bike. Dûbarekirina vê rewşê, di aslê xwe de wê di mejî de wê nebê weke dûbarekirinê. Wê mejî wê her dûbarekirinê wê di xwe de wê di çerçoveya têgîna xwemaliyekê de wê di xwe de wê bixwênê û wê hilde nava xwe de û wê li ser wê re wê bidest afirandin hizirkirinê wê bike. Li vir, di rewşa têgînîya zêhnî de wê xêv, wê li vir, wê çerçoveya hizirkirina ku mejî ew di xwe de ew afirand, wê temenê wê biafirênê. Li vir, wê dema ku minaq weke rewşeka çûyîna xwûnê li ser mejî, di encama derbehişkekê de mirov ku hişê xwe wînda bike û hwd de wê xêv wê ji der ve wê were girtin. Herwusa, wê di vê çerçoveyê de wê ev rewşên ku wê ji derve wê bi dûbareyî wê werina kirin, wê deriyê wê ji derve wê li ser wan kirin û têkiliya wan kirina re wê hin bi hin wê pêşbixe.

Lê li vir, ew gotinên ku ew di xêvê de ku ew bi rewşî hatina pêşxistin, rewşên ku ew bi pêvajoyên jîyanê re ew hatina jînkirin, wê ew di mejî de wê hebin. Lê ew wê weke ku wê winda bibin. Wê weke ku wê dakevina mejiyê bin. Wê têkiliya bi derve û bihişkirinê re wê bibbirrin û qût bikin. Ev rewş, wê di vê çerçoveyê de wê mejiyê mirov wê bike rewşek din de. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê xwe bide dîyarkirin.

Di rewşa çêbûna birindarbûneka piçûk û ankû mazin de wê mejî, di hinek beşên xwe de wê zirarê bibînê. Yan wê di beşên dîtîna de wê zirarê bibînê wê û wê dîtina mirov wê, kêma bike û yan jî bi tememî ji holê rabike. Ev rewşa tevgerên wê, weke bikarhanîna dest, ling û beşên din ên laş de jî wê wusa bê. Her wusa, di rewşa bihîstinê de jî wê ev rewş wê xwe bide dîyarkirin. Ev rewş, hemû wê di girtin û derkkirina mejî de ku ew dibê de wê bandûra wê wê hebe. Bi heman rengî di beşên axiftin, girtinên weke xêvê û hwd de jî wê hebe. Beşên mejî ên weke çêkirina parastinê, di rewşa danabiriqînê a li ser derkkirinên xwe re û hwd, wê bandûr li wan jî wê bibê. Minaq, beşa ku mirov wê di wê de wê derkên mirov ên weke dîtîna jîyankirinên me wê di wê de wê werina qaydkirin, wê dema ku mirov mirov rewşek weke bi hiltapilînê re jîyankiribê û ketibê de wê, di dema piştî ku wê rewşeka weke wê bê jîyandin wê mejî ew wê bibîr bike û wê bîrê bîra mirov ku ew ketin çendî û çawa ya û çendî êşê bi mirov çê dike û hwd. Ev rewş, wê li ser rewşên berê ên jîyanbûyîna re wê bibê. Di vê çerçoveyê de di rewşekê de wê mejî wê di xwe de wê biriqînê wê bide çêkirin bi hiş. Lê di dema ku xêv hatgirtin ji hişbûnê re wê hingî ev têkilî wê newê danîn. Hingî ew rewşa hiltapilînê ku me berî jîyankirîya, ku mirov wê cardin jînkir, wê ew care nû ku ew hatîya jînkirin, wê ew bi fêr û ezmûnên xwe re wê hebe û wê weke ku ew care pêşî ew bûbê bê wê bibê. Ev rewşa mejî wê bi şewayîna wê xwe li ser ziman re jî wê bi heman rengî wê bide dîyarkirin. Di rewşa bîrkirinê û ankû biriqîna weke ya rewşa hiltapilînê û hwd, wê mejî di ziman de wê dema ku gotinek ku ew di dema berê de hatibê gotin û ankû ji yekî din bihîstibê ku ew hatîya hanîn li ser ziman, wê hingî ew were bîrê. Lê li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê ew bîrkirin wê di çerçoveyek bîrkirin û biriqînê ji rewşê ku ew dibê de wê ew bibê. Di rewşê têgihiştina rewşê mirov dikarê vê yekê wê, werênê li ser ziman ku wê têgîna rewşa bûyî, wê weke rewşekê wê xwe di nav û temenê rewşa nû de wê bi vê rengê wê weke ezmûnekê wê hebe. Di rewşek legopedikî de wê ev rewş dibê ku ew hebe û yan jî nebê. Yanî ku ew jî bi mejî dimênê. Dema ku mirov, rewşa ku ew bû ku ew jîyankir ku weke rewşek

xirab ku ew di encama wê de mejî derbehişkek xwar û ew bîrîdar bû, wê hingî ew rewş, wê di vê çerçoveyê de wê bi encamên wê re wê xwe bide dîyarkirin. Rewşa logopedîyê, bi du rewşên giring re mirov, li vir dikarê wê bibîr bike. Yek, wê dema ku mirov xwûn çû ser mejî û hemû fonksiyonên xwe yên axiftinê û hişkirinê û hwd windakirin û hwd, wê hingî wê dema ku ew nikaribê bi axifê, wê çawa ew karibê bi axifê, wê logopedî ku mirov dikarê wê weke patolojîya ziman û ankû nexweşîya ziman jî wê dikarê wê werênê li ser ziman wê weke rewşek fêrker, cerker û têgihîstîner bê. Aliyê din jî wê bi rewşa zaroka ku ew hê nûka bidest axiftinê dike de wê, xwe bide nîşandin. Dema ku zarokek ew dema wê ya bidest axiftinê kirinê ku ew li gorî rewş pêşketina wê ya fîzyolojîkî minaq neh(9) hevî û ankû mehî bê, wê hingî ew zarok ku ew di wê demê de ew bidest axiftinê nekê, wê li vir, wê çawa wê ew zarok wê fêrî axiftinê bê kirin û wê pêvajoya wê ya axiftinê wê bê dayîn destpêkirin û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê legopedî wê pêvajoya tarapîya ziman wê bide destpêkirin. Li vir, tarapîya ziman, di aslê xwe de wê di vê çerçoveyê de wê weke mjareka giring ku em divê ku wê bi serê xwe jî wê hildina li dest bê. Bi rewşa pêvajoya logopedîkî(*patolojîya ziman* û ankû '*nexweşîya ziman*') a zarokê û pîrsgirêkên mihtemel ku ew dijî bi axiftinê û ziman aliqînên destpêkê re ku wê çawa bin, em bi wê re mijare xwe li vir li ser ziman wê bidina domandin. Lê li rex wê jî ew rewşa bi bîrîndarbûnê di mejî de re û hwd re ew windakirina fonksiyonên axiftinê û hwd re jî di rex wê de em divê ku wê werênina li ser ziman. Li vir ev herdû rewş, wê di çerçoveya tarapîya zimanî, pîrsgirêkên afasî, vizbûnê, aliqîna zimanî û hwd re em divê ku di dewama wê de li ser wê bisekin in.

Di rewşa fahmkirina pîrsgirêka ziman a zarokê de wê tiştê ku wê xwe bide dîyarkirin, wê rewşa têgihîna wê bê. Li vir, divê ku mirov wê jî li vir bi zarokê re wê têbigihê ku ew di çi şewayê, rengê û astê de dikarê wê têgihînê pêkwerênê. Gelek rewşên ku mejî di nava xwe de wan pêş dixê, wê ew di rewşên axiftinê de wê, dîyarker bin.

Di rewşa ziman û axiftinê a legopedîkî de wê mejî bi rewşek patolojîkî wê di navê de wê hebe. Her wusa li vir, ziman, wê weke rewşeka ku wê gelek fektorên ku wê bandûra wê hebe. Minaq di rewşa zarokeka ku ew zimanê wê dialiqê de ku ew dema ku axift û zimanê wê aliqî ku ew çawa dihê pêşxistin, wê di rewşek dîyarker de wê ew xwe bide dîyarkirin. Li vir, wê zarok, wê li nava çavên mirovan binerê û wê xwe wê werênê li ser ziman. Ev rewş, wê bo mirovekî mazin ê ku ev rengên pîrsgirêka wê

hena de jî wê, xwe bide dîyarkirin. Di dema axiftinê de wê, ew bi bandûra hewirdora xwe re wê ya baş wê pêvajoya axitina xwe wê di wê kêlikê de bi dawî bike. Yan jî wê, ew bi bandûra hewirdora xwe wê nîvçû û ankû nîvrê wê bihêlê û wê ew êdî wê neaxifê. Minaq, li vir, weke rewşna ku wê di destpêkê de wê mirov karibê wan werênê li ser ziman wê di serî de rewşa gûhdarkirinê bê. Dema ku mirov li zarok û ankû mirovekî bi vî rengî li wê hisand, divê ku mirov wê bi hisandina li wê re wê hilde cidiyetê, bihêlê ku ew gotina xwe ji devê xwe derxe ku ew çendî û çiqasî dema wê dirêj jî bike. Bi wê re wê rewşa wê, di çerçoveya wê bi wêra kirinê de wê bide domandin. Her wusa rewşên ku wê di vê çerçoveyê de mirov dikarê wan hilde li dest wê, di serî de wê weke rewşên ku mirov wan dikarê werênê li ser ziman ên weke wê teşwîkî axiftinê bike, bi nerîna xwe wê hêstîyarîyê bidîyê de ku ew wê dihilde cidiyetê û lê dihisênê, di têkilîyê de wê ahengê û wekhevîyê di nerîn, hêst û axiftinê de wê bidîyê de. Di rewşa bi wêra kirinê de wê bêgûman, bi vê rengê mirov wê karibê li ser rewşa xwe û nerîna xwe ya bi çavê xwe re wê bidîyê. Lê bi wê re wê ev rewş, wê têrê nekê. Di gelek rewşan de wê, dema ku mirovek ku ew pîrsgirêk bi wê re hebe, ku wê çarekê li deverekê gotinek gotibê û di wê de ziman aliqî bê û ankû hinek pîrsgirêkên axiftinî ên bi wê şêwayê jîyankiribin, wê ew di mejî de wê cih bigirê û wê ew di temenê hemû nerînên ku ew li dora xwe bide de jî bê. Bo vê yekê, ev zanîn, divê ku ew di temenê wê hêstîyarîya me de ew hebe. Bi wê re tenê bi axiftinê û gotinê hanîna li ser ziman ku ew di hilde cidiyetê, wê têrê nekê. Ev di nerîna çav, mimîk, tevger, kirin û xûyên mirov de jî ew werina nîşandin. Ber ku mirov û ankû zaroka ku ew pîrsgirêka wê hebe, wê ji gotina mirov zêdetir wê li van rewşên mirovî ên keseyetî wê bînerê.

Em vê rewşê di çerçoveya jîyane zarokê de wê bidest hanîna li ser ziman bikin. Ber ku ew rewş, wê weke rewşek giring bê. Her wusa di rewşa zarokek ku ew xwedîyê pîrsgirêkên patolojîkî ên zimanî bê û ew nikaribê weke ku ew divê ku ew nikaribê xwe werênê li ser ziman, wê ew bi wê re wê di serî de wê weke nexweşîyek derûnî jî wê xwe bide dîyarkirin. Her wusa, di vê çerçoveyê de gelek minaqên wê hena ku wê zarokên bi vî rengî wê xwe ji danîna têkilîyê dûr bigirin, naxwezin ku ew têkilîyê bi hewirdora xwe dênin, wê nexwezin ku ew herina derve û ji xwe re hevalan çê bikin û wê nexwezin ku ew têkilîyê bi dunya derve dênin. Wê tenê, ew di xwe de û di dunya xwe de wê bijîn. Ber ku wê ya ku wê ew wan hilde cidiyetê û wê pîrsgirêkên bi vê rengê wê bi wan re nedê çêkirin, wê ew dunya wan ya hundûrînî bê. Di vê çerçoveyê de divê

ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku ew rewşên weke nexwestina kirinê, wê weke rewşna ku wê reng bidina jîyane zarokê. Çendî ku zarokê wêretî stand, wê ew karibê xwe werênê li ser ziman. Wêratîya zarokê di vê rewşê de wê bişibihê wê ku ew dema ku mirov avahîyekê bi kedek mazin avabike û gelek qatan wê bilind bike û wê temem bike û piştî tenê kevirekî piçûk ku ew ji kolonekê wê yê binî dikeve û ew kolon di xûrihê û piştî tavaîya avahiyê di xûrihê û dikeve. Rewşa zarokê wê bi vê rengê bê. Di vê rewşê de wê zarok, wê hertimî wê temenê wê, bi wê re wê hebe ku ew wan pirsgirêkên xwe yên axiftinê wan derbas bike bê. Lê li vir, nêzîkatîya li wê, têkiliya bi wê re û rewşa nêzîkatîya mirov a bi hêstîyarî ku ew xwe di wê de dibînê, wê di temenê wê de wê bi giringî wê hebe.

Li vir, di serî de rewşa zarokê li malê ku ew hertimî di çerçoveyeka ku ew were hildan li cidiyetê ji aliyê dêûbav ve wê xwediye rewşekê bê. Ev ji wê re ji dêûbav pêwîsta. Zarok jî wê, pirr zêde wê di dema xwe ya zor de wê bixwezê ku ew ji aliyê di serî de dêûbav û mirovên li hewirdorê ve ew were hildan li cidiyetê û ew li wê were hisandinê û ew gotina wê, nebê mijara hanak û ankû laqirdîyan. Ev rewş, wê bi şewayekî de wê zûtîrîn temenê wê bê ku zarok, van pirsgirêkên xwe di xwe de bi aqilê xwe re wan çareser bike. Lê dema ku ew zarok ne rastî nêzîkatîyek baş hat, ku ew her care ku ew zimanê wê aliqî ew hat hildan li hanakan û gotina wê bû mijara laqirdîyan û hwd, wê hingî wê zarok wê xwe vekişênê û wê ne mejiyê xwe bixwe jî de wê, ew ne di nava rewşek wusa mazin a çareserkirina pirsigirêka xwe ya axiftinê a patolojîkî de bê. Ev jî wê piştî wê bi wê re wê weke pirsgirêk ku ew mayinda hebûna xwe dide domandin wê bimênê.

Di rewşên weha de wê mirov çawa nêzîk bibê, wê di serî de wê di rewşa tendûrîstîya zarokê û pêşketina wê bi ser ve hatinê de wê kifşkar bê. Her wusa, wê di vê çerçoveyê de wê ev rewş, wê giring bê. Di dema aliqîna ziman, hebûna rewşa afasîyê û hwd de wê zarok, wê di xwe de wê xwediye rewşekê bê. Ev rewşa zarokê wê giring bê. Li vir, rewşên ziman aliqînê, afasîyê û hwd, wê weke rewşna ku wê di serî de wê hem ji qirikê ve baş dernexistina deng û hem jî ji aliyê mejî ve ew rewşên ku wê bi nebaşî ku wê jînkirina û hwd, wê di wê de wê kifşkar bin. Li vir, divê ku mirov vê jî wê werênê li ser ziman ku zarok, di rewşa xwe de wê, nava wê rewşê de bê ku ew were bûhûrandin bê. Li vir, di rewşa pirsigirêkên axiftinê de wê, weke yên zarokan, wê di serî de wê pirranîya wan ji muskulatûrên qirikê û adilîna wan bin. Kêm ji wan wê, bi rewşên ne başî

ên ku ew di mejî de ew hena ve wê girêdayî bin. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewşa zarokê wê weke rewşek bûhûrîner bê. Ev jî wê li ser wê bimênê ku mirov rêbaz û şewayên baş weke metodan wan kifş bike û bi wan re ceribandinên hînkirinê kirin û hanîna li ser ziman û wan rewşên hînkirinê ku mirov wan dûbare û dûbare bike. Li ser hevdu ceribandinên hînkirinê bi rengê dûbarekirinê wê, her wusa wê di vê çerçoveyê de wê giringê bê. Lê bi wê re hewirdora zarokê bi rewş û pîrsgirêkên zarokê re wê, li vir wê dîsa derkevîna ber me ku em bahse wan bikin. Li vir, çendî ku zarok ji wan pîrsgirêkan dûr hat girtin û ew di rewşek bi dilxweş û dilşahî de ew hat girtin, wê ew xwe rehet hîs bike û wê bi wê rehetîyê re wê zûtîrîn wê bi ser wan pîrsgirêkên xwe yê axiftinê ve wê were û wê wan çareser bike. Li vir, şêwa(teknikeyê)yê axiftinê kifşkirina wan û bi wan re pêşxistina axiftinê bi zarokê re wê, temenê pêşketina wê bê. Ev şêwa(teknikeyê) wê çawa bin? Di serî de di rengê derxistina deng de wê zarok çawa rehet bê, ew were kifşkirin. Di dema derxistina deng de wê bi sererastkirina bêhnstandinê û wê navbera bi bêhnstandinê re ku wê di deng de wê ew were bikarhanîn, ew wê were dîzaynkirin. Minaq, dema ku mirovek gotinekê dikarê wê di mejiyê xwe de wê werênê li ser ziman, lê ew nikarê wê bi dengî ji dev derxe û bîrê li ser ziman. Minaq ku em di vê rewşê de gotina "fîrkandinê" hildina li dest. Di destpêka wê de kîjan tîp heya. Tîpa 'f' yê heya. Zarok, li vir ku ew di derxistina dengê fîrkandinê de ew bikeve zorê de wê çavê ew pîrsgirêke wê bi dengê 'f' yê re heya. Wê çavê, hinekî hînkirin û ankû alimandin, ew divê ku bi zarokê re li ser wê dengê û rengê wê dengê re ew were kirin. Li vir, wê çawa gotinê ku ew bi 'f' yê re destpê dikin wê karibê wan bi başî û rehetî derxê, wê demê pêwîstîya mejiyê zarokê hinekî bi wê heya. Ev dikarê li gorî rewşan û rengê gotinan, bi pirranîyên tîpên din re jî xwe bide nîşandin. Di vê çerçoveyê de wê zarok, wê ew wê dengê wê di mejiyê xwe bi ceribandinê bi hînkirinê û alimandinê re wê fêrî wê bê. Di vê çerçoveyê de wê dema ku ew fêrî wê dibê, wê hingê hînkirina bi şêwa(teknikeyê)yê wê giringîya wê hebe. Hinek, mirov, minaq dema ku dengê 'f' yê dikin ku ew derxin, di destpêkê de heta ku ew bêhnek hinekî dirêj nedin û nastênin û wê çerçoveya dengê 'f' yê di mejî de wê bihiş nekin di wê dema bêhn standinê de wê, ew nikaribin, wê dengê di destpêkê de derxin. Di çerçoveya nekarîna deng derxistina tîpan, wê bi rengê aliqînê, weke minaq li şûna dengê 'ş' derxistina dengê 's', di mejî de karîna gotinê lê nekarîna bi wê dengê ji dev derxistin bi dengî û hwd re wê xwe bidina dîyarkirin. Di rewşa vizbûna deng de wê, hingê jî wê deng

bi dengên ku ew bi wê re derdikevin û ew di nava wan de dihê û winda dibê de jî wê derkeve. Yan jî wê, di destpêkê de wê aliqînek piçûk û yan jî mazin wê di dema derxistina wê dengê wê tîpê bi wê gotina ku ew bi wê destpê dike re wê bijîn. Yan jî wê weke şêwa(teknekekê) hinek dema ku ew diaxifin, wê di dema axiftinê de wê li şûna ku ew bêdeng bimênin, wê bi dengê weke 'iiii' û hwd re wê dengê xwe ji dengê gotin û ankû bêjeyê heta dengê gotinê û ankû bêjeyê wê dirêj bikin, heta ku ew wê gotina ku ew wê dikin ku wê bêjin bi dengê wê re ji dev derxin.

Di rewşa derxistina deng a ji dev de wê, di serî de wê li vir wê tiştek wê bigirîngî wê hebe. Ew jî ew a ku mirov, pêşî wê dengê fêrbûna wê pêşbixe. Yanî wê bi xwe re bi ezmûn bike. Bi wê ezmûnkirinê re ku mirov hînî wê bû, hingî jî mirov wê li ser wê re wê bîrê li ser ziman. Di rewşa aliqîna li ser dengê tîpan û hwd re wê du rewş wê bi giringî wê li vir wê bdina dîyarkirin. Yek, li ser dengê tîpê re ya ku ew wê di temenê wê de wê rewşa muskulatûrên qirikê wê zêdetir wê dîyarker bin. Rewşa din a duyemin jî wê, li ser rewşa dengên ku ew di gotinê de û di çerçoveya hebûna gotinê de ku ew hatina li hanîn li cem hevdu, wê ew jî wê ji aliyekî ve wê weke rewşek din ya k uew ji aliyekî din ve bi pîrsgirêkî xwe bide dîyarkirin bê. Ev jî wê sedema wê, tevî ku wê dîsa muskulatûrên qirikê wê hebin jî lê wê, ne tenê ew hebin. Wê bi wan re wê rewşa hiş û ya di mejiyê de a wê beşa axiftinê jî wê hebe. Di vê çerçoveyê de ew rewşa wê xwe bide dîyarkirin. Di rewşa vê rewşa duyemin a pîrsgirêka derxistina dengî a di çerçoveya gotinê de wê ew jî wê di nava xwe de wê hinek aliyên wê yên ku mirov li ser wê bisekinê wê hebe. Ev jî ew a ku ew gotin ku mirov karibê wê di mejiyê xwe de wê bibêjê û dûbare bike bê pîrsgirêk, wê çaxê, ew weke pîrsgirêkek qirikê û muskulatûrên qirikê wê zêdetirî wê xwe bide dîyarkirin. Lê dema ku di wê hanîna li ser ziman a di hundûrê mejî de bi dûbarekirinê re ku ew jî hinekî zorîtî û kotekîtî di wê de xwe bidina dîyarkirin. Wê çaxê, mirov nikarê wê tenê wele pîrsgirêka bi qirikê û muskulatûrên wê û ankû qasên wê re wê werênê li ser ziman. Wê demê, divê ku mirov li vir zêdetirî hey û heyîderîya xwe bide li ser rewşa mejî, a derkkiirinê, rewşa bîrkirin û jîbîrkirinê, çendî mirov dikarê zêde dirêj di wê demê de di hişê xwe de bihêlê û çendî kin dimênê ew rewşa wê bîrkirinê di dema hişkirinê de û hwd, wê hingî ev rewş wê weke rewşna ku mirov dikarê wan di çerçoveya navaroکا mejî û hundûrê wê de ku wan hilde li dest û li ser wan bisekinê bê.

Di rewşê de rewşa derxistina dengê, wê weke rewşek teybet a ku mirov wê hilde li dest bê. Di rewşa derxistina deng de wê, ew rewş, wê ji aliyekî ve wê xwe bidina dîyarkirin ku ew zêdetîrî pîrsgirêka wê, ji kîjan aliyê diqawimê. Di dema derxistina deng de ew hejînadeng (titreşîm) wê ew di nava xwe de wê karibê gelek nîşanakan bide me ku em di derbarê rewşa pîrsgirêkî a derxistina gotinê ji mejî, wê bide me. Li vir, rewşa hejîna deng, wê hejînadeng, wê weke rewşek teybet bê. Her dengê ku mirov wê derdixe, ji aliyekî wê xwedîyê rewşa xwe ya teybet a bi hejînadengî bê. Di vê çerçovey de mirov, divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa hejînadeng, wê di nava xwe de wê, dengê ku ew derdikeve wê ji wê, wê rewşa rengê derketina ji mejî û rewşa qirikê û muskulatûran jî wê bi xwe re wê werênê li ser ziman. Her wusa hejînadengî, wê rewşa dîzayn û ankû sererastkirina muskulatûrên qirikê ku ew temenê derxistina deng diafirênin, wê wan ew jî wê, di vê çerçoveyê de wê bidina dîyarkirin. Dengê ku ew ji qirikê derdikeve, ew weke dengê ku ew ji qirikê derdikeve ya. Lê di aslê xwe de mirov divê ku wê di çerçoveya sêkoşeya mejî, qirkê û kezeban de wê hilde li dest. Bêhna ku mirov wê dihilde li kezebê, wê ew jî wê ew ji aliyekî ve wê di temenê wê rewşa deng derxistinê de bê. Li vir, di çerçoveya fahmkirina deng derxistinê de mirov, divê ku wê rewşa qirikê bi rewşa kezebê re bi hevdu re di ahengekê de divê ku mirov wê hilde li dest. Li vir, çendî ku ew deng ji kûrehî derdikeve, wê rewşa bêhnstandinê a ji kezebê û ûrê(zikê) mirov wê di temenê wê de bê. Bi bêhnên dirêj û rehet ên ji kezeb û ûrê, mirov wê dema ku wê dengê derdixe, wê hingî ew rewşa dengê, wê weke rewşeka ahengî bê. Mirovekî ku bêhna ne ji ûrê(zikê) lê li jor ji kezebê û kin dikişênê û diberdê, wê dengê wê ne ji kûrehîya w bê. Her wusa ew rewş, wê di temenê wê de jî bê ku mirov dema ku wê dengê xwe derdixe, wê dengê ku mirov wê derdixe, ne weke rewşa dengê mirov ê esasî jî ew dikarê were û derkeve. Di vê çerçoveyê de mirov, divê ku vê yekê jî bi wê re wê werênê li ser ziman ku wê dengê ji kûrehîya mirov ku ew dihê derxistin, wê temenê wê rewşa derxistina deng jî bê.

Di rewşa derxistina bêhnê ji kûreheyîya hundûrê mirov, wê ew jî wê ji aliyekî ve wê bandûra wê li axiftina mirov wê hebe. Di vê çerçoveyê de bi teybetî jî di rewşa hebûna pîrsgirêkn zimanî û pêşxistina tarapîya zimanî de wê rewşên weke stressê û hwd, wê zêdetîrî wê derfetê ji xwe re wê bibînin û wê biafirin. Di vê rewşê de wê weke rewşek teybet jî wê pirr zêde wê giring bê ku mirov fêrî rewşa sehêt(kontrol)kirina bêhna xwe bibê. Dema ku mirov ûrê(zikê) xwe tişî bêhn kir û ew di ahengekê

de ew berda, wê zikê mirov wê vala bibê. Di dema ku mirov gotinekê dibêjê de jî mirov wê ji ûrê xwe wê bêhnê bide derxistin. Di rewşeka weke bi wê derxistina bêhan ûrê re mirov zorê dide axiftina û yan jî temenê wê axiftinê diafirênê bê. Ev jî wê weke rewşeka ku wê têkiliya bêhnê û derxistina gotinê a bi hevdû re ku ew bi hevdû re heya, wê bide dîyarkirin. Di rewşa derxistina gotinê a ji qirikê de wê, di vê çerçoveyê de weyn û rola derxistina bêhnê ji kûr û ankû ne ji rewşek kûr jî wê hebe. Minaq, mirovekî ku ew di zindanê de girtî dimênê, wê zêde ew têkiliya wî bi hewayaya derxe nebê. Wê fêrî bi bêhnstandinên kort û kin re ku ew bêhnê bistênê. Ev rewş, wê di rewşa zû axiftin û ankû dereng axiftin û ankû di rewşa aliqîn û an jî ne aliqîna gotinê a di rewşa derxistina wê de wê xwediyê weyn û rolek giring bê.

Di dema ku mirov wê bêhna xwe fêrî kin bêhnstandinê dike, wê demê wê gotin jî wê bi bêhnên kin wê derkevin. Wê dengê ku ew derdikeve wê ne weke dengêkî tişî û giran û kûr bê. Weke dengêkî sivik, ne tişî û ne ji kûrehiyê tê bê. Di vê çerçoveyê de wê di dema rewşa derxistina deng de wê, ev rewşa ku ew dengê ku ew dihê derxistin ku ew ji kûrehiyê derdikeve û ankû dernekeve, wê ew wê jî wê bi xwe re wê bide nîşandin. Dengên gotinên me ku em wan derdixin, wê bi zanînaka piçûk wê, karibê vê rewşê bi awayekî vekirî bide nîşandin. Li vir, di rewşa derdixistina deng ji kûrehiyê wê di vê rewşê de wê, demê wê ew bi xwe re wê ew wê rewşa rengê bêhnstandina me jî wê bide nîşandin. Mirov, dema ku ew dengê ku mirov derdixe, ew deng, di encama bêhnstandina kûr de dihê derxistin û ankû di encama bêhnstandina ne kûr de ew dihê derxistin, wê di rewşa dengê gotinê ê hatî derxistina de wê, xwe bi zelalî wê bide nîşandin. Li vir, mirov dikarê bi dengê gotinê re wê, rewşa bêhnstandinê jî wê bi awayekî baş wê fahm bike. Li vir, têkiliya bêhnstandinê û ya dengê, wê di çerçoveya wê gotina ku ew dihê gotin de wê xwediyê rewşek ahengî bê.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku li vir, mirov dikarê hinekî di dewama wê de li vir bi kortasî bahse şêwa(teknişkên) bêhnstandinê bike. Li vir, wê fêrbûna wan, wê ji aliyekî ve wê, temenê derxistina dengêkî rehet bê. Şêwa(teknişk)yên derxistina bêhnstandinê, wê ji du û ankû sê aliyan ve wê li vir wê ji mirov û hînbûna mirov a zimanî re wê bina alikar. Aliyê pêşî wê bi rewşa sehêt(kontrol)kirina bêhnê re derxistina deng û gotina bêjeyê wê bê kirin. Di vê rewşê de wê gotina ku ew derkeve, wê ne ji bêhnstandina ku ew tenê li ser kezebe me disekinê wê derkeve. Wê ji bêhnstandinaka ku mirov ûrê(zikê) xwe tişî hewa dike

û wê diberdê de wê derkeve. Li vir, ev rewş, wê di rewşa bandûra wê ya li mejî a pêşîya aliqînê girtinê de jî wê watedar bê. Di vê rewşê de mirov, divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa bêhnstandinê, minaq dema ku mirov li ser lingan sekinîya û herdû destên xwe danîna li ser kêlekên xwe û ûrê(zikê) xwe di nava wan destên xwe dijidênê. Hingî wê dema ku mirov dengê ji bi dengê 'a' ku mirov ji wê dengê ku ûr di xwe de dibê û tîne de bi bêhnstandin û dayinê re wê, wê ew deng, wê xwe bi dengekî kûr a bi wê bêhnê re wê bide nîşandin. Ew dengê ku mirov wê derdixe, bi du rengan di destpêkê de mirov dikarê wê di destpêkê de wê derxe. Pêşî bi dirêjkirina dengê 'a' re wê dengê, di dema k ûrê(zikê) mirov tişî hewayaya ku di destpêka vala wê ya ji hewayê û heta dawîyê, wê dengê 'a' yê derxê. Yan jî, bi rewşên kin û kin dangan derxe û navberkên piçûk dê weke sê û ankû çar pêpelokan wê dengê bi valakirina ûrê ji hewayê re wê dengê derxe. Wele şêwayekî din jî mirov, dikarê bahse wê jî bike ku mirov, dema ku ûrê mirov tişî hewayaya ku mirov destê xwe dênê ser ûrê xwe û wê dengê derxist. Li vir, armanca hebûna dest a li ser ûrê(zikê) wê wê ew bê ku ew di dema derxistina dengê de ku ew hewayaya ûrê vala bibe bi derxistina deng sehêt(kontrol) bike re bê. Di vê rewşê de wê dengê ku ew derdikeve wê, wê hingî ew di dema derxistinê de wê ûrê mirov wê ji hewayê vala bê. Di dema sekinînê de wê ûrê mirov wê tiştî hewayê bê. Li vir, ev ahenge ku mirov di nava vala ûrê ji hewayê û derxistina dengê gotinê wê bi hevdû re wê di ahengekê de wê were kirin. Li vir, ew rewşa hebûna dest a li ûrê(zikê) jî wê, weke rewşeka sehêtkirina wê bê ku ka ew bi hevdû re dibin û yan jî nabin. Li vir, armanca w rewşa şêwayî wê ew bê ku ew rewşa bi hevdû re di ahengekê de kirinê ku ew bê bihişkirin. Hişê wê bi mirov çê bibê û mirov li ser wê hişê re xwe hînî wê rewşê bike û fêrbûna wê bi xwe re pêşbixe.

Di rewşa derxistina deng û heway bi hevdû re di ahengekê de wê pîr zêde giring bê ku mirov ne di nava rewşna stresî de bê. Milên mirov danayî bin. Mirov xwe rehet hîs bike. Li vir, rehetî giring a. Mirov çawa xwe rehet hîs dike, wê şêwayê, di wê rengê de wê bike. Her wusa, di vê çerçoveyê de wê dema ku mirov di tarapîya ziman de ku ew di encama stressê de ew dibê, wê hingî jî wê ew wê weke rewşeka ku mirov pîr zêde pêwîstî bi rehetîyê dibînê bê. Li vir, di rewşa dema tarapîyê de mirov dikarê li ser hesanêpiştê xwe dirêj jî bike û wê rewşa bêhnstandinê a ji ûrê(zikê) wê pêşbixe û bi wê re mirov wê hîn bibê. Ev, wê weke şêwayeka rehetbûnê bê. Her wusa, li vir, mirov dikarê vê yekê jî wê,

werênê li ser ziman ku gelek şewayên rehetbûnê ên di tarapîya derûnîkî de ku wê di dema rewşek legopedîkî de ku wê, ji wê were sûdgirtin û ankû ew wê were bikarhanîn. Bi heman rengê wê gelek şewayên rehetkirinê ên legopedîkî jî wê kêrî tarapîya derûnîkî ên bi armanca rehetbûnê a ji stressê jî wê werin. Di vê çerçoveyê de wê rewşa stressê mirov dikarê wê bi teybetî hilde li dest.

Ev rewşa aliqîna ziman, wê li ser rewşa stressê re wê karibê di gelek qad û warên jîyanê de ew derkeve li ber me. Di dema zarokek ku ew dest bi dibistanê dike, ew pirr dilper û bi heyecan dibê. Di wê demê de wê zarok, wê di wê dema dilperiyê de wê bikeve rewşek stressê a vêşarî a di xwe de. Mirov dikarê vê rewşa stressê weke rewşa stressa vêşarî jî wê werênê li ser ziman. Di rewşa dilperiyê de dikar xwe bide vêşartin. Di bin rewşa tirsê de dikarê xwe bide vêşartin. Di bin rewşa hêrsbûnê de dikarê xwe bide vêşartin. Her wusa dibin gelek rewşên din ên derûnîkî ên keseyetiyê de jî ew dikarê xwe bide vêşartin. Ev rewş jî wê di dema ku ew rewş rû bidin, wê bi xwe re wê karibin aliqîna ziman û hwd wê bi xwe re pêşbixin. Yan jî mirov, di wê demê de ku ew dike ku ew tiştekî bibêjê, wê nikaribê wê gotinê ji devê xwe derxê û wê bibêjê. Ev rewşa dernexistina gotinê ji dev, wê her wusa wê rewşek aliqînî a dualî wê di temenê wê de wê hebe. Aliyê pêşî wê bi aliqîna zimanî a bi muskulatûran û rewşa qirikê ve girêdayî bê. Rewşa din jî wê li ser rewşên afrîner ên weke stressê û hwd re wê, di mejî de wê li ser hiş re wê pêşîya wê bide girtin û wê ew wê aliqînê temenê wê biafirênê.

Li vir, di rewşên weha de wê mirov çendî ku ew xwe rehet bike û hîs bike, wê zêdetirî karibê xwe werênê li ser ziman û pêşbixe. Di vê çerçoveyê de wê ew jî wê weke aliyekî giring ê bi keseyetîya mirov re bê. Di vê rewşê de divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku rewşa axiftinê, wê di vê çerçoveyê de wê rewşên stressî wê karibê pêşîya wê bigirê. Rewşên stressî ku me ji aliyê mejî ê duyemin ve li jor hanî ser ziman, wê di vê çerçoveyê de wê aliyekî wê yê din ê bi hişî û ankû hişmendî re jî wê hebe. Çendî ku mirov, wê di dema ku ew diaxifê ku ew di hişê wê gotiina xwe ya ku ew wê bîrê li ser ziman de jî bê, lê wê ew di wê dema stressê de wê ji aliyê hişî ve mirov wê ew wê ji bîr bike. Weke ku ew ji xwe neyî wê bike. Di rewşên weke carna me di jîyane xwe de bi gotin kirîya û gotîya ku 'ez pirr bi heyecan bûm û tiştê ku minê bigota jî min, jibîr kir' wê, di vê çerçoveyê de wê karibê hişmendiyeke wê bide me. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa hişmendî, wê li vir, rewşa afrîner a stressê wê derkeve li

pêşîya wê bi adranalînîya xwe ku ew di mejî de diafirênê û wê li wê serwer dike de. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî di dewama wê de wê werênê li ser ziman ku wê rewşa hiş, wê li vir, di rewş stressê û ankû kelecane de wê, karibê wê weke ku ew ji dewrê derkeve û mirov bêhiş bimênê wê li wê û me were.

Di rewşa fahmkirina rewşa pirsgirêkên axiftinê de wê di serî de wê stress, wê weke aliyekî giring bê. Ji aliyekî din ve mirov dikarê vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku ew jî bi rewşa jîyankirinê re ew hatîya piştrastkirin, di rewşên weke alîqîna ziman, nekarîna hanîna li ser ziman bi dengî ji dev û hwd, wê dema ku mirov bi stresse, wê hingî ev rewş wê pirr zêde wê xwe bide dîyarkirin. Lê di rewşeka ku mirov dema ku diaxîfê û her wusa xwe rehet hîs dike û di mejî de weke ku ew germbûna bi axiftinê re bi ahengî(angajebûyîn) bi mirov re çê dibê û piştê wê bidest axiftinê bike. Di rewşa angejebûyînê de wê rewşek teybet wê di rewşa axiftinê de wê xwe bide dîyarkirin. Di rewşa angajebûnê de mirov, ji ya ku mirov wê hizir dike, wê bêt ku mirov di farqê de jî bê, ku e zû biaxîfê, wê bibê. Bi wê re jî wê, mirov, wê xwe ji bîr bike ku wê bihiş gotina ji dev derxê û sehête li ser wê dengê ku ew derdixe çê bike. Di dema axiftinê de wê dema ku mirov zû axift wê hevokê wê bi pirr gotinan wê werênê li ser ziman. Lê wê dema ku ew hanî li ser ziman, ew wê di xwe de bihizirê û hiş bike ku wî hemû gotin di hevokê de hanîna li ser ziman. Lê wê hemû gotinên wê hevoka ku wî di mejî de avakirî ku wê werênê li ser ziman wê dernekevin ji dev. Wê weke deng qûrpandinê û ankû xwarinê, wê rewşek wê li ser gotinên ku dengên wan di hevokê de ew hena wê bibê. Lê wê mirov, ne di hişê wê de bê. Beşa xêvê a wê rewşê ku ew hiş dike, wê di vê dema axiftinê de wê weke ku wê navberî û ankû qûtbûn wê bikevina wê de. Ev rewşa weke qûtbûn û qatbûnê ku mirov wê dikarê werênê li ser ziman, wê rewşek ku ew bi pirsgirêkî di beşa mejî a axiftinê de ku wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê pirsgirêka zû axiftinê wê gelek sedemên wê hebin. Ji sedemên weke zû hizirkirin û di cih de zû ji bîrkirinê bigra û heta ku wê bigihijê rewşên weke yên di heman hevokê de ew çend gotinên ku ew hatina bikarhanîn, wê ji aliyekî ve wê bi pirralî wê hişê wan gotinan wê hebê û ji aliyekî ve wê hinek ji wan gotinên wê hevokê wê ne ji pirr aliyên ve wê hişê wan hebe. Ev rewş, wê di temenê di dema axiftinê de wê, qatbûna hiş û bi wê re bi qat û qat ji dev derketina gotinan jî wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Zû bi hişkirin û bi wê re di cih de zû ji bîrkirin jî wê, aliyekî wê bi konsantrebûnê û hwd re jî wê hebe. Mirov, di heya xwe de wê

demê pîrsgirêkan dijî. Ev pîrsgirêkên ku wê zarok di dema xwandinê, nivîsandinê û axiftinê û hwd de ku wê li dibistanê wê bijî(ên weke yên 'dîsleksiyê' û hwd), wê ew pîrsgirêkê di temenê vê rewşê de jî wê bi rengêkî din wê li ser rewşa xêvê û hiş re wê hebe. Li vir, di aslê xwe de mirov, dema ku li ser van rewşên pîrsgirêkî ên weke dîsleksiyê, aliqînên zimanî, nekarîna ji dev derxistina dîngan û dengên tîpan û hwd, wê li ser rewşên axiftinê re wê aliyekî wan yê rakendî jî wê hebe. Lê bi wê re divê ku mirov vê jî wê di dewama wê de wê werênê li ser ziman ku wê rewşên civaknasî û tîkiliyên civaknasî û hwd jî wê, bandûra wan li mirov wê hebe. Rewşa axiftina mirovan a li dora zarokê, minaq weke ya dê û bav, wê bandûra wê bi rengê axiftinê û hwd, wê xwe di zarokê de wê bide nîşandin. Mirov, dikare vê jî weke rewşa rakendî a civaknasî, wê bi nav bike. Di nava malbatekê de ku ew dêûbav û ankû yek ji wan van pîrsgirêkan dijî, wê bandûra wê li ser zarokan û endamên din ên piçûk ên malê jî wê xwe bide nîşandin. Ev rewşa ku me bi aliyê wê yên pêşî ê li ser rakendîya bîolojîkî re wê hanî li ser ziman, em dema ku w di wê de hûr û kûr herin, emê bigihijina rewşa genan a ku ew bi wê rengê afirîna û temenê wê rewşê diafirînin jî. Li vir, mejî, di xwe de dema ku ew wê wê angejebûyîne bi xwe re ew çê dike, ew hingî weke ku ew di wê rewşê de ew rehet dibê, wê rewşekê bijî. Di vê çerçoveyê de ev jî weke rewşekê hatîya piştrastkirin ku mirov, di dema angejebûyîne de mirov hindiktir aliqînan bi zimanê xwe re di qirikê û mejî û hwd de wê karibê bijî. Ev jî, wê, bi temenê re wê encama wê bê ku mirov di wê dema ku ew stress heya ku ew wê hin bi hin bandûra wê ji ser xwe diavêje û di wê kêlîkê de xwe rehet hîs dike. Weke ku ew di wê kêlîkê de wê rewşa stressî wê jibîr dike. Di vê çerçoveyê de wê ew bibê. Lê di nava wê ahenge axiftinê a bi angejebûyîne re ku ew dihê kirin de ku mirov bi carekê re di kevîyeka mejiyê xwe de wê rewşa stressê bi carek bibîr kir û pê de wê, demê wê dîsa wê gotinên me yê ku em dibêjin wê di dema gotinê(di hanîna li ser ziman de) de wê navberên fireh wê bikevina nava gotinên em dihênina li ser ziman û wê li ser gotinan re wê ziman wê bidest aliqîna li hişkirinê a di mejî de û her wusa ya li qirikê a bi muskulatûran re wê bike. Di vê çerçoveyê de wê ev jî wê di encama ne sehêtkirina wê rewşa stressê a bi mirov re bê.

Li vir divê ku mirov vê yekê wê, di serî de wê li vir wê werênê li ser ziman ku wê rewşa ziman, wê li vir wê weke rewşek teybet bê. Li vir, di rewşa xwe hanîna li ser ziman de wê gotin, wê li vir, wê di çerçoveyekê rewşa fîzîkî de wê werina ser ziman. Rewşa qirikê û muskulatûr û ankû

qas, rewşa bêhnstandin û dayînê a ji kûrehîyê ji Ûrê(zikê) û her wusa di çerçoveya wê rewşa hişî a di mejî de û hwd de hebe. Ev rewşên ku wê temenê axiftinê di ahengekê de wê bi xwe re wê biafirênin bin. Di rewşa hanîna li ser ziman a gotinekê ji kûrehî û bi dengêkî stûr, wê hingê ew rewşa tişî hewa kirina ûrê(zikê) û bi hanîna li ser ziman a dengê gotinê re valakirina wê hewayê ji zik ku e wbi hevdû re di ahengekê de bin kirin, wê temenê wê dengê stûr ê mirov jî wê biafirênê. Li vir, em li vir vê jî divê ku wê werênina li ser ziman ku çendî ku bêhnstandina ji ûrê(zikê) ku ew çendî ji xwerê(jêr) bû, wê ew temenê dengê kûr û derxistina wê bê. Lê çendî ku ew deng li banî(li jor) ji kezebê hat derxistin, wê ne stûr bê. Bêhnstandina ji jor û kezebê, wê rewşa derxistina dengê stûr jî wê bi xwe re wê ji holê ra bike. Di vê çerçoveyê de ev weke cerbeke ku mirov wê hîn dibê dihê dîtin ku wê çendî ku mirov ji kûrehiya ûrê xwe bike ku hewayê bistenê wê temenê derxistina stûrbûnekê bê. Kûrehîya bêhnstandinê wê temenê derxistina dengê stûr jî bê. Di vê çerçoveyê de mirov, divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê di vê çerçoveyê de wê, weke rewşeka wê bi ahenge re wê werênê li ser ziman bê. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku rewşa derxistina dengê stûr, wê weke rewşeka bi tişîkirina hewayê a li ûrê û valakirina wê bê. Yanî di dema ku mirov stand û berda, wê bi wê re wê ûrê mirov wê vala û tişî bibê. Ev jî wê ji aliyê xwe ve wê weke rewşeka ku mirov wê di çerçoveya wê ahenge derxistina deng de ku wê divê ku mirov wê hilde li dest bê. Di rewşa derxistina deng de wê ev rewş û şewaya li ser sehêt(kontrol)kirina bêhnê û her wusa bi wê re dema ku ew bêhn hat derxistin, wê deng dayîna wê, wê di vê çerçoveyê de wê rastîya deng derxistinê bê. Di rewşa deng derxistinê de wê, ev rewş, wê weke rewşeka xwezayî bê. Mirov, dema ku wê dengê derdixe, mirov bi wê re wê, dike ku baş bike ku wê rewşa ahengî wê biparêzê. Di dema ku mirov diaxifê, mirov fahm dike ku weke ku tenê gotin, mirov di mejî de dihezirê û mirov wê ji dev derdixe. Lê wê rewş ne tenê ev bin. Bi wê re wê kombînasyoneka giring wê di nava beşên de wê bi axiftinê re wê hebe. Her wusa, di wê çerçoveyê de wê xwe bide dîyarkirin. Li vir, ji rewşa adilîna rewşa muskulatûrên qirikê û zimên li gorî wan dengan bigira, heta ku ew hildana bêhnê û dayîna wê, wê di vê çerçoveyê de wê rewşna ku mirov wan dikarê wan hilde li dest bê.

Li vir, di rewşa giştîya aqilê mirov de wê rewşa hişmendiyê wê giring bê. Hişmendî wê di hundurê mejî de wê di dema hanîna li ser ziman a gotinê de wê ji du aliyên ve wê wateya wê ya giring wê hebe. Aliyê pêşî,

bi temenê xêvî ê di mejî de ku em ji gelek aliyan ve dibê ku bi hişê xwe yê giştî li wê ne bihiş jî bin wê, ew temenê wê biafirênê. Her wusa wê ji aliyê din ve jî ew rewşa ku mirov wê hizir dike ku wê werênê li ser ziman wê gotin û ankû hevoka ku ew hatî avakirin û adilandin, wê di vê çerçoveyê de wê xwediyê rewşeka giştî a ku mirov wê werênê li ser ziman bê. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa aqilê mirov, wê weke rewşek giring a bi fahmkirinê re bê. Lê bi wê re ew rewşa avakirina hevokê, wê ji aliyekî ve wê di hundûrê mejî de wê bi hiş wê hebe. Mirov, dema ku wê karkir ku wê bibêjê, wê ew bi xwesteka mirov a hanîna li ser ziman re wê ew wê were li ser ziman.

Bi wê re jî ew hevok û ankû gotin, wê di mejî de wê mirov wê dibê ku ew karibê wê di xwe de wê werênê li ser ziman. Li vir, wê ast û rewşa stressê wê di rewşa wê ya bihişbûna wê de û mayîna wê ya dihiş û bihiş de wê bide dîyarkirin. Ev jî wê, weke aliyekî din bê. Lê li vir, mirov, vê yekê wê werênê li ser ziman ku wê di rewşa hişkirinê de wê, ew rewşa weke jibîrkirinê di aslê xwe de wê ne rewşek esasî a jibîrkirinê bê. Di wê demê de wê di mejî de wê hinek rewşên din ê bihiş wê bikevina dewrê de. Ew wê serdest bibin. Wê her wusa wê di vê çerçoveyê de wê ew pêşîya wê rewşa pêşî a ku me ew bi mejî re plankirîya ku wê werênê li ser ziman, wê ji holê rabike û ankû wê nîvrê bihêlê. Lê piştî di rewşek rehet de ew dibê ku ew cardin ji wê devera ku ew ji bîrê çûya ew were bîrê. Ev jî, wê weke rewşek teybet a li ser rewşa hişkirinê re bê.

Li vir, divê ku mirov vê yekê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa hiş, wê di serî de wê ew adranalînîya ku ew diafirênê wê ew bi bandûra xwe re wê hormonên ku ew pêş dikevin, wê ew hin bi hin wê karibin bibin temenê pêşveçûnna din jî di mejî de. Ew jî wê, karibin rewşa hişmendiyê ew di vê çerçoveyê de wê bigûharînenin û ankû gûharînê di wê de çê bikin.

Li vir, ev jî heya ku mirov wê dikarê wê werênê li ser ziman ku ew rewşa stressê, ya vajî wê çî ya ku ew jî rehetî û nebûna bi stressê ya, wê ew rewşa nestressî wê weke rewşeka ku mirov di wê de xwe rehet hîs dike de wê, karibê pêşketinaka mazin di rewşa pirsgirka zimanî a patolojîkî a mirov de wê bide çêkirin. Her wusa rewşa dîlşahî û ankû şahiyê ez li vir divê ku wê binxat bikin û wê bibîr bikim. Şahî, rewşeke wê ya teybet heya. Heta ku car bi car ji ber ku mirov bi şahîya, ew jî dikarê di rewşna pêşîya xwe hanîna li ser ziman a mirov bigirê. Lê li vir, em bahse asteka wê ya esasyî dikin ku mirov xwe di wê de rehet hîs dike. Ew jî wê, bi wê re wê rehetîyê di laş de wê çê bike. Laş çendî ku xwe

rehet hîskir û di nava rehetîyekê de berda, wê hingî wê ew xwe berdan wê temenê sistbûnêka di muskulatûrên me de bê. Ew sistbûn wê karibê bi xwe re wê çerçoveyê axiftinê a aliqînê berfirehtir bike û ji aliyekî ve temenê nealiqînê di ziman û hanîna li ser ziman de wê biafirênê. Sistûna bi hiş, wê li vir, wê temenê ne aliqînê bê.

Di rewşa stressê de wê, ew ahenge axiftinê a ku mirov ew di mejî de hizirkirîya, wê ew jî wê weke ku wê xira bibê. Ev jî wê weke aliyekî ku mirov dikarê li ser wê bisekinê bê. Her wusa, mirov, dema ku di mejiyê xwe de çerçoveyek bi hevokî afirand û hizir kir û xwest ku wê werênê li ser ziman. Di wê demê de wê ew bi hiş wê di mejî de wê hebe. Li vir, rewşên weke stressê û hwd, ku ew jidandinê bi mirov re çê dikin û mirov dilper dikin, wê ji aliyê hiş ve wê temenê wê rewşa ahengî a hevokî ku mirov ew di mejî de afirandîya wê xira bike. Wê bi wê re wê rewşa ku mirov wê werênê li ser ziman a weke ku ew di mejî neyî wê bibê. Wê ji bîra mirov herê. Hinek gotin, yek bi yek, dibê ku ew werina bîra mirov. Mirov, dikarê wan gotina weke qatna wan werênê li ser ziman. Ev rewşa hanîna li ser ziman wê wê qatbûnê wê nîşanaka wê rewşa xirabûna li ser bêhişbûna rewşê a bi rewşa stressê û hwd re wê, bide nîşandin. Di rewşa fahmkirina wê de wê li vir, ew rewşa hişî wê weke rewşek teybet bê. Aheng, rehetî û her wusa hiş, wê di vê çerçoveya pîrsgirêka patolojikî a zimanî de wê weke rewşên ku em bi hevdû re ku em li wan bihizirin bin. Hebûn û ahengîya wan ya bi hevdû re wê weke rewşek teybet a ku mirov wê li ser bisekinê bê. Dema ku ew xirab bû, wê hingî ew pîrsgirêkê wê bide dîyarkirin. Aliyekî pîrsgirêka axiftinê a ku mirov wê dahûr dikê jî wê, ew xirabûn bê. Ji aheng, hiş û rehetîya ketina mejî û laşê mirov wê di vê çerçoveyê de wê bi wê rewşa stressê re wê temenê wê rewşê wê bi xwe re wê bi afirênê. Ev rewş, dema ku ew weke sê lingên axiftina me ku ew ji holê rabûn, ew hingî, wê weke rewşek pîrsgirêkî a axiftinê wê xwe bide dîyarkirin. Rewşên pîrsgirêkî ên axiftinê ên li ser hiş re wê rewşna ku mirov li rex wan re li rewşa zayıfî û ne zayıfîya xêvê jî ku mirov bi wê bihizirê bê. Li vir, di dewama mijarê de em divê ku li ser wê bihizirin û wê jî ji vir û pê de wê hinekî wê werênina li ser ziman.

Di dewama mijarê hildana li dest a zayıfî û ne zayıfîya me xêvê, wê aliyekî giringê ê vê rewşê bê. Xêv, ji sê aliyan ve wê di nava mejî de wê karibê temenê wê rewşa pîrsgirêkî di destpêkê de wê biafirênê. Aliyê pêşî di dem û encama bîrîndarbûnêka di serî de ku ew zirerê dibînê de wê hingî ew rewş wê bi afirê. Minaq, weke derbe xwarin û ankû weke çûyîna xwûnê li ser mejî hwd. Lê ev rewşên ku ew piştê ku wê rû bidin

bin. Bi wê re jî weke aliyê duyemin di rewşa hinek nexweşîyên weke otostîkî û hwd ku ew bi rêyên genan, weke rakendî û hwd ku ew dihên hildan û hwd ew dikarin wê zirerê ji aliyê xwe wê biafirênin. Her wusa di vê çerçoveyê de wê gelek rewşên fîzyolojikî ên weke ku mirov wan dikarê di çerçoveya pîrsgirêka derkkirin, dîtîn û hildana û hwd de wê dikarê werênê li ser ziman. Di rewşa fîzyolojikî de wê rewşa weke hildana bi sehan û derkkirinê wê tenê wê weke encamek bê. Lê rastîya wê ya hîmî û bingihînî wê bi rewşeka pîrsgirêkî a fîzyolojikî a beşên mejî re wê bibê. Di rewşa derkkirin û fahmkirina mejî de mirov, dikarê du rengên fahmkirinê wê bide dîyarkirin. Her wusa wê aliyekê weke aliyê li ser sehên weke gûh, çav, bêhvil, ziman û hwd re bê. Aliyê din jî ê mejî ku ew di çerçoveya wê rewşa hildan hûndûrî a weke rewşa afirandinên xêvî û hwd bê. Di rewşa fahmkirinê de wê hertimî wê rewşa fîzyolojikî a hebûnî wê xwe di çerçoveyek têgînî a parastinê û hwd de wê bide dîyarkirin. Mejî, di vê çerçoveyê de wê, ew hebe. Rewşên ku ew bi genetîkî hatina kodkirin, wê ew li ser wan rewşan re wê mejî wê koordînatên wê bişênê ji beşên laş re û wê laş wê li gorî wê êdî wê xwe dîzayn bike. Ev di rewşa mirovekî esayî de jî wusa ya û di rewşa mirovekî otostîk û hwd de jî wê wusa bê. Li vir, ew rewşa mirovê otostîk, wê weke rewşek genetîkî a di vê çerçoveyê de ku ew dikarê xwe bi fîzyolojikê bi adilênê û li gorî wê têgîn û têgihiştina xwe ya genetîkî wê adilandinê bide çêkirin bê. Ev rewşên hildanê wê mejî, wê di vê çerçoveyê de wê bi rewşên fîzyolojikî re wê xwediyê rewşîya zimanî bê. Minaq, ew adilandinê di qirikê ên li ser muskulatûran û ankû qasan nebê û bi wê re rewşa xêvkirina mejî û beşên din ên girtin û ragihandinê û hwd ku ew nebin, wê ew hanîna li ser ziman nebê. Li vir, wê çaxê, dema ku mirov li vir di vê çerçoveyê de bahse pîrsgirêka zimanî a patolojikî dike, mirov bahse rewşek fîzyolojikî a ahengî dike. Ew aheng, çendî ku ew baş kar bike û bixabîtê wê ew ragihandin û hanîna li ser ziman jî wê baş bê. Di vê çerçoveyê de wê rewşa zimanî wê xwe bide dîyarkirin. Li vir, ez vê yekê werênima li ser ziman ku ew rewşên weke tarapîya zimanî û hwd ên li ser gotinan, tîpan û cûr bi cûr afirandina dengên û salixkirina wan re wê rewşna bi rengê werjîşî ên ku bi wan re hewldana têkiliya beşên mejî bi wan re were danîn bê. Di vê çerçoveyê de di çerçoveya wê rewşa ku em weke rewşa asayî wê herê dikin ku ew jî wê demê weke wê karkirina xwe bike. Di vê çerçoveyê de ew rewş, wê weke rewşeka di vê çerçoveyê de bê. Di rewşa tarapîya legopedkî de wê rewşên weke li ser ziman re ku ew dihên pêşxistin, wê pêşî, wê weke ku ew wê çawa zarokek wê weke

ku ew tîpan û dengan nas dike, wê bihemana rengî wê rewşek wê di mejî de wê were pêşxistin. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê çerçoveya zimanî a weke rewşa axiftinê û pêşxistina wê, wê di serî de wê weke rewşek tarapî bê. Li vir, çendî gotina tarapîyê jî wê re rast tê, ew di mejîyê min de hinekî weke bi gûman a. Lê li vir, ez vê yekê bi wê re wê werênîma li ser ziman ku ew weke rewşek mudahaleyî a li muskulatûran ku mirov wê dikarê wê werênê li ser ziman û adilandineka li ser rewşên muskulatûrî ku ew mirov bi wê re bi zimanî xwe werênê li ser ziman, xabet û karên ên ku mirov dikarê ku wan bike, bi wê re êdî li wan serdest bibê û wan jî bike ku wan werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê rewşa ku mirov wê weke pêşxistina axiftinê ku mirov wê dikarê wê werênê li ser a weke li ser rewşa sere rastkirina muskulatûran û hwd re wê, weke rewşek ku mirov wê di vê çerçoveyê de bi gotina pêşxistina ziman bi rewşa pêşxistina mejî re wê rast bê. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku ew rewşa zimanî, ku ew her hînbûnek û ankû alimandinek di mejî de bi wê re bû, wê mejî wê li ser wê re wê weke ku wê xwe baş bike. Ber ku ew rewş, wê weke rewşek mudahaleyî a li mejî bê. Di rewşa mirovekî ku wî derbe li mejîyê xwe xwarî û ankû xwûn çûyî ser mejî de wê ev rewş wê weke rewşek fêrkirina mejî bê. Di dema ku rewşek weha de her wusa çûyîna gerê û bikarhanîna muskulatûran û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê weke ku wê çawa wê li ser wan rewşên tevgerî ên weke bi fîzîyoterapîkî û hwd ku ew wê sînorê tevgerîyê wê bi wê re wê di mejî de wê tevgerên nû wê bi pêşxistin û tevgerkirina muskulatûran re wê were pêşxistin, di vê çerçoveyê de ev rewşa danûstandina weke tarapîya zimanî a legopedîkî jî mirov dikarê di wê çerçoveyê de wê weke rewşekê wê werênê li ser ziman.

Mejî wê, di rêya xwe hanîna li ser ziman wê hertimî wê bixwezê ku ew bike. Mineq, mirovekî ku ew lingê wî şikeştî û ketibê nava nivînan de jî wê, ew dema ku ew bixwezê rabê ser xwe wê mejî wê bi wî bide xwestin ku ew rabê ser xwe. Di wê rewşê de ku ew êşê jî jî lingê xwe hîs bike, wê rabê ser xwe. Ev rewş wê di temenê wê çî hebe. Ew têngîna xwestekê a vê rewşê wê weke rewşeka ku em dikarin li ser rewşa muskulatûran re wê werênîna li ser ziman bê. Ew çerçoveya tevgerî a muskuêatûrî heya. Sînorê wê heya. Mejî, dixwezê ku wê tevgerîya muskulatûrî ku wê berê kirîya, wê di wê demê de jî bike. Di vê çerçoveyê de ev rewşeka wê di çerçoveya qapasîteya tevgerîyê a muskulatûran re jî wê biwate bê.

Di rewşeka fizîyoterapîkî de wê mirov, di dema ku ew derbeyek li deverek xwe xaribê, wê di wê demê de wê bo muskuêatûrên wê cihê wê werjîş û ankû rewşa fîrkandinê û hwd wê li ser wê, wê ew wê were pêşxistin. Di vê rewşê de wê ew rewşên tevgerî ên weke bi werjîşî û ankû ên b fîrkandinê wê, rewşa devera biêş wê, weke mudaheleyna giring ên li wê bin. Di rewşa hişkbûna muskulatûran û ankû kişîna wan li hevdû û bi wê re nekarîna tevgerkirinê wê demê wê fîrkandin wê weke rewşeka ku wê bi fîrkandinê û hwd re wê mudaheleyê li wê rewşê bike. Bi wê re wê pêşkeve. Wê muskulatûr wê germ bibê wê ji hevdû vekişihê. Temenê wê ji hevdû vekişênê heya. Hem bi tîgînî di mejî de û hem jî bi fizyolojikî û hwd re wê xwe bide dîyarkirin.

Her wusa rewşa tarapîya zimanî a di çerçoveya mejî û hwd de wê, di vê çerçoveyê de wê wateyeka wê ya fizîyoterapîkî jî wê hebe. Ev rewş, wê bi mejî re wê ew rewşên ku piştî derbe xwarinê ku ew windabûnan û fonksîyona wan ji holê rabûya. Li ser wê rewşa fonksiyonî re weke şîyarkirina mejî bi tevgerên weke bi gotinî, dengê tîpî û hwd re ya. Di vê rewşê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa tarapîya zimanî, wê di serî de wê li ser deng û rewşa dangan re wê bibê. Ev jî wê, weke ku me hinekî li jor bi rewşa bêhnstandinê û rewşên bêhnstandinê ên di laş de û dîzaynkirina wan û hwd re wê li ser wan re wê xwediyê rewş û wateyekê bê. Di rewşa hebûna minaq weke ku me li jor hanî li ser ziman ziman alîqînê de wê, axiftina du û du a bi hevdû re wê giring bê. Li vir, di wê demê de wê ew jî di wê de wê giring bê ku ew axiftin wê, çawa wê şêwa(teknîk) wê werina bikarhanîn, çawa werina pîretîze kirin û her wusa wê çawa encamê bi wê re wê were bidestxistin, wê di çerçoveya wê de bê. Danûstandina weke gotûbêj(guftûgo) a bi hevdû re wê her wusa wê weke rewşeka ku wê di serî de wê, li wê rewşa xêvê çêkirina wê adranalîya axiftinê bê. Bi wê re jî wê di nava axiftinê de wê çawa wê gotin werina bikarhanîn û ankû çawa hatina bikarhanîn. Deng, di çi şêwayê û rengê de pêwîsta ku ew were bikarhanîn û ankû ew hatîya bikarhanîn, di çi rengê de alîqîn di hanîna li ser ziman de wê çê bibê û ankû çê dibê û hwd, wê bi van rengan wê ji axiftinê wê were girtin û fahmkirin. Her wusa, di vê çerçoveyê de wê rewşa alîqînê, wê mirovê ku ew wê tarapîyê dide kirin bi zimanî ê legopedîst wê di derbarê rewşên ku ew di wan de mejî dikeve zorê û ziman wan nikarê wan werênê ser ziman û ankû alîqîna li gotin û ankû tîpan û hwd di çi reng û şêwayê de ya wê xwe bide dîyarkirin. Mirov, dema ku ew diaxifê, pîrsgirêka wî ya lêgerîna li gotina heya di mejî de û ankû ew dikarê dimejî de gotinan û an

jî hevokan ava bike lê ew nikarê wê werênê li ser ziman, wê bi wê re wê ew were dîtîn û fahmkirin.

Di vê rewşê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku rewşa lêgerîna gotina a di mejî de wê, her wusa wê weke rewşek teybet bê. Em pêşî hiinekî li ser vê bisekin in. Bi wê re jî em di dewama wê de li ser rewşa **nekarîna** xwe hanîna li ser ziman bisekin. Di serî de mirov wê rewşa lêgerîna gotinan a di mejî de ku mirov wê dihizirê, ev weke rewşeka ku wê ji aliyê mejî ve ku ew di dema ku ew derbe xwarîya û ankû di rewşên weke xwûn çûyîna li ser ziman û hwd re ku ew fonksiyana wê ya dîtînê a bi hiş û ankû têgînî hatîya windakirin. Li vir, têkiliyeka wê ya bi xêvê re heya. Li vir, divê ku mirov wê jî bi wê re wê fahm bike ku rewşa lêgerîna gotinan, wê weke rewşeka ku mirov di wê çerçoveyê de di mejiyê xwe de w nikaribê gotinê bo salixkirina rewşê wê bibînê û werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de mejiyê mirov, wê weke ku wê alî mirov nekê. Mirov dikarê vê rewşê bişibênê rewşa mirovekî ku ew bi zimanê civakê nizanê, lê ew çûya nava wê civakê û bi wê rewşa xwe ya ku ew nizanê zimanê wê, di rewşek û hewldanaka dîtina gotinan di wî zimanê ku ew nizanê de wê, bo rewşên ku ew dibînê ku ew karibê bi wê, ew wê werênê li ser ziman.

Di rewşa têgîna gihiştina wê rewşê wê weke rewşeka ku mirov di vê çerçoveyê de wê fahm bike û wê werênê li ser ziman ku ew rewşa ku mirov wê dike ku wê fahm bike, wê weke rewşeka ku mirov wê dikarê weke rewşek teybet wê werênê li ser ziman bê. Mejî, li vir, di wê lêgerîna gotinan de wê mejî, beşên wê salixkirinê wê demê, ew alî mirov nakê. Yanî, bi gotinaka din ew beşên mejî ên salixkirinê weke ku ew fonksiyona xwe windakirina. Yan jî ew beşên mejî û ankû xêvê, têkiliya wan ya navendî û navxweyî ji hevdû qatîye ya. Nikarin wê têkiliyê û bûhûrandina li hevdû bikin. Beşên salixkirinê, divê ku mirov wê jî wê werênê li ser ziman, wê têkiliya wan ji xêvê yanî beşa zanînê û ankû navenda zanînê wê têkiliya wan, wê ji hevdû wê qût bibê. Beşên mejî wê, di nava xwe de ên weke xêvê wê bixwe xwe bijîn. Minaq weke mirovekî ku ew li nexweşxane ku ew ketîya rewşa komayê de û di komayê de dirazihê. Lê ew dema ku ew di komayê de ya ew weke xewnan û her wusa rewşên weke û ankû hinekî jî ji wê zêdetir wê hertimî bi şîyarîya di mejiyê xwe de lê ku ew şîyarî têkiliya wê bi jiderve hatîya birrîn a, wê bijî. Ew mirovê ku ew di komayê de razahaya, wê di nava wan rewşên xêvê wê bijî û herê û were. Û ankû wê ew, wê di nava cihenake ku ew wê di wê demê de di mejiyê xwe de wê dijî de wê bijî. Ev rewşa mirov, wê

di vê çerçoveyê de wê mejiyê mirov wê di wê rewşê de wê bi derve bê. Wê di hundûr de bê.

Di rewşa têkiliya nava mejî de wê, ew mirov wê ew wê bijî. Wê di wê rewşê de wê her tiştê ku ew berê weke jîyankirîya wê weke serborîyan wê were bîra wî. Wê ew wan bijî. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê ew mirovê di komayê de ya, wê weke ku ew ji xwe ne di komayê de bê, wê di mejiyê xwe de wê bijî. Ya ku wê ew wê dijî ew rûşa xêvî û mejî a biserê xwe ya. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku ew mirov ji komayê derket, wê gelek jîyankirinên ku ew di dema wê bîrkirina xwe ya di komayê de wê bibîr nekê. Wê tenê hinek xatna û dîmenna wê bibîr bike. Ew wê, piştî ku ew şiyarbû û derket ji komayê wê ew wê êdî wê jîyane xwe ya din wê bijî. Ji xwe wê ne di hişê wê de jî bê ku ew di hişê wê de ya. Heta ku wê newina li bîra wî jî ku wî ew jîyankirina. Lê mejiyê wê mirovê ew rewş, bi şêwayna di nava xwe de wê qaydkirina. Rewş afirandinên di wê rewşa weke xewnî a ku wê jîyankirîya de wê, di rewşna din de wê were bîra wî. Wê li ser wan bîrkirina jî wê, weke ku wê tiştina bibîr bike, lê wê nikaribê bibîr bike. Ev rewş, wê weke rûşa têkiliya nava hundûr û ya derve ku ew çawa ji hevdû qût a, wê di vê çerçoveyê de wê bide dîyarkirin. Di rewşa mejî de wê herî zêde wê beşên weke amigdala ku ew serborîyên me di wê de xwe didina li hevdû û hwd, wê ew jî wê di vê çerçoveyê de wê werina dîtin. Di rewşa wan serborîyan de wê mejî, wê di vê rewşê de wê ew fonksiyonên wê ku ew têkiliya wan ji derve ew qûtbûna, wê her wusa wê di rewşa hewldana bîrkirinê de wê, ew rewş, wê têkiliyê bi wan beşên mejiyê xwe re wê dênê. Ew mirovê ku ew ji komayê derketîya, em wusa hasab bikin ku wî hinekî xêva xwe windakirîya û ew nikarê bibîr bike, zû ji bîr dike, nikarê darizandina xwe rast û rast bike, nikarê gotinên xwe li dûv hevdû di ahengekê de ew werênê li ser ziman, nikarê têkiliyê di nava gotinên ku wî hanîna li ser ziman de dênê, nikarê ya ku wî hanîya li ser ziman ew bixwe wê fahm bike, piştî wî ew gotin hanî li ser ziman û pê de wê nizanibê ku wî hanîya li ser ziman û ankû na, û ankû wê tiştê ku wî hanî li ser ziman wê zû ji bîr bike. Wê nikaribê, wan tiştên ku wî hanîya li ser ziman hem têkiliya wan bi hevdû re dênê û hem jî bixwe re dênê ku wî ew hanîya li ser ziman. Wê zû ji bîr bike. Ev rewşên xêvê, wê weke rewşna ku wê di mejî de wê di encama wê rewşa gûharîna têkiliyên nava mejî ên beşên ragihandinê, axiftinê xêvê, zanînê û hwd ku ew bûya bê.

Mejî, wê di vê çerçoveyê de wê bi rewşekê re wê xwediyê rewşekê bê. Li vir, di rewşa tarapîya ziman de wê, ew li vir wê wateya wê çi bê û wê kêrî çi were? Ev jî wê li vir wê weke aliyekî giring bê. Ber ku gotin, hem xitabî gelek mejiyên me yên bi gûhdarkirinê û dîtinê û hwd re wê di rewşek teybet wê xwediyê wê rewşê bê. Her wusa wê mejî wê bi gotinê re wê weke ku ew ji nû ve fêr bibê, wê lê werê. Lê mejî, ji nû ve fêrnabê, bi bîr dike. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê rewşa tarapîya zimanî wê werênê li ser ziman. Li vir, her wusa, di rewşa tarapîya zimanî de du rewşên giring ên ku mirov li vir dikarê wan bi bîr bike wê hebin. Rewşa pêşî wê ew bê ku mejiyê mirov wê xwediyê wê rewşê bê ku ew rewşa tarapîya ziman, wê li ser rewşa rêyên ragihandinê û hildanê re wê xwediyê rewşeka ku ew bi wê re wê bibînê, his bike û hîs bike. Li vir, biteybetî, mirov vê yekê wê werênê li ser ziman ku wê dema ku mirov wê rewşa mejî wê hilde li dest, wê rewşa girtinê mirov dikarê bi gelek rewşan re wê bigirê û wê hilde li dest. Di rewşa girtinê de mejî û ankû xêv, xwediyê rewşek pirr teybet a. minaq, girtina rewşa bêhnkirinê û hwd, wê weke rewşek teybet bê. Çendî ku mirov wê gotina 'bêhnkirinê' wê werênê li ser ziman û bi wê re rewşa bêhnê wê salix bike jî wê ew rewşa bêhnkirinê wê bi xosletên wê yên li ser rewşên fîzîkî û hwd re wê ew hebe. Ev jî wê weke aliyekî din bê. Li vir, gotina bêhnkirinê wê, dema ku mirov dihilde û ankû wê dihênê li ser ziman, weke rewşek pîretîkî dibê di wê demê de weke ceribandina bi hînbûna bi wê re bê mirov pêwîstî bi tiştekî bi bêhn jî bibînê ku mirov bi wê re wê gotinê salix bike bi mejî. Di vê çerçoveyê de ew rewşa bêhnê a fîzyolojîkî wê weke rewşeka ku wê were hildan li mejî. Di vê çerçoveyê de ew gotina bêhnkirinê ku mirov ew hanî bîrê, wê hingî wê ew bêhnkirin wê were bîrê. Di vê çerçoveyê de wê weke rewşeka teybet bê. Xêv, wê van rewşan wê di xwe de wê qayd bike. Rewşên ku berê derbe xwarina mejî û hwd ku ew hena, wê ew wînda nebin. Lê wê biawayekî wê ji holê rabin ku wê mejî têkiliyê bi wan re wê êdî wê ne dênê.

Li vir, di rewşa legopedîkî de wê bi tarapîya gotinê re wê pîretîze kirina wê, wê weke aliyekî giring a ku wê bo mejî bê. Di vê çerçoveyê de wê rewşa pîretîzekirina wê, mirov divê ku wê bi teybetî wê hilde li dest. Di gelek rewşan de wê, ji ber rewşa xêvê a zayîf, gelek tiştên ku mirov wan bi pîretîkî û gotinî bi hevdû re wan dihilde hundûrê mejî, ku mirov ji wê rewşê û nava wê derket û çû deverê din, wê weke ku ew nebûbê, wê lê werê. Her wusa wê ew rewşa ku wê mirovê bi mejiyê xwe re ew jîyankirîya, wê weke ku ew jîn nekirî wê lê werê. W nikaribê wê bibîr

bike. Lê kengî ku di demek piştê ku ew hat wê deverê û ew rewş cardin dît, wê vê carê wê ew li ser wê rewşê re wê êdî wê ew wê bibîr bike. Li vir, rewşa bi wateya 'hînkirinê' re ku ew dihê ser ziman, wê ya bi gotinî û aqilî ku ew hatibê kirin bê. Ya ku ew bi gotina 'alimandinê' re jî ew hatibê kirin weke fêrkirinê jî wê ew jî wê li ser rewşa fîzîkî a pîretîzekirinê û hwd re bê. Em li vir, divê ku van herdû rewşan jî bi wê re di vê çerçoveyê de wê hildina li dest û wê werênina li ser ziman. Di çerçoveya fahmkirina bi hînkirinê a gotinî û ankû rewşa alimandinê a bi pîretîkî û hwd jî wê di vê çerçoveyê de wê xwediyê rewşek ku mirov wê bi teybetî wê hilde li dest bê. Mejî, di vê çerçoveyê de wê di çerçoveya hînbûna bi gotinî û wateyî re wê alimandina pîretîkî û dîtina bi rewşa fîzîkî û hwd re jî wê bixwezê. Yanî, bi gotinaka din ev herdû wê bi hevdû re wê hevdû di çerçoveya wê rewşa tarapî a zimanî û ankû rewşî û hwd de wê hevdû temem bikin. Wê bi hevdû re wê hebin. Wê di rewşa derbe xwarina mejiyekî de wê zêdetirî wê li ser rewşa alimandinê a pîretîkî a li ser rewşên fîzîkî re wê meşîn wê bi fêrbûnê re wê çê bibê. Li ser wê re wê êdî wê ew rewşên gotinî ên weke hînbûnê û hwd wê temenê wan wê were pêşxistin. Wê di vê çerçoveyê de ewê êdî ew pêşketin û an jî ew pêşxistina ku ew dihê xwestin ku ew were çêkirin wê bê çêkirin û hanîn li holê.

Li vir, di dewama mijarê de wê li ser salixkirinan û girtinên mejî re wê mirov wê xwe werênê li ser ziman. Lê bi wê re divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman û bibêjê ku wê rewşa xwe hanîna li ser ziman, wê li vir, wê weke aliyekî têgînî ê legopedîkî wê xwe bide dîyarkirin û em divê ku li ser wê aliyê jî li vir bisekin in. Di rewşa xwe hanîna li ser ziman de wê, mirov wê bi ziman re wê xwe wê werênê li ser ziman. Lê di aslê xwe de wê, li vir, wê rewşa xwe hanîna li ser ziman a bi ziman re wê hertimî wê li vir wê weke aliyekî ku mirov wê li ser wê bisekinê bê. Di rewşa xwe hanîna li ser ziman mirovekî ku ew tarapîya ziman a legopedîkî dibînê de wê, wê xwe hanîna li ser ziman wê tenê wê weke aliyekî wê bimênê. Li vir, mejiyê mirov, wê li vir, wan gotinên ku ew dihê bikarhanîn, wê çendî karibê li gorî wateya wan ya ku ew di gelemperiyê de dihê bikarhanîn bê. Dibê ku mirov dema ku gotinek hanîna li ser ziman bi wateyekê, ew gotin dema ku ew hat ser ziman û yekî din li wê hisand û ankû ew bihîst, dibê ku ew ji wê tiştêkî fahm bike. Li vir, rewşa xelat fahmkirinê, wê weke aliyekî li ser salixkirina wateyê û ankû bi wate kirinê re bê. Di rewşa fahmkirina rewşa ne weke hevdû fahmkirinê de wê rewşa ku mirov wê dihênê ser ziman, ew jî di

çerçoveya hanîna li ser ziman û an jî ne hanîna li ser ziman de wê weke mijareka ku mirov wê li vir bike berlêpîrsînê de. Dema ku mirov tarapîyê li ser gotinê dike, wê li ser rewşa deng, û hwd wê ev bib. Yanî li vir, mirov çawa karibê wê gotinê rast ji dev derxe. Yanî mirov çawa karibê wê dengê wê gotinê di dema derxistinê de wê bidîyê de. Di dema ku ew dengê gotinê bi dengêkî stûr bê ku mirov wê dengê wê bidîyê de. Li vir, hinekî jî wê tarapîya gotinê û ankû a ziman, wê di vê çerçoveyê de wê weke aliyekî ku mirov wê divê ku wê fahm bike bê.

Di rewşa fahmkirinê de wê, li vir wê ew rewşa xwe dana fahmkirinê û ankû xwe hanîna li ser ziman, wê du rewşên ji hevdu cuda bin. Rewşa xwe dana fahmkirinê, tiştekî ku mirov wê hizir dike di serê xwe de ku mirov wê werênê li ser ziman û wê bi yê li hemberî me bide fahm kirin bê. Rewşa hanîna li ser ziman jî wê li ser tişta ku mirov ew hanîya li ser ziman bê. Li vir, ev rewş wê ji aliyekî veê li ser gotinê re wê xwe bide dîyakirin. Bi du awayna mirov dikarê vê rewşê fahm bike. Aliyê awayê pêşî, wê li ser wateyê û rengê hizirkirinê re bê. Tişteka ku mirov wê dixwezê ku wê bi wateya wê re wê karibê bi wê gotina ku mirov bidengî wê dihênê li ser ziman re wê, karibê werênê li ser ziman. Aliyê awayê din ê duyem jî wê li ser gotinê û rewşa dengê gotinê re bê. Li vir, mirov wê çendî û çiqasî karibê wê gotinê bi rastî ji dev derxe? Wê ev jî wê weke aliyekî wê yê din bê. Her wusa, minaq, li vir, salixkirina dangan bi rengê ku ew mirov wan bikarbênê, wê weke rewşek teybet bê. Li vir, çendî ku mirov xwe gihandibê wê qapasîteyê ku mirov karibê wê dengê bidê wê gotinê wê, mirov karibê wê xwe werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de di çerçoveya derxistina deng de ew rewşa qirîkê û mmuskulatûran ku me hinekî li jor hanî li ser ziman, cerbên hînkirinê ku ew bi wan re dihê kirin, wê armanca wê ew bê ku ew were gotin bê. Her wusa, mejî, di wê de wê ji kîjan aliyê ve wê di derxistina deng de wê, bikeve zorê de? Di wê çerçoveyê de ew ceribandîna ku ew werîna pêşxistin. Di wê çerçoveyê de ku mirov dema ku 's' weke tîpekê hanî li ser ziman ku mirov ji wê re nebêjê 'ş'. Yanî jî vajî wê, ku mirov tîpa 'ş' hanî li ser ziman ku ew weke dengê 's''yê newê derxistin. Di vê çerçoveyê de wê demê wê mirov karibê wê dengê rast, bi wê derxistina wê gotinê re wê derxê û wê werênê li ser ziman. Wê di vê rewşê de wê gelek şêwayên ku mirov wan di çerçoveya fêrbûna bi hînbûna gotinê û alimandina pîretîkî ku wê bikarbênê wê pêwîst bin. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê vê yekê jî wê weke rewşeka teybet a fêrbûnê wê werênê li ser ziman. Di rewşa fêrbûnê de nêzîkatîya fenomolojîkî, pîrsgirêka rast fahmkirinê û ankû rast ne

fahmkirinê, pirsgirêka xwe dana fahmkirinê, Têkiliyên weke guftûgoyî ku ew werina pêşxistin, di gotûbêjan de rengdayîn, dahûrkinin, pêşxistina şîroveyan, rewşa fahmkirina wateyê û têgihiştina wê, ankû bi wê re rewşa dana fahmkirinê a wateyê û dana têgihiştinê, terçûmekirina wateyê û gotinan, dahûrkinin û nîqaşkirin û hwd, wê weke van wê gelek mijarên ku em divê ku wan fahm bikin wê hebin. Ev mijar hemû jî wê, di çerçoveyekê de wê xwediyê wateyekê di çerçoveyekê de bin. Ew çerçove jî wê, çerçoveya ku mirov bi wê karibê xwe werênê li ser ziman bê. Li vir, bi tarapîya gotinan, gihiştina wateyê, dayîna wateyê, têgihiştin û nîqaşkirin û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê di çerçoveya dahûrî û şîroveyî a mejî de wê bibê. Li vir, tarapî jî wê armanca wê ew bê ku ew karibê mejî bigihênê wê astê, sîyanê û rewşê ku ew karibê wê bike.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê mejî, di vê çerçoveyê de wê bi wê tarapîyê re wê ne tenê rewşa muskulatûrên weke yên qirikê û hwd wê weke rahênan (ceribandin) ku ew dihên kirin bi tarapîya ziman re wê bi wê re wê aliyekî din jî wê pêşbikeve. Ew jî wê, rewşa hin bi hin têkilî danîna bi beşên mejî û pêşxistina wê têkiliya wan re ya. Tarapîya ziman, wê her wusa, wê, weke encamên wê, wê ji van aliyan ve wê gelek encamên wê, wê ji aliyê mejî ve wê hebin.

Mijara ragihandinê, fahmkirinê, bi watekirinê, dahûrkininê, pêşxistina şîroveyan, nîqaşkirin û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê armanc ew bê ku mirov xwe bigihênê wê. Mirov, di dema ku mirov xwe bi tendûrûst dibînê de ev, weke aliyna ku mirov wan di jîyane xwe de bi xwezayî wan dikê na. Di vê çerçoveyê de ev kirin, wê ji aliyekî ve wê temenê domandina jîyane mirov a asayî û rojane jî bê. Lê bi wê re divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku rewşên têngînî, wê li vir wê, weke aliyna teybet bin. Li vir, di rewşa derbekirina mejî de wê, mejî, van rewşan wê winda bike. Piştê jî, di rewşên piştî wê derbexwarinê de ku mirov bi pêvajoyên tedewîyên ên ku mirov wan bi rengê li ser legopedîyê re wê werênê li ser ziman, wê di vê çerçoveyê de wê xwediyê rewşek wateyî bin.

Di rewşa wê pêvajoyê de wê, ji gelek aliyan ve wê jîyane mirov wê gûharîna wê bi xwe re wê çê bike. Her wusa, ku di hundûrê pêvajoyekê de mirov, weke ku hin bi hin hinekî werê xwe jî wê ev pêvajoyê wê negirê ku pêşveçûnên weke ji aliyê rewşa derûnî zêhnî û civaknasî û hwd re ku ew gûharînan di jîyane mirov de wê bide çêkirin. Bi wê re aliyên ku mirov wan dikarê wan werênê li ser ziman ên weke têkiliyên bi gotinî û ne bi gotinî, şêwirmendîfî, tarapîya bi axiftinê û têrbûna wê, rewşên weke

yên tengezerîyê û şêwîrîn, bi bîrhanîn û ankû bibîrkin û hwd, wê weke aliyna ku mirov di vê çerçoveyê de wan werênê li ser ziman bin. Di rewşên tengezerîyê de ew şêwîrîn û ankû rewşên weke çareserîyê ku ew hatina pêşxistin, wê armanca wan ew bê ku ew çareserîyê bi xwe re wê bênin. Di rewşa legopedîyê de wê weke rewşa ku mirov wê li ser rewşa afaşîyê, alîqîna zimên, ne karîna xwe hanîna li ser ziman û hwd, wê li ser rewşa tarapîyê re wê pêşî temenê bîrkin û bîrhanînê wê bê pêşxistin. Li vir, ev rewş wê weke aliyekî ku mirov wê bi giringî wê werênê li ser ziman bê. Di rewşa bîrkinê de wê, çawa wê rewşa xêwê were pêşxistin û wê têkiliî li ser rêyên sehî ên mirov ên weke gûh, çav, bêhvil, ziman û hwd re wê ew were pêşxistin, wê li ser wê were sekin in. Legoped, wê di serî de wê rewşê wê bike ku ew fahm bike. Di serî de li vir, di kîjan aliyê pîrsgirêk heya. Bîrkin, ziman alîqîn, ne karîna xwe hanîna li ser ziman û hwd, wê rewşê di wê çerçoveyê de wê kifş bike. Piştî jî wê şêwa(tekînik)yên ku ew bikarbênê, wê wan kifş bike. Di vê çerçoveyê de wê ew jî wê weke pêvajoyeka kifşkirinê bê. Her pêvajoya ku ew hat bûhûrandin, bi fêr, cêrb û ezmûnên wê re wê ew hînbûn wê di mejî de wê biafirê. Di vê çerçoveyê de wê ew rewş wê pêşî wê bi pêvajoyên wê re wê were hildan li dest. Li vir, wê hînbûna rewşê û naskirina wê û pêşxistina şêwa(tekînik)yan û hwd, wê bi hevdu re di ahengekê de wê bimeşê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê pêvajoyek wê bê derbas kirin. Li vir, ev rewş hemû wê di çerçoveya pêşxistina rewşa axiftinê, bîrhanînê û karîna xwe hanîna li ser ziman a li ser rewşên weke bi watekirin, salixkirin, hanîna li ser ziman, şîrove û dahûrkin û hwd re wê bibê. Mejî, wê di vê çerçoveyê de wê ew bê pêşxistin. Di rewşa têkiliya mejî û ya derve bi rewşên ku ew dibin re ew bê danîn. Di serî de wê aliyê tarapîya ziman jî wê di vê çerçoveyê de wê xwedîyê wateyê bê.

Pîrsgirêkên zimanalîqînî, civaknasî û bandûr û nêzîkatîya legopedîkî.

Di çerçoveya têngîna legopedîyê de ku mirov wê rewşa pîrsgirêkîya zimanî ku mirov li wê dihizirê, mirov wê çerçoveyeka wê ya civaknasî, têkiliyên navxweyî ên bi hewirdorê, malbat û hwd re wê kifş bike. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku mirov çerçoveyekê di vê çerçoveyê de wê xîz bikê. Yan jî bi gotineka din, bi vê çerçoveyê de mirov divê ku wê hilde li dest û fahm bke.

Pîrsgirêkên xwe hanîna li ser ziman ên weke ziman alîqînê, afaşî, ne karîna xwe hanîna li ser ziman û hwd, wê pîrsgirêkên ku wê di jîyanê de

wê bi gelek rewşan re jî wê derkevina ber mirov bin. Weke encamên hebûna van pîrsgirêkan, wê gûharînênn ku ew di têkiliyên mirov ên bi mirovên dervî ku mirov re ku wê didênê re ku wê bibin, wê tenê wê weke aliyekî wê bê. Lê bi wê re wê rewşa xwe hanîna li ser ziman dana fahmkirinê û ankû wê rewşa afaşî û ankû ziman alîqînê û hwd ku ew bi rengê axiftina mirov û hwd re ew xwe dide nîşandin, wê di nava jîyane mirov de d mejî wê xwediye rewşna bi bandûrî ên hem li mirov bixwe û hem jî li dora mirov jî bin. Di vê çerçoveyê ev herdû alî jî wê di ast û dawîya dawî de wê li mirov û têkiliyên mirov û pîrsgirêkên mirov ên ku mirov xwe bixwe wan dijî wê bialiqîn. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa pîrsgirêkên zimanî wê weke pîrsgirêkna zimanî ên ku ew piştî ku mirov derbe xwarin li mejî, çûyîna xwûnê li ser mejî, û ankû hinek rewşên din ên ku mirov wan dijî ên weke stress, depresyon û pîrsgirêkên derûnî û hwd, wê bi wan re jî wê xwe bide dîyarkirin.

Di vê çerçoveyê de wê çerçoveyek giştî wê hebê. Kesê ku ew pîrsgirêkên zimanî dijî û di pêvajoyek tedewîyê a li cem legopedîyê bi rewşên weke tarapîya ziman û hwd re di bûhûrênê, wê ew kes, di vê çerçoveyê de ew di nava wan rewşên xwe yên têkilî ên ku ew bi wan re dijî re jî ew, divê ku mirov wê hilde li dest. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku wê jî wê weke aliyekî giring ê vê rewşê wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman.

Di vê rewşê de wê rewşa têkiliya bi hewirdorê re ew mirovê ku ew bi wan pîrsgirêkan re ew dijî, çawa ew dihe pêşwazî kirin û hwd, wê weke aliyna ku wê bi teybetî wê temenê hin pîrsgirêkên derûnî ên ku wê bandûra wê li wê pêvajoya tarapîyê û hwd jî wê hebe. Li vir, di serî de mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku rewşa xwe hanîna li ser ziman a mirov, wê weke rewşek civaknasî û derûnî bê. Mirov, ku mirov li wê ji van herdû alîyan ve lê bînerê, wê hertimî wê hewceyîya xwe hanîna li ser ziman a bi têkilîdanîna bi mirovên derve xwe re wê bibînê. Wê ew jî wê weke mirovekê wê bixwezê ku ew danûstandinê bike. Axiftinê bike. Nîqaşan bike. Ew jî weke hevalên din ên ku ew bi hevdu re dileyizin ew were pêşwazî kirin û lê nêzîkatî were kirin.

Tabî li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku mirovê weke ku ew van pîrsgirêkên zimanî dijî, wê ji aliyê têkiliyên xwe yên civaknasî û derûnî ve wê pîr zêde wê xesas, zîz û tenik bê. Wê ne tenê bi gotina mirovan wê ji wan nerîna wan a li xwe wê fahm bikê. Bi gotinên ne rastarast, nerînên ku ew di xwe de dîlşawitînê dihawênê ên li wê û

hwd jî wê di cih de wê wan kifş bike. Ev rewş, wê di serî de wê temenê xwe vekişîna bi şûn ve a wê mirovê jî bê ji nava wan têkiliyan. Wê piştî wê re wê nexwezê ku ew têkiliyê dênê. Wê têkiliya xwe ji dunya derve wê birrê.

Ev rewşê wê weke rewşna civaknasî ên ku weke encamên wê yên li ser têkiliyan re bin. Her wusa, di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku mirov, weke zindiyek civaknas û derûnîkî, hem ji bandûrbûna ji dervî xwe re vekirîya û hem jî hewirdora wî, ji wî b bandûrbûnê re wê vekirî bê. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê werênê li ser ziman ku wê di vê çerçoveyê de wê xwediye wateyê bê. Di vê rewşê de wê mirov, wê xwediye rewşek civaknasî a ku ew bi têkiliyên xwe re ew hem bi bandûr dibê û hem jî ew bi bandûr dikê bê. Ev rewş, wê ji aliyê bi bandûrbûnê ve ku ew di şewayekî rast de ew têkilîdanîn bi kesê ku ew pîrsgirêkên ziman ên weke afasî, ziman alîqînê û hwd ku ew bi wê re hena ku mirov li mijarê binerê, wê di nava jîyanê de wê ew karibê fêrî gelek tiştan bibê. Her wusa wê bi têkiliya xwe re wê karibê, gelek rewşên zor ên jîyanî ku ew dijî jî wan derbas bike û li şûn xwe bihêlê. Di vê çerçoveyê de di nêzîkatîyeka ku mirov wê piçûk nebînê bi pîrsgirêka wê re, di çerçoveyek weke xwe de di wekheviyekê de xwediye nerîneka li lê bê, hewl bide ku fahm bike û bide fahmkirin, di şîrove, dahûrkirin û nîqaşkirinan de ne di helwestek şikeştinê de bê û her timî di heman nêzîkatîyê de bê. Di nava axiftinê û ankû têkiliyên xwe yên cûr bi cûr de wê, rewşa pîrsgirêkî a zimanî bi rengên gotinên rastarast û ankû ne rastarast wê newê ser ziman û nedê li rû. Hertimî di çerçoveyek avaker û çêker de xwediye helwest û nêzîkatîyê bê. Bi wê re jî mirov, ku di nava têgînaka şahî de nêzî bibê û hertimî wê rewşa şahîyê ji dil wê bide nîşandin. Ev rewşên ku wê, ji gelek aliyan ve wê weke rewşên dermankirinê û çareserker jî bin.

Bi wê re mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê ev rewş, wê weke rewşna ku wê bina alîkar bin. Wê di çareserkerin û bûhûrandina pîrsgirêkên zimanî de ku wê ne hemû jî bin, wê gelek pîrsgirêkan ev nêzîkatî wê bi xwe re wê çareser bikin.

Li vir, di dewama mijarê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, di çerçoveya têkiliyên civanasî de wê mirov, wê hevdu bi bandûr bike. Ev rewşa bi bandûrkirinê, mirov dikarê hinekî din jî li ser wê bisekinê. Di rewşa afasî, ziman alîqînê û pîrsgirêkên bi vî rengî wê, mirov dikarê ji du aliyan ve wê hilde li dest. Aliyê wê aliyê rakendî bê. Ev alî, wê weke ku ew ji dêûbav û ankû ji aliyê wan wê derbas bibin, bi

rêya genan. Di vê çerçoveyê de ev pîrsgîrêk, wê bidina nîşandin ku wê di nava malbatê de di nava nîşên ku bûhûrîna û ên ku ew di wê demê de ew dijîn de jî ew rewşk hena. Minaq, di rewşa hawlbûn û ankû şamîtîna çavan weke ku ew xwehr bê, wê ew jî wê wusa bê. Mirov dikarê wê hem jî aliyê rakendî ve wê werênê li ser ziman û hem jî ji aliyê rewşên ku mirov wan jîyankirina û mirov ji wan derbe xwarîya ve jî wê werênê li ser ziman.

Di rewşa ziman û pîrsgîrêkên wê de wê, mirov, wê di wê çerçoveya ku ew dikarê xwe werênê li ser ziman, axiftina xwe pêşbixe û bi rengê ku ew dikarê gotinên xwe werênê li ser ziman re wê, ev rewş, wê weke rewşna ku wê karibin, bi rêya civaknasîyê û têkiliyên wê jî derbas dar bibin. Her wusa di malbatekê ku dê û ankû bav xwediyê hinek pîrsgîrêkên zimanî bê, zaroka wan ya piçûk ku ew hê pitika û pir piçûk a û nizanê ku ew biaxifê. Lê wê hin bi hin wê fêrî axiftinê bê. Di wê dema fêrî axiftinê bû de wê, li zimanê dê û bav û hewirdora xwe wê binerê û wê fêr bibê. Ew rewşên bi pîrsgîrêkî, wê ji aliyekî ve wê karibin wê bandûrê li zarokê bikin bi rengê ku ew dibîne û ankû têkilî bi wê re dihê danîn.

Mirov dikarê ji vê rewşê re gotina rakendîya civaknasî jî wê bikarbênê. Di vê çerçoveyê de ew ev gotin wê rastîya wê rewşa bandûrîya ku ew li hevdû dibê jî wê karibê wê bi xwe re wê werênê li ser ziman. Di rewşên ku mirov wan dijî de wê rewşên têkilîdanîne û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê xwedî bandûr bin. Mirov dema ku bi mirovekî têkilîdanî û gotûbêj kir. Wê di wê rewşa gotûbêjê de wê gotin bi rengê ku mirov wan dihênê li ser ziman re wê werênina li ser ziman. Her wusa wê bi rewşa xwe ya pîrsgîrêkî jî wê werênina li ser ziman. Ev rewş, wê weke rewşna xezatî ên civaknasî bin. Bi rêyên têkilî ên civaknasî mirov di bûhûrênê li hevdû. Bi wê re mirov bandûrê li hevdû dike. Ev rewşa ku mirov dikarê wê weke bandûra civaknasî jî wê werênê li ser ziman, wê di vê çerçoveyê de wê xwediyê wateyekê bê.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku rewşa têkilîdanîne wê weke rewşeka ku wê bûhûrîniya li hevdû wê temenê wê pêşbixe. Her wusa, mirov ku wê ji aliyê din ve jî li mijarê binerê, mirovê ku ew wan pîrsgîrêkên zimanî û hwd dijî jî wê ew jî wê, ji wan rewşên bi gotinî, dengî û levhanîna hevokî a hatî hanîn li ser ziman wê bi bandûr bê. Heta kû, ew dikarê ji wan rewşan û gotin, deng û rewşên hevokî şêwayên axiftinê di mejîyê xwe de jî wan kifş bike û wan bikarbênê. Di vê çerçoveyê de gavê di çareserkirina pîrsgîrêkên xwe de ew bide avêtin.

Ji xwe pîrsgîrêkên weke ziman alîqînê ên weke kekeme, wê weke pîrsgîrêkna ku wê axlabe, wê di encama hinek pîrsgîrêkên jîyanî de ku ew rûdabin bin. Stress, depresyon, pîrsgîrêkên derûnî, kelecane û ankû heyacan û hwd, wê çend ji wan temenê civaknasî ên ku wê di temenê wan afirînên pîrsgîrêkên zimanî de bin. Ev rewşa pîrsgîrêkên zimanî ên ku ew ne rakendî na re mrov wê dihênê li ser ziman. Her wusa pîrsgîrêkên zimanî ên ku ew rakendî na jî wê, di nava wê civaknasîyê de wê hin bi hin wê, rêyên çareserîyê wê ji xwe re wê ji axiftin, danûstandinên bi hevdû re, nîqaş, deng û gotinên ku ew ji dev bi dengî dihên bihîstin û hwd, wê bi wan re wê were kifşkirin. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê jî werênê li ser ziman ku ew rewşa pîrsgîrêkên zimanî ên li ser rewşên civaknasî û hwd re mirov, divê ku hinekî din jî li ser wan û bi wan re li rewşa zarokan jî bihizirê û di vê çerçoveyê de li ser wê bisekinê.

Di rewşa pîrsgîrêkên zimanî ên ziman alîqînê ên weke kekemê û hwd, wê pîrsgîrêkna ku mirov dikarê di nava rewşa civaknasî de li ser wan bihizirê û wan bike ku wan fahm bikê bin. Di vê çerçoveyê de di aslê xwe de wê aliyekî wê di vê çerçoveyê de wê were fahmkirin. Di vê çerçoveyê de mirov ku wê hewl bide ku wê hilde li dest û wê bike ku wê fahm bike, ji sê aliyan ve wê divê ku mirov wê hilde li dest. Aliyê pêşî rewşa rakendîtîyê ya. Aliyê duyem ê rewşa bûhûran hinek rewşên bûhranî û ankû weke yê derbe xwarinê na. Aliyê sêyem jî wê, di nava rewşa civaknasî a bi bandûrîkirina li hevdû bê. Ev hersê alî, wê dem bi dem di pêşketina hevdû wê weke ku mirov di rewşa zarokên piçûk de wê dihilde li dest jî wê, di nava hevû ve wê bi bûhûr in û derbas bibin.

Di vê çerçoveyê de mirov, ku wê rewşê bi vê rengê di hevdû ve bûhûrnîyê wê di wê de dibînê, wê demê, li vir aliyekî giring derkeve li ber me. Ew jî ew a ku mirov wan di destpêkê de di dema başkirinê û hwd de ku ew pêşî van aliyan ji hevdû cuda bike. Ku di nava hevdû hebe, çendî û çiqas ji kîjan aliyê ya ew pêşî were kifşkirin û piştê li gorî wê rewş were salixkirin. Piştê li gorî wê nêzîkatî li wê were kirin. Li gorî rewşan, nêzîkatîya rast, wê hertimî nêvî bi nêvî wê hebûna çareserîyê bê.

Li vir, dema ku mirov mijarê ji aliyê zarokan ve wê dihilde li dest, di serî de mirov dikarê wê rewşa ji aliyê zarokan ve wê di sê **pêvajoyan** de wê hilde li dest. Pêvajoya pêşî a dema pitiktîyê ya ku ew zarok hê nûka ji dayika xwe re bûya û hinekî mazin bûya û wê nûka bidest axiftinê bike. Di vê çerçoveyê de di rewşa derengmayîna axiftina û dema ku ew axift, wê çendî di çerçoveyeka ku wê van pîrsgîrêkan wê jîn nekê, mirov dikarê

wê hilde li dest. Piştî jî wê pêvajoya duyem jî wê piştî wê pêvajoya zaroktiyê a dema destpêkirina qirêşê bê. Di vê demê de jî zarok, ku ew pirsgerêk bi awayekî rakendî bi wê re hebin çawa li wê nêzîkatî wê were kirin û hwd, mirov dikarê bi teybetî li ser wê bisekinê. Pêvajoya sêyem jî wê pêvajoya dema ku zarokê bidest dibistana bingihînî dike de wê, deme di encama hin sedemna de û ankû hin sedemên rakendî û hwd de ku di berdewam wê pirsgerêka aliqîna zimanî û hwd bi xwe re dijî ya. Ev her sê pêvajo wê weke pêvajoyna zarokê ên giring ku mirov dikarê wan her yekê bi teybetî wan hilde li dest û li ser wan lêkolîn û cerban jî bikê na. Fahmkirina van pêvajoyan, wê ji aliyekî din jî ve wê, giring bê. Her wusa ku ne di encama hin rewşên civaknasî û hwd de ku ew rewş pêşketibin jî û ku ew di encama rewşna genetîkî ên rakendî de jî ew hebin, ew wê hingê bi fahmkirin, nêzîkatîya û bi pêvajoyek başkirinê re wê ew were baştirkirin. Wê were li şûn hiştin. Di rewşa zarokan de wê dema ku zarok hê nûka bidest axiftinê dike de wê zarok, wê hin bi hin ji hewirdora xwe wê dangan w bigirê. Bi wê re wê dangan di mejiyê xwe de wê qayd bike. Bi wê qaydkirinê re wê bi demê re wê zarok hin bi hin wê temenê axiftina xwe amede bike. Pêvajoya afirîna temenê zarokê a axiftinê a bi amedebûna qirikê û muskulatûrên wê, wê bi rewşa bikarhanîna lingên xwe, destê xwe û beşên xwe ên zarok re wê di ahengekê de wê bibê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê zarok, wê pêşî, wê zimanê destnîşankirinê û ankû zimanê bi nîşankirinê û hwd re wê bikarbênê. Di vê çerçoveyê de ew zimanê nîşankirinê wê bi demê re wê vegerihê li derxistina dangan li ser wan re. Wê dema ku zarokê bidest derxistina dengê kir û pê de wê zimanê nîşankirinê ê zarokê wê ji holêranekê. Wê weke dîmenekî duyem wê axiftin û ankû deng derxistin wê li wê zêde bibê. Di vê çerçoveyê de wê rewşa pêşketina axiftina zarokê wê xwe bide nîşandin.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê zarok wê van rewş û pêvajoyan wê, di xwe de wê pêşbixe. Wê bi wê re wê di mejiyê xwe de wê, amede bê. Lê hertimî ew rewş bi derfeta ku wê dema ku ew çendî ku ew ji aliyê mejiyê xwe ve amede jî bê ji aliyê muskulatûrên qirikê û hwd ve zarok hê ne bi tememî amede bê. Di vê çerçoveyê de pêşketina qirikê û muskulatûrên qirikê li şûn wê rewşa amedebûna zarokê a ji axiftinê re mabê. Zarok wê, di vê çerçoveyê de wê dema ku ew dangan derxe, wê dengê xwe di mejiyê xwe de wê zelal bike. Wê bi bêtê. Lê wê dema ku ew deng derxe, wê ew derxistina dengê wê li rewşa qirikê û muskulatûran ku ew bi tememî pêşneketina wê

bialiqê. Di vê çerçoveyê de wê, gotinekên xwe nîvçû û ankû nîvrê wê derxe. Wê kekeme wê bi zarokê re wê çê bibê. Ev rewş wê, weke rewşeka ku wê axiftina zarokê a bi awayekî baş jî ku wê dereng bixe bê.

Di vê çerçoveyê de wê zarok, wê di encama van rewşan de wê nikaribê ew weke ku ew dixwezê ku ew xwe werênê li ser ziman. Lê zarok, di mejiyê xwe de wê zelal bê. Dema ku ew tiştêkî bixwezê, wê di wê demê de wê wê valahiya ku ew nikarê bi deng û gotinkirina wê , wê werênê li ser ziman wê valahiya bi wê re wê bi zimanê nîşankirinê re wê dagirê. Bi wê re wê êdî wê ew xwe werênê li ser ziman.

Zarok, di vê demê de wê ji aliyê girtina gotinan û derxistina van ve wê di pêvajoyek xesas û teybet de bê. Di serî de mirov divê ku vê yekê wê fahm bike. Her wusa di rewşa zarokê de wê wê pêşketina wê, wê weke aliyekî giring ê ku wê zarok wê di wê demê de ku ew dijî wê bike ku ew wê werênê li ser ziman bê. Pêşketina axiftinê û temenê axiftinê û nekarîna derxistina gotina ji dev, wê her wusa wê li vir wê bi rewşa tarapiya zimanî re wê alikariya wê bê kirin. Ev rewş, wê hertimî bi rewşên weke hînkirina di reng û rewşa ku wê ew biaxifê û wê xwe çawa wê werênê li ser ziman de wê ew were kirin. Ev pêvajoya zarokê wê di vê çerçoveyê de wê zû pêşketinê bi xwe re wê qayd bike. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku ew rewş wê weke rewşeka ku wê girêdayî pêşketina muskulatûran jî bê. Di vê çerçoveyê de wê li ser wê re wê rewşek fîzyolojikî wê hebe. Divê ku mirov vê yekê jî di serî de wê fahm bike. Minaq, zarok, piştî zaroktiya xwe ku ew dema ku bidest qirêşê dikê jî ew, dibê ku zimanê wê, bi wê xate li binê wê a kifş ve dikarê bi binê devê wê ve girêdayîna xwe bide domandin. Ev jî wê temenê di awayekî rehet de nekarîna bikarhanîna zimanê wê jî bê. Yan jî ev pêvajoya girêdana zimanê zarokê dikarê zêdetirî xwe bide domandin. Li gorî wê qays û qaym di ziman û muskulatûrên wê de ew werina girtin. Ev jî wê temenê wê bê ku wê ziman alîqîn û ankû kekemeyî wê zêdetirî di pêvajoyên wê yên jîyanî de wê xwe bide domandin. Ev jî wê bi wê re wê nîşanaka wê jî bê ku wê ziman alîqîn wê di rewşeka pirr zêde de wê karibê xwe bide dimandin. Di vê çerçoveyê de em vê jî bibêjin ku ew rewşa alîqîna ziman a bi binî ve zêdetirî, wê temenê wê jî bê ku ziman pêvajoyên xwe yên pêşketinê ên bi xwe re ew nedê domandin û ankû li gorî tê xwestin ku ew nikaribê pêşketinê bi xwe re bide çêkirin. Her wusa di rewşek bi vê rengê de wê nêvlalî, kekeme, û hwd rewşên weke tîn afaşî û hwd jî wê di rengekî wan de wê pêşveçûn wê bi ziman re wê di dev de wê biafirin. Li vir, bo vê yekê, hertimî giringa ku mirov di demek

zûtîrînî de wê rewşa zarokê ku ew hebe, wê kifş bike û pêvajoya başkirinê û hwd, wê bi legopedîyê û hwd re wê bi awayekî rast wê bide destpê pêkirin. Di vê çerçoveyê de destpêkirina pêvajoya başkirinê di demek zûtîrîn de wê ji gelek aliyên ve wê pêşîya ne pêşketinê ku wê bibin wê bigirê. Li vir, dema ku legoped, wan tarapîyan dike, wê herî zêde wê li wê nûqtaya ku ziman li wê aliqîya û ankû ew girêdayîna ziman a bi binê dev ve ku ew hê didomê ya, ku wê çawa wê hin bi hin bi vekirina wê navberê û piştî temenê ji hevdû vaqatîne ku ew di wê de biafirîne wê di çerçoveyek fîzyolojîkî û hwd de wê vê rewşê wê li wê bihizirê û wê şewa(teknîk)yên ku ew bikarbênê û bide bikarhanîn wê kifş bike û wê li ser wan re wê xabetê bike. Ev rewş, wê ji gelek aliyên ve wê, bi pêvajoya xwe ya pêşketinê wê di rengê fêrkirina mirovekî ku ew pê di zanî ku ew bi xîfê û piştî ku wî di encama derbexwarinekê de bê û ankû di encama çûyîna xwûnê li ser mejî de ku wî ew fonksîyonên xwe windakirina û ku ew werina hanîn li şûn ve wê, di vê çerçoveyê de wê xwedîyê renekî bê.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê li vir wê werênê li ser ziman ku zarok, wê di vê demê de wê zû pêşbikeve. Bo vê yekê wê her rojên zarokê ên di dem û pêvajoyên xwe yê başkirinê de wê, giring bin. Ber ku zarok, di rewşa xwe de ew zû pêş dikeve û her pêşketina ku ew bi fîzyolojîkî bi wê re hat dayîn çêkin ew, weke pêvajoyeka ku wê li ser wê re wê zarok pêşketinê bi xwe re bi fîzyolojîkî wê bide çêkin bê. Di vê çerçoveyê de ew pêvajoyên başkirinê ên bi zarokê re ku wê bi legopedî û hwd re wê werina destpêkirin, pirr giring dibê ku ew rewşa zarokê a zû pêşketinê jî ew di wê de li berçav bigirin bê.

Di vê rêwî de wê zarok, wê hin bi hin wê pêşketinê wê bi xwe re wê çê bike. Di vê çerçoveyê de wê zarok, wê di çerçoveya pêşketina xwe û alimandinên fîzyolojîkî ên ku ew dike di wê pêvajoyê de wê wan bi hevdû re wê, di pêşketina xwe de wê bigihênê encamê. Di vê çerçoveyê de wê zarok wê bi pêşketina xwe re wê xwe ji wê rewşê wê bide derbas kirin. Wê li ser wê re wê pêşketina xwe wê bide çêkin. Wê xwe bi pêşve bibê.

Lê li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê zarok wê di vê çerçoveyê de wê giring bê ku ew karibê wê pêşketinê bi xwe re hîs bike. Li vir, bi wê re ew wê bi dil û şahî bike. Weke ku ew çawa bi leyistik dileyîzê wê hilde li dest û wê di mejîyê xwe de wê bide qaydkirin. Ev jî wê bandûra tîkîliyên mirovên li dora zarokê ku ew dêûbav bê, bijîşk bê, legoped bê, û ankû hinek mirovên din bin, wê tîkilî, nêzîkatî û rewşa

wan ya ku zarok bi xwe re û li dora xwe wê kifş dike, wê di wê rewşa pêşketina zarokê de wê xwedî bandûr bê. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê binxat bike ku di pêvajoyek bi vî rengî başkirina zarokê de wê, hertimî wê fektora hewirdorê wê di wê pêvajoyê başbûn û hildana encamên hêrênî(pozitiv) de wê kifşkar bê.

Li vir, di dewama wê de em divê ku vê xalê jî li vir jî bîrnekin û wê werênina li ser ziman ku zarok, di wê dema xwe de ew hê ji nûka ve fêrî axiftinê dibê. Yanî ev tê wê wateyê ku zarok, hê bi tememî zarok nizanê ku ew bi axîfê û gotinan bi bêjê û hevokên kin û dirêj zêde ava bike. Ev jî wê di vê rewşê de wê karibê weke rewşeka ku bibê temenê nêzîkatîya mirov a şaş jî. Ber vê yekê, di serî de di wê pêvajoya zarokê de ev jî divê ku ew were dîtîn û fahmkirin ku zarok, ew van rewşan ku ew di wê pêvajoyê de ew fêr dibê, wê di vê çerçoveyê de jî wê di rengekî fêrbûn û hînbûna gotinê û dengê û alimandina pîretîkî û hwd, wê di rengekî xwemalî de wê hilde li dest û wê mejiyê zarokê wê wan fêrbûn, hînbûn û alimandinan wê weke ku ew dibînin wê di xwe de wê bigirê. Di vê çerçoveyê de wê ev jî wê weke pêvajoyek giring a ku mirov wê divê ku di vê çerçoveyê de jî wê hilde li dest bê. Zarok, wê di vê çerçoveyê de wê ew vê yekê wê bi xwe re wê hîs bike. Her tişta ku zarok, di wê pêvajoya xwe ya hînbûn û alimandina legopedîkî wê, weke fêrbûn, hînbûn û alimandinaka weke ku çawa ku ew li male ji dêûûbavê xwe fêr dibê, hînbûnê û dialimê û hwd, wê di wê rengê de wê hilde li dest. Ev jî wê, weke pêvajoyeka axiftinê bê. Di pêvajoyeka rast nêzîkatîyê a vê demê de wê zarok, wê pêvajoya xwe ya hînbûn û alimandinê, bi fêrbûna xwe re wê di vê çerçoveyê de wê hilde li dest û wê di demek kin û kort de wê bide derbaskirin bi xwe re. Ev jî wê, weke aliyekî din ê pirr xesas bê ku mirov wê bi teybetî wê hilde li dest bê.

Zarok, wê di vê demê de wê di vê çerçoveyê de wê li ser wan fêrbûnên bi hînbûn û alimandinên di wê pêvajoya başkirina xwe de wê, wan di temenê xwe de wê hilde li dest û wê li ser wan re wê pêşbikeve. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê êdî wê, pîrsgirêkên ziman aliqînê, wê gav bi gav, wê bi pêvajoya pêşketina xwe ya fîzîkî, zêhnî û hwd de wê li şûn xwe bihêlê. Ev jî wê, êdî wê girêdayî wê pêvajoya zarokê a bi pêşketina wê re bê ku ew pêvajo bi awayekî rast û pak ew were hildan li dest. Di vê çerçoveyê de wê ev pêvajoya zarokê, wê piştî ku wê bidest qirêşê kir û hwd de jî wê xwe bi hin awayna wê bide dîyarkirin. Zarok, wê di qirêşê de wê dinava gelek zarokên din de wê, li wan û deng derxistinên wan wê binerê. Ev jî wê ji wê re wê bidina weke minaq ku

ew ji xwe re wê esas bigirê bê. Wê di vê demê de wê hin bi hin bi bi bihîstinên ku ew dike û dibînê re wê pêvajoya pêşketina xwe wê di xwe de wê bide rûnandin. Piştî ku ew da rûnandin û pê de wê li ser wê re wê pêvajoya xwe ya pêşketinê wê bi xwe re wê bi zêhnî û fizîkî wê bide domandin.

Pêvajoya qirêşê, wê weke pêvajoyeka zarokê a bi pêşketina zêhnî û fizîkî bê. Di vê çerçoveyê de wê zarok ji van herdû alîyan ve wê ew xwe û pêşketina xwe bijî. Wê di vê çerçoveyê de wê zarok, wê van pêvajoyan wê bi xwe re wê di awayekî de wê bi hevdû re wê bide domandin.

Di rewşa pêvajoya qirêşê de wê zarok, wê bi wan pêvajoyên xwe yên pêşketinê ên bi zêhnî û fizîkî re wê bi xwe re wê pêşketina xwe wê bide dîyarkirin. Di vê demê de wê zarok, wê bi wê re wê xwe kifş bike. Wê hin bi hin wê bidest kifşkirin û naskirina xwe bike. Li ser wê re jî wê zarok, wê bidest lêpîrsînkirina xosletên xwe û yên ku ew bi zarokên din re dibînê re wê şibandîne di nava wan de wê çê bike. Tiştek ku ew bi wê re hebê, û bi yekî din re nebê, wê ew di mejiyê wê de cih bigirê û wê zarok wê, ew wê bike berlêpîrsînê û wê bipîrsê.

Lê li vir, divê ku mirov vê yekê jî ji bîrnekê ku di demên pêşî de pîrsgirêkên weke alîqîna ziman û hwd hebin, wê di wê demê de wê bi şêwayekî ku ew ne weke berê jî bin, wê zarok wê bi xwe re wê bide domandin. Ev wê, ji aliyekî ve wê, ne tenê wê girêdayî rewşa fêrbûnê a zêhnî bê. Wê bi wê re wê girêdayî rewşa fizîkî jî bê. Lê aliyê zêhnî giring a û wê di gelek rewşan de wê li ser mejî û kordonatên mejî ên li laş re wê kifşkar bê.

Di rewşa dema zarokê a qirêşê de wê ev rewş wê zêdetirî wê li pêş bin. Wê zarok, di nava rewşek civaknasî a bi hewirdora xwe re wê bijî. Wê bandûrên wê jî wê li ser zarokê wê hebin. Wê di vê çerçoveyê de wê rewşa qirêşê ku ew qirêş di rewşek baş de karê xwe bikê, wê gelek artarnatîfên zêhnî wê dênê pêşîya zarokê. Zarok jî wê li vir, wê li ser wan rewşan re wê di rûşên ku ew dikarê xwe bi wan werênê li ser ziman re wê bijartinê bike. Wê pêşî ji ya hesanî wê dest pêbike. Piştî wê hin bi hin wê li wê hûnandin bi zêhnî wê bike. Di vê çerçoveyê de wê rewşa alîqîna zarokê a zimanê wê, divê ku mirov ji bîrnekê ku wê aliyekî wê jî wê ji sedema wateyê û zêhnê bê. Di vê çerçoveyê de wê zarok, wê dema ku qirik û ankû muskulatûr hê ew li gorî rewşa ku ew dixwezê ku ew pêşneketibin, wê zarok wê hingî wê, ew wê valahiyê wê bi rewşên zêhnî ên ku ew dikarê wan hilde û têbigihê re wê destpê bike û wê dagirê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê zarok, wê ew wê alîqîna xwe ya zimanî

wê di nava wê pêşketina xwe ya zêhnî û aqilî de wê hin bi hin wê ji aliyekî ve wê bide vêşartin û ankû sernûxûmandin. Lê zarok, di vê rewşê de wê ya ku wê zêdetî wê ew wê bide wastandin wê ya ku ew ji wê re zor were û ew nikaribê wê werênê li ser ziman bê. Bo vê yekê, wê hertimî wê ji ya ku ew karibê wê destpê bikê. Ev ji aliyê pêşketina zarokê a zêhnî û fîzîkî ve jî wê pirr zêde wê mantiqî bê.

Di vê rewşê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê zarok, wê di vê çerçoveyê de wê li ser gotin, wate û ankû rewşên ku ew dikarê bike re wê, bi meşê. Ya ku wê di aslê xwe de wê temenê wê aliqîna zimanê zarokê wê ji holê rabike û wê zarokê hin bi hin wê baş bike jî wê ev rewş bê. Di vê çerçoveyê de wê zarok, wê êdî wê ew wê ahenge di nava zêhn û fîzîka xwe de wê bi hevdû re wê ew wê di ahengekê de û bi hevdû re wê bide domandin. Wê di ew wê pêşketinê wê bi xwe re wê bijî. Zarok, di vê çerçoveyê de wê weke di rewşeka ku mirov wê dikarê bi teybetî wê hilde li dest bê. Di vê rewşê de wê rewşa zarokê, wê di gelek waran de wê zarok, wê yên mazinên xwe ên li dora xwe wê baştir wê fahm bike. Li vir wê êdî wê ya giring wê ew bê ku mirov zarokê bişopênê û ew di çî de pêwîstîyê dibîne wê bi wê re wê kifş bike û êdî wê di wê çerçoveyê de wê dênê pêşîya wê ku ew li ser wê re bimeşê û pêşketina xwe di wê çerçoveyê de wê bi wê re bide domandin. Pêşketina zarokê, wê di vê çerçoveyê de weke pêşketina zimanî, wê di çerçoveyek zêhnî de wê xwe bide çêkirin. Zarok, wê li vir, wê ziman, wê weke ardnîgarîya zêhnî wê bikarbênê û wê li ser wê re wê bimeşê. Wê li ser wê re wê xwe bike ku ew bibîne. Di wê çerçoveyê de wê xwe werênê li ser ziman. Wê zimanê xwe wê bi gotinên ku ew ji hewirdorê dihîze, wê bi wê re wê pêşbixe. Li vir, mirov, ku li wê jî heyîder bê ku zarok di kîjan gotinan de ew zimanê wê dialiqê ku mirov li şûna wê hinek artarnatîfên din ên gotinî dênina li pêşîyê ku ew wan bikarbênê, wê zarok di vê rewşê de wê hem rewşa aliqîna ziman ji aqilê xwe derxe û hem jî wê karibê wê werênê li ser ziman û li ser wê hanîna li ser ziman re wê xwe baş hîs bike. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî jibîr nekê ku wê rewşa ziman aliqîn, wê bandûrên wê yên derûnî ên li ser zarokê jî wê hebin. Ev alî jî wê, weke aliyekî ku wê hertimî wê ji wir ve wê li wê were nerîn bê. Bi wê re ew rwsên ku ziman zarokê di wan de aliqî û kekeme bi wê re çêbû, wê ev li ser zarokê bandûrê çê bikin. Wê hêvîya wê, di pêşketina wê de wê, bişikênin. Bo ku ev nebin, di çerçoveya pêşketina zarokê de ew rewş ku ew werina kifşkirin bi wê re ew encamên wê li ser zarokê pêşîya wan û çûbûna wan were girtin. Wê hingî zarok, wan rewşên ziman aliqînê jî wê

biawayekî rehetî di nava wê derûnîya xwe ya serkevî de wê hin bi hin wê li şûn xwe bihêlê.

Li vir, divê ku mirov dûbare vê yekê li vir wê werênê li ser ziman ku wê rewşa zarokê a di qirêşê de wê, weke rewşeka ku mirov w zêdeyî di çerçoveya têgîna zêhnî û pêşketina wê ya fîzîkî a bi hevdû re ku wê hilde li dest bê. Li vir, têgînên teorîkî ên weke rewşên ku wê zêhn û jîrîya zarokê wê pêşbixin wê, di vê çerçoveyê de wê pêwîstî fahmkirina fahmkirina zêhn û fîzîka zarokê bi hevdû re di hevyekeyê de ku wê bikin bin. Bi wê re wê pêşî di çerçoveya nêzîkbûna zarokê a di encama fahma wê de mirov, wê dikarê wê hilde li dest. Piştî wê bi şewayên nêzîkbûnê ên weke li ser nêzîkatîyên zêhnî û fîzîkî û hwd re wê bi wê re di awayekî xweza de wê berfireh bike. Di wê çerçoveya ku ew were berfirehkirin de wê temenê xwe di wê de dîtin û pêşxistina zarokê jî wê ew bê ku zarok xwe di wê de bibînê. Bo vê yekê, li çerçoveya kirinên zarokê ew pêşxistin çêkin, wê ji vê aliyê xwe dîtinê ve jî wê temenê wê biafirênê. Zarok, di serî de ew dixwezê ku ew hilde. Li vir, ew rewşa wê ya xwezayî a zarokê, wê di vê çerçoveyê de wê weke aliyekî giring ku mirov wê hilde li dest. Zarok, wê dema ku ew xwe di rewşekê de bibînê wê ew rewş wê pêşî ji aliyê derûnî ve wê bandûrê li zarokê bike û wê bi wê re jî wê bi zêhnî wê temenê bandûr û pêşxistinê wê bi zarokê re wê çê bike. Piştî jî li ser wê pêşxistinê re ku mirov li rewşa ahenge hevyekeyî a zêhn û fîzîkê di çerçoveya pêşketin, pêşveçûn û têgihiştinkirina zarokê de wê hilde li dest.

Tabî, ji vê aliyê ve ku mirov wê dihilde li dest mirov bi wê re vê yekê jî wê kifş dike ku zarok wê xwediyê rewşeka bi xwe ya teybet bê. Zarok, wê di kîjan rewşên wateyî, gotinî û têgînî de wê zimanê wê bialiqê? Di wan rewşên ku ew nû fêr dibê de. Bo vê yekê, wê dûbarekirin, wê temenê şîyarbûna bihişî a di mejiyê zarokê de bê. Mejiyê zarokê wê, di vê çerçoveyê de wê hertimî li ya ku ew dike û dikarê hilde û têbigihê wê pêşî wê mejiyê wê, wê giraniyê bide li ser wê. Her wusa, zarok jî wê xwe di vê çerçoveyê de wê rehet hîs bike. Lê her hewldanên zarokê ên fêrkirinê jî wê, weke hewldanna ji wê sînore fêrbûnê û hînkirinê derbasbûna asteka din a bilindtir jî. Di vê çerçoveyê de wê reşa zarokê wê ew bixwe, wê di çerçoveya fahmkirin, naskirin û têgihiştina xwe de wê ew wê bike. Di vê çerçoveyê de wê ew li gorî hêza xwe li ser rewşa xwe ya mejiyê xwe re wê ew wê rewşê bixwezê ku wê pêşbixe. Li vir, hewldan û tevgerî(aktivîya) zarokê, wê di vê çerçoveyê de wê weke hewldanaka wê ya gihiştina ji wê wirdetir û fahmkirinaka ji wê wirdetir

bê. Zarok vê yekê, dibê ku ew bixwe hinekî di bîr de bê û ne dibê ku ew ne dibîrê û hişê de bê. Lê li vir, mejî wê bi wê rewşa xwe ya bi tevger û a ku ew dikarê zû pêşbikeve re wê temenê wê rewşê wê ji aliyê xwe ve wê di zarokê de wê bide çêkirin. Zarok, wê di vê rewşê de wê şêwa(tekніка) wê ya bi xwezayî ku ew di rewşa fêrbûn, hînbûn û alimandina xwe de ew bikardihênê jî wê ji wê li ser rewşa ji ya hesan bi ber ya zor ve çûyîne bê. Di vê çerçoveyê de wê pêşî wê ya ku ew dikarê xwe bigihênîyê û hilde mejî wê, ew wê hilde û wê derk bike. Li ser wê re jî wê zarok, wê pêvajoyek din a pêşketinê wê bi xwe re wê pêşbixe. Wê bi wê re wê êdî ew wê derkeve ser wê re û wê pêşketina xwe wê bidomênê. Di rewşên ziman aliqînê ên weke kekeme, nekarîna xwe hanîna li ser ziman û hwd de jî wê zarok wê şêwa(technikê) wê bi mejiyê xwe re wê pêşbixe û wê ew wê di jîyane xwe ya fêrbûnê de wê bikarbênê û wê bi wê re wê bike ku ew biser wê rewşa astengî a zimanî ve were.

Li vir, divê ku mirov di dewama mijarê de vê wê, werênê li ser ziman ku wê zarok, wê di pêvajoya xwe de wê gelek tiştên ku ew bi xwe re bijî û kifş bike wê bibin. Di serî de li vir, bi zanîna pirr baş û têr, ku mirov karibê wê pêvajoya başkirinê pêşbixe û bişopênê, wê bi wê re wê hingî wê ew were dîtin. Zarok, wê di serî de wê rewşa ku wê kirî û ankû dayî nîşandin ku ew têgihişt ku ew hatîya dîtin ji aliyê şopînerên wê ve wê, hingî ew zêdetirî wê weke ku wê şîyarîyê bi wê re wê çê bike. Di vê çerçoveyê de têkiliyên bi aqilî û ramanî zêhnî çendî ku mirov wan divê ku wan bi zarokê re dênê wilqasî jî wê di heman rengê de wê pêwîst bê ku têkiliyên hêstiyarî ku ew di wê de xwe dibîne û bi wê hîs dike ku ew dihê fahmkirin û alikariyê distênê, wê hingî wê zarok wê bi dest bersivdayîna pêvajoya xwe ya başkirinê bide. Heta ku ew têkiliya rast û bi tendûrûst bi zarokê re newê danîn, wê zarok jî wê ji gelek aliyan ve wê bersivê nedê wê pêvajoya xwe ya başkirinê. Ev yek, wê weke rewşa dualî a ku ew hevdu di çerçoveya pêvajoya başkirina zarokê û pêşxistina tarapîya zimanî û encamgirtina wê de wê hevdu temem bikin bin.

Zarok, wê di vê pêvajoya xwe ya qirêşê de ku ew van pirsgirêkan bijî û hîs bike ku ew ji zarokên cuda ya, wê hingî ew bê temenê xwe vekişîna ji têkiliyan û bi zêhnî û hêstiyarî wê têkiliyan ne dênê. Di vê çerçoveyê de ev jî wê, her wusa wê weke pêvajoyek teybet a ku wê zarok wê xwe ji wan cûda hîsnekê, wê bi fêrbûneka dûalî a di nava zarokan û bi wê re wê pêwîst bê. Bi wê re jî wê, li rex wê, wê hewceyî domandina tarapîya zimanî wê hebe.

Zarok, wê van aliyan wê bi xwe re wê baş bijî. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku rewşa têkiliya zimanî û pirsgirêkên alîqîna zimanî û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê weke beşek ji jîyane mirov bin. Her wusa, ev wê di demên qirêşê ên zarokê de wê çareser nebin. Dibê ku ew dirêjî pêvajoya destpêkirina dibistana bingîhînê a zarokê bin. Ev jî wê bi zarokê re wê weke destpêka pêvajoyek din bê. Li vir, zaroya ku ew pirsgirêk bi wê re hena, ji ber hinek sedemna dibê ku hêstîyarîya wê zêdetir bê ji ya zaroyên din. Ber ku ew dema ku ew li hewirdora xwe dinerê, ew ne tenê bi gotinên mejîyê xwe dinerê. Ew bi hêstîyarîya xwe re jî ew dinerê. Ber ku vê yekê jî zarok, wê di wê rewşê de ku mirov di farqê de bê û ne di farqê de bê, wê gav bi gav wê zêdetirî wê pêş de wê herê. Di vê çerçoveyê de wê zarok, dema ku wê dest bi dibistanê kir û pê de wê, bikeve nava hewirdoreka nû de. Wê hevalên wê yên nû wê bibin. Wê têkiliyên nû wê pêş bixe. Di wê dema pêşxistina têkiliyan de wê weke astaniya herî mazin wê li pêşîya zarokê û pêdeçûna wê ya bi têkilîdanînê û rewşa pêşketina wê ya zêhnî a di dibistanê de wê ew rewşa wê ya bi astangîya zimanî bê. Ev wê ji dû aliyan ve wê di wê demê de wê asteng bê. Aliyê wê ji rewşa ziman alîqînê ve wê astang bê. Aliyê din jî wê dema ku ew bixwênê û ankû binivîsênê dibê ku ew ji zarokên cudatir wê nivîsandinê bike. Her wusa, di vê çerçoveyê de wê ev jî wê weke têgîneka legopedîkî a bi şewirî wê pêwîstîya wê bi heyîderîyekê û fahmkirina wê ya di rewşa wê de wê hebe. Her wusa, ev rewşên ku ew dijî ku ew fahm bike ku ew dibina asteng li pêşîya pêşketina wê ya zêhnî a bi zêhnî re wê, hingî ew jî wê xwe ji wê vekişênê. Li vir, zarok, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya perwerdeya wê pedegojîkî de ew di rewşa xwe ya teybet û derûnîya xwe xas de ew divê ku were fahmkirin. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê wê werênê li ser ziman ku ew rewşa pirsgirêka binivîsandinê hanîna li ser ziman kêr û hwd a bi ziman alîqînê re wê ji du aliyan ve wê di vê xalê de wê xwe bide dîyarkirin. Aliyê pêşî wê li ser rewşa berhevkirina gotinan û avakirina hevokan û hanîna li ser ziman de bin. Ev rewşa berhevkirina gotinan û avakirina hevokan û hanîna li ser ziman, wê weke rewşeka ku ew di xwe de sê pêvajoyên giring abi berhevkinê, avakirina hevokan li gorî rewşa ku ew dixwezê ku ew wê werênê li ser ziman û di hanîna li ser ziman de wê ev pêvajo wê hebin. Di vê rewşê de wê zarok hem ji aliyê pirsgirêkên patolojîkî ên ziman û her wusa derûnîya girseyê a bi hêsta ku ew wê çawa were pêşwazîkirin û hwd de wê, ew di wê rewşê de wê bitaqînê. Li vir, weke ku me ew li jor hanî li ser ziman, wê li

vir jî di çerçoveya rewşê de agahdarkirin û pêşxistina zanînekê bi zaroyên hewirdorê re di derbarê rewşê re ku wê ew wê baş pêşwazî bikin û bi wê re ku ev di derûnyekê bigihijê hevdû bi zaroka ku ew wê pîrsgirêkê dijî û yên hewirdorê re na, wê hingî wê aliyekî ku wê temenê wê bi başî bê pêşxistin wê bibê.

Di vê çerçoveyê de mirov dikarê vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku zanîn, ezmûn, hînbûn, alimandin û fêrbûnên demên bûhûrî ên legoped, wê hertimî di rewşên weha de wê kêrî wan werin. Di vê çerçoveyê de wê çawa nêzîkatî li rewşê wê werê kirin, wê ew çerçoveya wê bi wan ezmûnên berê re wê were xîzkirin. Lê navaroka wê çerçoveyê de jî bi fêr, ezmûn, hînbûn û alimanên zarokê re bi xwe re ku ew werina tişîkirin, wê hingî encamek baştirîn wê werine bidest xistin.

Rewşa zarokê a li dibistanê û ankû ew dema zarokê a ku ew dest bi dibistan dikê, wê weke demek teybet bê. Di vê demê de zarok ku ew pîrsgirêkên xwe yên ku wê jîyankirina ên berê ên weke ziman aliqînê, ne karîna hanîna li cem hevdû a gotinan, zû jî bîrkirin û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê di rengna din de wê bi zarokê re wê karibin biawayekî kronîkî ew hebûna xwe ew bidina domandin. Zaroka ku ew dest bi dibistana bingihînî dike, wê di vê demê de wê rastî hewirdoriyeka din a nû wê wereê. Di vê çerçoveyê de wê zarok wê karibê, pîrsgirêkên weke 'dîsleksîyê' û hwd jî ew bi wê re pêş bikevin. Dîsleksî, bi teybetî wê di dema dibistanê de wê li ser fêrbûna zarokê, hînbûn û alimandina wê re wê xwe bide nîşandin. Di dema xwandinê de jî wê, bi rewşa xwandinê, nivîsandin, axiftinê û hwd de wê xwe bide nîşandin. Ev rewş, wê weke pîrsgirêkên zimanî ên ku wê xwe bidina dîyarkirin. Pîrsgirêkên patolojîkî ên zimanî ku ew di dema xwe de ew newina çareserkirin û bûhûrandin, wê di vê çerçoveyê de wê karibin temenê pîrsgirêkên bi vî rengî ên nû jî bi xwe re ew biafirênin. Di rewşa fahmkirina wê têgîna pîrsgirêkên ziman de wê di serî de wê li vir, wê di dema dest bi dibistanê kirina zarokê de wê weke pîrsgirêkên çêkirina heya xwe li rewş, xwandin û li ser rewşên xwandinê bê. Wê nikaribê heya xwe bide. Wê di mejiyê xwe de wê jî hevdû belawela bê. Wê di mejiyê xwe de wê di vê rewşê de wê xwediyê rewşeka ku ew bi wê re nikarê wê ya ku ew dixwezê ku ew pêşbixe. Ji aliyekî wê di temenê pêşketina van pîrsgirêkan de wê aliqîna zimanî a vêşarî wê hebe. Lê bi wê re ev rewş di hundurê mejî de wê bi hinek afirandinên li ser xêvê re wê temenê pîrsgirêkên din ên xêvî jî wê biafirênê. Di vê rewşê de wê rewşa xêvê wê weke rewşeka bi pîrsgirêkî wê di temenê vê rewşa ku em weke rewşek pîrsgirêkî a li ser ziman re a

di mejî de wê dihênina li ser ziman. Di vê rewşê de wê rewşa heya zarokê wê weke ku wê temenê wê, wê ji dest wê herê. Zarok, wê nikaribê heya xwe bide. Di dema ku ew diaxifê, wê nikaribê bi awayekî bi sazûmanî di çerçoveya wê rewşa ku ew dihê axiftin di nava komê heval û ankû hola ku ew di wê de dixwênê ku ew dihê kirin de wê bide çêkirin. Heya xwe dana li ser ya esasî, wê zor bê. Di çareserkirina pirsgerêkan de wê, mejî qat bibê û wê nikaribê mijulkirineka bi tendûrûst wê çê bike û wê çareserîyê wê bênê. Di rewşên xwandinê, ên weke yên çareserkirina rewşên weke yên matematîkê û ankû wêrzeyê de wê nikaribê heya xwe li hevdû bide hevdû û wan çareser bike. Wê di mejiyê xwe de wê heya xwe nikaribê li hevdû bide hevdû. Ev, wê weke rewşek giring a pirsgerêkî û tendûrûstî a zarokê bê. Li vir, ev rewş, wê di aslê xwe de wê weke rewşna ku wê pêşîya zarokê pirr zêde mazin astang bikin ku ew bi pêş ve herê di zanîn û pêşketina xwe de. Her wusa ev rewşên ku mirov dikarê wan werênê li ser ziman, wê di nava xwe de wê karibê li gorî rewşan xwe dîyar bike. Li vir, mirov dikarê vê pirsê bike ku sedem û temenê wê çi ya. Bêgûman, w ji gelek aliyên zêhnî û fîzyolojîkî ve mirov wê karibê bersivê bidîyê de. Lê di vê rewşê de mirov, divê ku vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê xêvê, wê bi rewşna wê yên weke ku mirov dikarê ji aliyê zêhnî ve bi têgîna nexweşîyê re wan werênê li ser ziman ku ew afirîna, mirov dikarê bi wan re wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê mejî, wê weke ku ew di rewşek teybet de wê bihizirê bê. Di aslê xwe de ev rewşa mejî û ankû xêvê, wê weke rewşek teybet a di çerçoveya xwe de bê. Ew di çerçoveya hebûna xwe de û di nava xwe de wê weke ku li rewşê bi hey bê. Lê li vir, di wê rewşa têkilî danîna bi derve, wê di çerçoveyekê de wê di wê de wê ketina rewşek zor de bê. Mejî, wê li ser zêhnê re wê tenê weke ku wê xwe bijî. Ev rewş, wê di rewşa mejiyê zarokê ê weke ku ew li gorî xwe û rewşa xwe ya zêhnî ku ew wateyê dide gotinan û wan li gorî wateyên ku ew di mejiyê xwe de diafirênê û wan dide hanîn li ser ziman de wê, xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de ew zaroka ku ew xwediyê van rewş û pirsgerêkan a, ew dema ku diaxifê ji hevalên xwe yên ew bi hevdû re di holkê de dixwênin de wê, zarok, wê di wê demê de zû biaxifê, wê dema ku ew diaxifê, wê yên ku ew li wê dihişênin, wê nikaribin, zû wê fahm bikin û tê bigihin, gotin ku ew dibêjê wê ew nikaribin wan bigirin û yan jî wan fahm bikin. Di vê çerçoveyê de wê pirsgerêkê hevdû fahmkirinê wê ji vê aliyê ve wê xwe bide dîyarkirin. Lê heman pirsgerêka hevdû fahmkirinê wê di rewşek din de jî wê, xwe bide dîyarkirin. Ew jî wê ew bê ku ew zarok, di dema

ku ew t kiliy  did n    gotinan ji heval n xwe re ew dih n  li ser ziman, w  ew di wan gotinan de w  hevd  ba  fahm nekin. Dib  ku ew gotina ku ew di wateyek  de dih n  ser ziman, zaroy n li dora w  w  weke w  di heman reng    watey  de w  fahm nekin. Bi w  re w , mejiy  zaroka ku ew xwediyy  van pirsgir k n ziman  ya, di dema axiftin  de w  gotina w  li gor  xwe w  ava bike. Di dema ku ew hatina li ser ziman, w  di wan de w  yan k m t p w  hebin   yan j  w  ne bi heman watey  w  werina li ser ziman. W  di v   er oveyy  de w  dema ku w  ew gotin han  li ser ziman j  w  ew w  z  biaxif . Y n ku li w  dihis nin, w  negihijina w  ku ew ji w  fahm bikin   w  fahm bikin. Di v   er oveyy  de w  pirsgir kek hevd  fahmkirin  w  bi serekey  w  ji v  aliy  ve w  xwe bide d yarkirin.

Pirsgir ka hevd  fahmkirin  w  weke pirsgir keka ku mirov dikar  w  di gelek reng   awayan de w  li vir w  wer n  li ser ziman b . Li vir, mejiy  zaroya ku ew wan pirsgir kan dij , weke ku ew di xwe de   di reng  xwe de qaymek girtib , w  l  were. Her wusa di v   er oveyy  de div  ku mirov v  yek  j  w  wer n  li ser ziman ku w  mejiy  zarok  w  di v   er oveyy  de w  di rew a d tin   reng  hizirkirina xwe de w  weke ku ew ten  bi xwe re b . Di v   er oveyy  de w  xwediyy  rew ek  b . T kiliya bi derve w  weke t kiliyeka ku mirov dikar  w  weke rew ek   t kiliyek giring a ku mirov w  di v   er oveyy  de w  dikar  w  wer n  li ser ziman b . Mejiy  mirov, her wusa w  di v   er oveyy  de w  xwediyy  rew ek b . ev rew a mej  a ku mirov w  bike ku w  fahm bike, div  ku mirov rew a x v    reng  afirandina w , di berçav de w  derbas bike.

Mejiy  zarok  w  di v   er oveyy  de w  di rew a t kiliya w  ya bi dunya derve   ya bi hund r  xwe re w  di w    kirina aheng  de w  weke ku w  bikeve zor  de. Her wusa w  di v   er oveyy  de w , mej , w  di rew eka weke xwe de w  bij . Ev rew a mej , w  xwe w  di reng n z  han na li ser ziman, li gor  xwe biwatekirina gotinan   hwd de w  xwe bide d yar kirin. Di v   er oveyy  de pirsgir k n weke pirsgir k n   kirina hey , di axiftin  de xirab n, nekar na   kirina ponijb n    ank  konsantrey , di deng n ku ew dih n derxistin de neb na aheng  di nava wan de   hwd, w  weke rew na ku mirov dikar  wan di v   er oveyy  de wan hilde li dest b . Ev rew , w  weke rew na ku w  aliyek  w  ji reng  re a z hn  a bi mej    x v  re ku ew afir ya w  hebe. Aliy  din j  w  bi rew  n derve  n ku ew band r  li mej  dikin, w  di temen  w  de bin. Li vir, rew ek ne zelal heya. Ew j  ew heya ku dib  ku hinek be  n din  n mej  j  di v  rew   de ew ne di ahenge xwe ya rew   de bin. Di dema ku

ew rewşên weke yê bi bandûrîyên ji derve ku ew dihên derkkirin, ew jî bandûrê li wê dikin û ew jî di çerçoveyek ne bi sazûmanî de wê bertekê dide dîyarkirin û rewşê dikarê xira bike. Li vir, ev jî weke aliyekî din heya ku mirov dikarê wê jî bi teybetî li vir weke fenomeneka din wê hilde li dest û bi wê re li ser wê jî bisekinê. Di rewşa têkiliya rewşa zêhnî û ya fîzîkî de wê li vir, wê weke ku wê ew ne ahengîya nava rewşê û xirabûna weke ya bi axiftinê û nebûna ahenge nava dangan de û hwd, ew jî weke encamna wê yê ku em li vir dibê ku wan dest nîşan bikin bin. Ev jî wê weke aliyekî din ê ku mirov divê ku wê li ser wê bisekinê û wê bike ku wê fahm bike bê. Di rewşa zêhnê û fîzîkî û bandûra wan ya li hevdû de wê ev jî wê di vê çerçoveyê de wê weke faktorekê wê xwe bide nîşandin bê. Em li vê jî wê, weke rewşekê divê ku wê hildina li dest û li ser wê jî bisekin in. Di rewşên weke yê bi lêkolîn newrolojîkî re ku ew derdikevina li holê re ew jî dihê dîtîn ku rewşa têkiliyên zêhnî û fîzîkî wê, çawa wê xwediyê bandûrna li ser hevdû bin û ankû ji hevdû bin. Li vir, ji aliyê newrolojîkî ve jî ev mijar, dibê weke mijareka ku mirov divê ku wê li ser wê bihizirê bê.

Li vir, di rewşa fahmkirina pêşketina zimanî a bi rengê li ser pîrsgirêkên zimanî ên weke li ser van rengên ku ew xwe didina dîyarkirin de wê, bi zêdetirî wê ew were dîtîn ku wê mirov ku ew di vê çerçoveyê de di mejiyê xwe de xwediyê pîrsgirêkê ya, wê bi demê re wê li ser genên wî re wê rewşa ku ew afirîya wê bi wê re jî wê xwe bide pêşxistin. Lê li vir, wê ev rewş, wê weke rewşek teybet bê. Di rewşa tîpên hatina li nav hevxistin de wê rewş wê xwe bide dîyarkirin. Em li vir, divê ku vê yekê li vir, wê hinekî din jî li ser rewşên legopedîkî û newrolojîkî bi hevdû re di ahengekê de bikin ku wê hildina li dest û wê werênina li ser ziman. Rewşên weke rewşên ku mirov wan di nava tarapîya legopediyê de wan pêşdixe wê di rewşa newrolojiyê de jî wê wateyek wan hebê. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê li ser rewş, şêwa (teknîk), rewşa tarapîya zimanî û hwd re wê legopedî û newrolojîkî wê anîşkê wê bidina hevdû û wê bihevdû re di rengekî de wê xwediyê rengekî pêşveçûn, pêşketin û hanîna li ser ziman. Newrolojî, farqe wê ya bi cerbkinê ku ew dike, wê legopedî jî wê, di nava xwe de wê li ser dîyardeyan re wê, bike ku wê bike. Her wusa, di rewşa tarapîya dengê de wê, rewşa legopediyê wê li vir, wê xwediyê rewşek ku mirov wê dikarê di vê çerçoveyê de wê hilde li dest bê.

Di rewşa fahmkirina rengê pêşketinê de wê legopedî û newrolojî wê ne dûrî hevdû bin. Wê hinekî li rex hevdû ku ew anîşkê didin hevdû wê,

xwediye renekî pêşketinê bin. Li vir, di aslê xwe de wê rewşa legopediyê û ya newolojiyê wê rewşa derûniyê wê bi xwe re wê weke rewşekê wê wê jî bidina dîyarkirin. Di reng û şewa de wê, ji hevdû ne cûda bin. Mijarên ku ew li wir werina hildan li dest, wê bêgûman, wê li vir wê weke mijarna ku wê di nava hevdû de û ku bi awayekî di hevdû ve di bûhûrin jî wê xwediye rastiye bin.

Mijara legopediyê ku ew dema ku rewşa tarapiyê bi ser ziman, deng û hwd re dide kirin re ew anişkê li derûniyê dişikênê. Lê dema ku ew li ser dîyardeyan û hwd re ew lêkolîn, test û her wusa pêvajoyên testkirinê didê bûhûrandin, wê anişkê li newrolojiyê wê bişikênê. Di vê çerçoveyê de wê di rewşekê de wê, xwediye rewşeka ku mirov wê fahm bike bê. Rewşa legopediyê, bi rewşên ku ew di nava xwe de dihilde li dest, ên weke yên kekemê, pirsgirêkên aliqîna zimanî, her wusa rewşên weke yên dîsleksiyê û hwd ku ew li ser wan mijul dibê, serê di wastenê û diponijê, wê ev rewş hemû wê rewşna weke yên zêhnî ên ku ew mirov dikarê wan hilde li dest bê. Her wusa, li vir, di rewşa hildan li dest a van rewş û mijaran de wê reşa zêhn û fîzikê wê di hevyekeyekê de wê xwediye rewşeka ku mirov wê hilde li dest bê.

Di rewşa fahmkirina rastîya pirsgirêkên ku ew di encama pêşketinê de wê xwe bidina dîyarkirin û ankû weke yên rakendî ku ew bi pêşketinê re wê serê xwe derxistin û xwe bidina dîyarkirin û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê li ser wan re wê renekî başkirinê ê weke tedewiyê û hwd bê. Lê li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku rewşa ku me, weke ku hinekî li jor hanî li ser ziman bi rewşa zarokê a li dibistanê ê weke bi pirsgirêkên ziman, ên axiftinê, ên xwe hanîna li ser ziman, ên konsantrebûnê, ên levkirina dangan, ên pêşxistina hêza çareserkirina rewşên matamatîkî û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê weke rewşna ku mirov wan di çerçoveyekê de wan hilde li dest bê. Ev rewş hemû wê di çerçoveyê de wê rewşeka ku ew bi mejî re pêşketî a li ser zêhnê re wê bide dîyarkirin. Di rewşa zêhnê ku ew xwe li dunya derve digirê de wê rewşa girtina li hundurê ku ew pêş dikeve, wê di wê rengê de wê rewşek wê xwe bide dîyarkirin û nîşandin. Di rewşa fahmkirina van rewşan de wê mejî, wê ew wê rewşa xwe ya konsantrayî wê, ne li gorî rewşa derve wê bide dîyarkirin. Wê li ser rewşa zêhnî a di xwe de wê bide nîşankirin. Ev jî wê mejiyê mirov wê weke ku wê ji şîrove, dahûr û hêza bikarhanîna zimanî a derve wê dîr bike, wê rewşekê wê bide dîyarkirin. Lê di aslê xwe de wê rewşa hundurînî wê hemû wê li ser rewşa zimanî re wê bimeşê. Lê weke ku wê her tişt di hundurê mezelekê de wê bibê û wê

têkiliya wê biderve nebê. Her wusa, wê dema ku ew rewş hat biriqîn li derve jî wê ne li gorî rewşên derve, lê wê li gorî rewşa xwe ya teybet a bi xwe re bê. Mejiyê mirovê ku ew weke ku ew di vê çerçoveyê de bi pirsgirêkên zimanî û hwd re ew dijî wê, ne li gorî mejiyê mirovê li dora xwe bê. Wê weke ku ew di rewşek 'sendrûmî'a ku ew di nava xwe de bê. Ev rewşa weke rewşa sendrûmî, çendî ku weke ku ew ne di encama rewşna de bûya di rengekî de ew xwe dide nîşandin jî lê wê ev rewş, wê bêgûman, wê di encama hinek rewşên ku ew di hundurê mejî û ankû ji derve ku ew bûna û bandûra bi tûndûtûjiyek mazin li mejîya bûya de wê bibin.

Di vê çerçoveyê de wusa dihê dîtin di dema ku mirov wê dahûr dike de wê, rewşa weke ya vê rewşa pirsgirêka zimanî, ji temen ve wê bi sê rengan wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Aliyê pêşî ê weke bi têngîna rakendîyê re ya. Aliyê din ê sêyem wê bi rewşa bûyîna hin serborîfîna û ankû rewşna ku ew pirr zêde bi şittûhêz bûna, wê di encama wan de wê bibê. Di rewşa dn a sêyem de jî wê, weke rewşeka ku wê karibê weke rengekê pêşketina me ya li ser rengên pêvajoyên me yên li ser rengên pêşketina bi perwerdeyê û hwd re ku ew weke rengekê pêşketinê xwe bide dîyarkirin û hwd jî wê weke rewşa encamî wê xwe bide dîyarkirin.

Tabî li vir, rewşa zarokê me hinekî li jor hanî li ser ziman. Li vir, mirov dikarê çend gotinên din jî wê li ser wê bibêjê. Di rewşa weke ya ku mirov wê dike ku wê werênê li ser ziman de wê rewşa zarokê wê weke rewşek teybet a ku mirov wê li vir lêkolîn bike bê. Zarok, mejiyê wê, gelek pirsgirêkên pêşketinê ku ew di pêvajoya wê ya mazinbûnê de ku wê ew hatiban çareserkirin, bi şêwayna mudaheleyên fîzyolojîkî ku ew li wan bûna re wê, di van rengên pirsgirêkên ên ku wê newrolojî, legopedî û hwd ku wê wan hilde li dest wê ew biafirin. Li vir, em di vê çerçoveyê de wê dema ku em bikin ku wê rewşê fahm bikin, ew hêz û rewşa me di vê kêlîkê de tûna ku em demê bi şûn ve bidinê û herina wê demê û wê dema ku ew mudahele lê bûya wê kifş bikin û wê rast bikin. Li vir, em êdî wê li ser encamên wê yên rewşî re wê şîrove û dahûrîyan li ser wê bikin û wê bikin ku wê fahm bikin û wê baş bikin.

Di rewşên weke yên hebûna xirabûnê di axiftinê de, nebûna konsantrabûnê, ji hêz xistina mirov a di rewşa xwandin û nivîsandinê de. Her wusa di rewşên nivîsandin û xwandinê de ew rewşên xirabî ku mirov wan dijî dide nîşandin û hwd, wê bi wê re wê ev rewş wê werina li holê. Di rewşa xwandin û nivîsandinê de wê, pirsgirêk, wê di rengê, di dema

xwandinê de ew heya mirov bi carekê ji ser xwandinê çûyîne û piştî nekarîna xwandinê, di dema nivîsandinê de jî ew nivîsandinên ku mirov wan dike, bi kêmtîp nivîsandinê bê û ankû rewşên din ên cihê tîpan gûharandinê a di hundurê heman gotinê de bê û hwd, wê ev rewş wê weke rewşna ku wê, temenê wan bi zêhnî di xêvê de wê bi mejî re wê hebê bê. Li vir, ev rewş û hemû rewşên bi vî rengî bi awayekî vekirî heya me zêdetirî dibina li ser rewşa xêvê û beşên axiftinê ên mejî, ên ragihandinê ên mejî û hwd bê. Li vir, divê ku mirov vê jî wê werênê li ser ziman ku ev rewşên weke yên pîrsgirêk bi wan re heya, wê di rewşeka teybet a zêhnî de wê bi mirov re wê xwe bidina dîyarkirin. Di rewşa zarokên xwandinê de mirov, ku rewşê hilde li dest, wê giring bê. Çendî ku mirov bi giringî li ser wê diponijê, ya ku mirov wê kifş dike, ew a ku mirov weke ya rast wê dibîne ku wê pêvajoyê bi hemû aliyên re ku mirov wê bişopênê û bi wê re jî ku mirov zarokê ji xate wê ya xwandinê nekê. Nehêlê ku bandûr li wê bibin. Di vê çerçoveyê de wê zarok, wê di wê rewşê de wê çî farqiyê bi mejiyê xwe re wê bîne li holê, her wusa mirov wê êdî wê jî wê bi wê re wê kifş bike.

Li vir, mirov dikare vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê pîrsgirêka zimanî wê ji van aliyan ve wê weke pîrsgirêkek fahmkirinê û ankû ya rengê fahmkirinê bê. Bi wê re rewşa rengê fahmkirinê, wê ji aliyna ve jî wê weke ji temen ve wê xwe bide dîyarkirin. Li vir, li ser zêhnê re ev rêwşên weke yên ku mirov wan li vir kifş dike, wê weke rewşna mejî ên xêvî jî bin. Di dema nivîsandina vê rewşê de ew întîba û hizir jî bi mirov re çêdibê ku di rewşa xêvê de ew rewşa wê ya ku ew dahûr û şîrove dike û ankû li gorî çerçoveya darêjkî ku ew dihizirê wê bi rewş dike, wê çerçoveya xwe wê weke ku ew wê wînda dike. Yanî, weke tiştêk, dihê windakirin, wê hîsa wê, bi mirov re wê çê bibê. Di vê rewşê de mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku li ser rewşa tarapîya ziman, pîrsgirêkên ziman aliqînê, kekeme, ên nekarîna xwe dana fahmkirinê û hwd, em li vir divê ku wê bi rewşa têgîna nekarîna xwe hanîna li ser ziman û pîrsgirêkên xwandin û nivîsandinê re wê li ser bisekin in.

Pîrsgirêkên weke bi motivebûnê, konsantrebûnê û rast xwandin, nivîsandin û deng derxistinê re ku ew xwe didina nîşandin.

Ku mirov ji jîyane va li van rewşên ku me weke rewşên bi pîrsgirêk hanî li ser ziman, wê di serî de wê weke rewşna ku mirov wê bi mejiyê xwe re dijî bê. Lê bi wê re mirov dema ku salixkirina van rewşan û hwd

dike jî mirov li ser rewşa zêhnê re wê dikê. Li vir, di rewşa çêkirina konsantrabûnê û pêşxistina rewşa motîveyê, wê di temenê pîrsgirêkên weke yên rast xwandin, nivîsandin, û deng derxistinê de bê. Ev rewş, wê weke rewşna ku mirov wan dikarê biteybetî wan di vê çerçoveyê de wan hilde li dest bê. Di rewşa têgîna xwandinê de wê rewşên ku wê ew xwe bidina dîyarkirin de wê, di temenê ji bîrkirin û ankû bîrkirinê de bin. Li vir, di dema xwandinê de, hişê mirov ji ser ya ku ew mirov wê dixwênê wê herê li ser tiştekî din. Mirov wê bihişê xwe re wê ji wê xwandinê wê qût bibê. Bi wê re jî wê êdî wê heta ku mirov, ya ku ew xwandîya jî wê di wê demê de wê weke ku ew nexwandî wê ne di bîrê de bê. Ev rewş, wê di vê rewşê de wê xwe bidina dîyarkirin bin.

Lê li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa têgîna xwandinê wê weke rewşeka ku mirov wê bi teybetî li vir wê hilde li dest bê. Wê di vê çerçoveyê de wê di rewşa fahmkirina rewşa konsantre û motîveya me de wê têgînekê wê bide me. Her wusa, wê li vir, wê weke ku wê rewşeka têkilî birrînê a di hundûr de wê di temenê wê rewşê de bê. Li vir, di dewama wê de mirov dikarê vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa xwandinê ku wê di dewama wê de wê were hanîn li ser ziman rewşa pîrsgirêkên rast nivîsandinê û ankû tam nivîsandinê na. Ev jî wê, weke aliyna ku mirov dikarê li ser wan bê. Li vir, wê dema ku mirov tiştekî di mejiyê xwe de wê hizir dike ku wê binivîsênê, wê li wir, wê di çerçoveyeka ku mirov di mejî de bihiş afirandîya de wê, ev rewş bibê. Mirov dikarê, wê rewşa pîrsgirêka nivîsandinê li vir li ser wê rewşa hiş û çerçoveya wê re wê werênê li ser ziman? Wusa rewş xwe dide dîyarkirin û nîşandin ku mirov wê dikarê di vê çerçoveyê de wê di serî de wê hilde li dest û wê fahm bike. Li vir, ev ji aliyê rewşa ahenge mejî ve wê, wusa bê. Li vir, ev rewşa pîrsgirêkên weke yên xwandinê jî, nivîsandinê û her wusa rast derxistina deng jî wê, di temenê wan de wê hoyandin û hûnandinaka genetîkî wê hebê. Ev rewş, weke ku ew di roja me de bi lêkolîn ku ew hatîya kirin re êdî ew ji aliyê herkesekî ve ew dihê hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mijarên ku em li vir di vê çerçoveyê de wan dihildina li dest wê di çerçoveya zêhnîya mejî de bin.

Em li vir, divê ku wê jî wê werênina li ser ziman ku ev rewşa pîrsgirêkî a weke ku ew xwe dide dîyarkirin, wê bi du aliyan wê were hanîn li ser ziman. Aliyê pêşî wê weke ku me hinekî li jor jî hanî li ser ziman wê li ser rewşa rakendîyê re bê. Aliyê din ê duyem jî wê li ser rewşên hoyandî û hûnandî ên li dora jîyane mirov ên civaknasî re wê

hebe. Li vir, di nava rewşek civaknasî de bi mejî û rewşek vekirî a ji mejî ku mirov di wê de cih digirê û ankû nagirê? Di dema ku mirov tiştekî bîne li ser ziman, di ber re wê tiştekî din di mejiyê mirov de wê şaq bide. Ev jî wê weke rewşeka ku mirov wê di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Lê wê tişta ku em dihênê li ser ziman ku ew tişta duyem ku ew şaq didê, ew dikarê wê ahenge ya yekemin di rewşa hanîna wê ya di wê kêlikê a li ser ziman de wê xira bike? Li vir, ev rewş, wê weke rewşek din a ku ew xwe di çerçoveyek fîzyolojikî de ew dike dewrê de wê xwe bide dîyarkirin. Mirov di serî de di vê çerçoveyê de bi wê re vê yekê di serî de wê kifş dikê. Di rewşa dîtina mirov a derve de wê, ew dîtî, wê di mejî de wê cih bigirê. Lê ew dîtî, wê bi hişekê wê cih bigirê. Wê ankû wê weke hişekê wê cih bigirê. Li vir, ev rewşa ku mirov wê di serî de wê hilde li dest ên weke ku em dikarin bi rewşên weke konsantre û motiveyê re wê weke rewşna ku bandûrîya civaknasî wê zêdetirî wê di wê de wê dîyarker bê û wê hebê. Çendî ku wê di roja me de wê bahse hinek rewşên rakendî li ser malbatê jî re wê, bi wê re wê werênina hanîn li ser ziman jî lê vê rewşê mirov, divê ku wê weke rewşeka ku mirov dikarê wê di nava civaknasiyê de wê ji aliyekî ve bi giringîya wê re wê hilde li dest.

Di rewşên weke tarapîya zimanî a weke li ser deng û rastkirina deng û ankû li ser rengên dengî ên ku ew hatina pêşxistin ku ew werina bihişkirin, wê di vê çerçoveyê de wê weke rewşek fîzyolojikî a li ser muskulatûran re wê were dîtî. Li vir, ev rewşên weke yên li sr muskulatûran re wê, ne tenê weke rewşna ku mirov dikarê wan tenê bi wê rengê li ser muskulatûran re wan bîne li ser ziman bin. Di rewşên weke yên ku mirov wan di çerçoveya rewşna bîolojikî ên ku ew diafirin re wan werênê li ser ziman. Rewşa fîzîkî a mirov, wê hertimî di pêvajoyek gûharînî de bê. Her wusa wê bi rewşên ku mirov wan dijî re wê di wê çerçoveyê re wê ew aliyê gûharînê wê weke ku wê li ser wan re wê xwe bide pêşxistin. Lê li vir, mirov vê jî wê werênê li ser ziman ku ew rewş, wê ji aliyê zêhnî ve wê divê ku mirov wê hilde li dest. Di rewşa fîzîkî de wusa dihê dîtî ku wê rewşa fîzîkî wê di rewşa zêhnî a ku ew dihê pêşxistin de wê rewşek ku ew rengê wê yê konsantreyî ên bi darêjkî û ankû pêşnûmayî jî wê bi xwe re wê bike ku wê bide nîşandin. Li vir, rewşeka ku wê xwe bi wê re bide nîşandin, wê rewşa fîzîkê, wê çawa karibê derkeve dervî wê û wê li ser wê xwediyê rewşek serwerî bê. Em li vir, wê jî li ser rewşa fîzîkî a bi beşên mejî ên weke bi beşên ragihandin, axiftin, qaydkirin, û hwd re wê werênina li ser ziman. Di aslê xwe de mejiyê mirovê ku ew van pirsgerêkan dijî, ew weke rewşeka xwe ya

teybet a bi xwe re ew dijî ya. Di serî de mirov divê ku wê di vê çerçoveyê de wê werênê li ser ziman.

Li vir, di rewşên weke yên konsantrebûnê û motîveyê de mirov divê ku wê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa ku mirov wê dijî, wê çawa biser ve wê were? Li vir, di serî de wê rewşê, di serî de mirovê ku ew wê dijî, divê ku wê hêza xwe bibînê. Xwe nas bike. Li ser wê re plan, stretejî, armanc û hwd, ku wê pêwîst bin di vê rewşa de wê, weke rêya ku wê mirov wê bo sevketinekê wê pêşbixin bin. Mirov di rewşên weha de wê, herî zêde wê di rewşeka ku ew rewşa ku ew di wê de dijî weke ku ew herê kirîya de wê bijî. Derûnîya mirov a di vê rewşê de wê weke derûnîyeka ku wê ya mirov di wê rewşê de bide taqinandin û hiştin û yan jî wê derxê bê.

Mejiyê mirov wê weke hebûna ku ew xwe bi laşê me re ew dide jîyankirin bê. Her wusa di vê çerçoveyê de mejî bi kompleks, lefleks û hwd re wê di vê çerçoveyê de wê rewşên xwe yên parastinê û hwd wê pêşbixe. Lê ev rewş jî wê, di vê çerçoveyê de wê ji aliyekî din ve jî wê ji li ser mirov di van rewşên bi wî rengî de wê xwediyê rewşeka ku mirov wan fahm bikê bin. Dema ku wê di deverê laşê mirov de wê bîrînek wê vebê, wê êşek mazin wê ew di mirov de wê bide çêkirin. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê ew rewşa mejîyê ya kompleksî û lefleksî wê bikeve dewrê de. Çerçoveya heyînî a ku ew heya û ew di mejî de weke ku ew rastbûya û biwate ya, wê mejî li ser wê re wê xwedîyê van rewşan bê. Minaq, dema ku mirov li ser rewşa fêrbûnê re rewşê werênê li ser ziman. Mejî wê di vê çerçoveyê de wê di çerçoveya rewşek hoyandî û hûnandî de wê xwediyê wê temenê wê bê. Li vir, li ser wê rewşa fêrbûnê, minaq ku mirov wê bihizirê û di çerçoveya wê de planan çê bike û stretejîyan pêşbixe, wê hingê wê mejî wê di vê çerçoveyê de wê li wê xwe bihiş bike. Wê li ser wê re wê xwestek û hwd wê pêşbikevin. Ev rewşên ku wê weke rewşna têgînî na, wê pêşketinê wê weke ku mirov wê hizirkirîya wê, bi dîmen bê. Rewşên pîrsgirêkên weke yên xwandinê, wê di çerçoveyekê de wê bi xwandinê û israrkirina di wê de re wê hin bi hin wê xwe bidina bûhûrandin û wê çareserî, wê ji wê re wê biafirê. Ji wê rewşa xwandinê re wê xwandin wê weke rewşek tarapî bê. Her wusa, wê di vê çerçoveyê de wê, ji aliyekî ve wê weke ku ew hoyandin û hûnandina mejî wê di vê çerçoveyê de wê pêşbixe. Mejî, wê di vê çerçoveyê de wê xwediyê rewşeka ku ew bi xwe re wê di wê çerçoveyê de pêşbixe û bijî jî bê. Li gorî wê rewşê ahenggirtin, wê xwe bide nîşandin. Di tarapîya xwandinê de wê, wê di destpêkê de wê hertimî wê rewşên ku ew

temenê wê xirakirina konsantreyê diafirênê û motîveya mirov ji holê dirakin, wê ew êdî wê weke ku wê weke ku wê tekoşînek wê bi wan re wê were dayîn. Li vir, wê di serî de wê, di temenê wê xirabûna konsantrabûnê û ji holê rabûna motîveyê de wê zanîna ziman û gotinê, wate û her wusa ya têngîna çerçoveyî a ku ew bi ziman re hebê wê, bi wê re wê ji aliyekî ve wê xwediyê temenekî jî bê. Bibîrkin, wê bi gotinan bin. Ya ku wê konsantreyê xira dike ku ew bîrkin bê, wê demê, mirov li vir dikarê vê yekê bike berlêpîrsînê de ku ew rewşa çerçoveyî a bi wateyî ku ew ne weke rûşek dayî li hev a û ji hevdû belewela ya, wê bi wê re wê li ser van têngînan re wê ew hebê. Hêza kontrolkirina wan, wê di vê çerçoveyê de wê çawa wê were afirandin û ankû pêşxistin. Ev jî wê bersiva wê pîrsê wê çerçoveya wê çaraserîya wê pîrsgirêkê jî wê bi xwe re wê bide hanîn li holê.

Li vir, mirov dikarê di dewama mijarê wê jî wê werênê li ser ziman têngîna 'xwe bixwe bûnê' wê weke aliyekî ku mirov li ser rewşa keseyetîyê û afirîna wê re wê hilde li dest bê. Li vir, ya ku wê rewşê di çerçoveya têngînek ajoyî û hwd de wê li dora wê bide hevdû û wê bigihênê têngînê jî wê ew hizir û têngîna ezîtiyê a di temenê têngîna hebûna xwe bixwe bûnê de bê. Li vir, mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman, mirov wê weke zindiyekî ku ew dikarê bihizirê, wê xwediyê hêst, raman û hwd bê. Wê li ser wê re wê bihizirê û wê karibê xwe wê werênê li ser ziman. Di dema hebûna xwe bixwe ket bin rewşek xaterek de wê têngîna xwe parastinê wê bi awayekî wê biwê re wê pêşbikeve. Ev jî wê têngîneka ku wê di çerçoveya wê ezîtiya mirovî a bi keseyetî de bê.

Tabî li vir, têngîna li xwe bixwe hizirînê û minaq weke pîrsîna 'ez kî me' û hwd, wê weke rewşeka ku ew di çerçoveya hewldana gihiştina xwe bixwe de bê. Li vir, weke aliyekî li vir, di çerçoveya mijarê de em divê ku vê rewşê jî bi çerçoveya hebûna ezîtiya keseyetî û têngîna xwe de wê hilde li dest. Bi hêstîyarî bûyîn, li bawerîyekê bawerkin û ankû di rewşekê de bi têgihiştin bûn û hwd de wê rewşna ku wê mejiyê mirov wê li wê bihoyê û hûnê bê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa ku mirov wê dibînê wê ew bê ku mirov wê bi wê re wê di çerçoveyek bi sazûmanî, plan, armanc û stretejî û hwd, wê hebûna xwe li wê girêbide û wê bide domandin. Ev rewş, wê weke rewşeka ku mirov wê dikarê weke rewşeka li dora wê hizir bike û wê hilde li dest jî bê.

Di vê çerçoveyê de mirov çi kir, wê weke kirinên mirovî wê bimênin. Dema ku mirov tiştek xwand, wê weke ku wî xwandibê. Dema ku fêrbû, wê weke ku ew fêr bûbê. Li ser wê xwandin û fêrbûnê re wê gihiştina

têgîna xwebûnê û ankû ezîtîyê, wê bi wê re wê di vê çerçoveya ku em dikarin bi van hemûyan re wê bi keseyetîyê re wê hildina li dest bê. Her wusa, mirov li vir, wê weke aliyekî vê rewşê wê çawa wê têgîna xwe û ya hebûna xwe bi têgîna ezîtîya xwe re wê li vir, wê weke navendeka ku ew li dora wê bi xwandin, fêrbûn, nivîsandin, û hwd re wê pêşbixe? Ev jî wê weke aliyekî din ê ku mirov wê di vê çerçoveyê de wê hilde li dest bê. Di aslê xwe de ev rewş, wê ji aliyekî ve weke ku me hanî li ser ziman di çerçoveya têgîna xwe de wê û ezîtîya xwe de wê, karibê li vir, bi wê re temenê pêşketina xwe jî wê bi wê re wê bifirênê. Her wusa, keseyet, wê li vir, wê weke rewşa navendî a ku mirov wê hilde li dest bê. Bi wê re mirov, temenekî ku ew bi wê re li hemberî van rewşên bi pirsgirîkî ên ku ew di jîyane wî de xwe didina dîyarkirin li hemberî wan bisekinê. Di rewşa bawerbûna bixwe û bi keseyetîya xwe, wê di vê çerçoveyê de wê aliyekî ku ew bi wê re karibê rabê bê. Her wusa ev jî wê ji aliyekî wê mirov, wê di vê çerçoveyê de wê bi pêş de bibê. Têgîna hebûna mirov wê ji aliye hêstiyarî ve wê xwediyê wê rewşê û rengê hêstiyarî jî bê ku mirov wê çawa xwe bi wê re derxe li astaka hê maztir. Ev rewş, wê xwe wê bi wê re wê weke rewşeka xwezayî bê. Mirov, di çerçoveya kirinê xwe de wê xwediyê têgîna hebûna xwe. Wê di wê zanîn, têgihiştin û bawerîyê de bê ku wî ew tişt kirîya. Zarokek jî ew dema ku ew tişteki dike ku yek jî wê bipirsê ku ew kir, wê bêjê ku min ew kir. Wê xwe û ezîtîya xwe ya ku ew hin bi hin ketîya farqê de wê derxe li pêş. Tabî di vê rewşê de wê mirov, ya ku ew hîs dike, wê ew di wê çerçoveyê de wê xwediyê gavavêtinekê bê. Li vir, dema ku di rewşên weke pirsgirêkên zimanî de wê çi mirov wê werênê wê astê û bike wê lêgerînê de ku ew wê pirsgirêkê di xwe de bide derbas kirin? Wê ew hîst û hîskirin bê. Her wusa, hêst û hîskirina xwe tam hîskirin, wê li vir, wê weke têgîneka navendî a vê rewşê wê xwe bide nîşandin. Tambûna mirov wê bi hîskirina mirov a tambûnê re wê xwe temem bike.

Di nava jîyanê de ku mirov tişteki dike jî wê di vê çerçoveyê de wê bike. Di nava jîyanê û wê civaknasîya jîyanî de wê li ser wê têgîna xwe ya tamî re wê xwe bi rewşa xwe ya ku wî ew salixkirîya û weke ku nasnemaya xwe ew bi watekirîya wê li ser wê re wê xwe werênê li ser ziman. Di nava civakê û rewşa civakî de wê afirandinê wê bike. Wê hêza xwe ya çêkirinê afirandinê û hanîna li holê, wê bide nîşandin. Ev jî wê, weke têgîneka ku em dikarin di çerçoveya w hêsta tambûnê û rewşa keseyetîyê de ku wê hildina li dest bê.

Di nava wê rewşê de mirov wê xwediyê têgîneka xwe ya keseyetî bê. Mirov wê karibê dahûr bike û şîroveyan pêşbixe li ser rewşên ku mirov wan dibînê. Bi wê re jî mirov wê bi aqilê xwe wê biryarên xwe yên ku ew wê wan werênê li cih wê bide. Li ser wan re wê rewşeka jîrî a aqilî wê mirov wê bide nîşandin.

Di nava rewşa jîyanê de mirov wê çi bê û çawa bê, wê di wê çerçoveyê de wê xwediyê rewşek û çerçoveyek jîyanî a civaknasî jî bê. Mirov di nava rewşa civaknasî a ku mirov wê dijî de çi hêstê bi xwe re wê dijî û bi wê re xwe çawa dibînê û ankû ew dixwezê ku di rewşek çawa de ew were dîtîn? Wê ev rewş, wê weke têgîna wê mejiyê mirov wê hebin. Her wusa ev jî wê, weke rewşên ku mirov wan bi xwe re hîs dikê bê. Yanî bi gotineka din, mirov xwe çawa dibînê û dixwezê ku ew çawa bê û di rewşek çawa de ew hebê, wê di vê çerçoveyê de wê ew wê hizirkirinê wê bike.

Rewşên civaknasî, wê di çerçoveya hebûna mirov a di nav de û ya di serê mirov de wê di vê çerçoveyê de wê hewldana me ya ku ew di hevryekiyekê de ew were û hebê bê. Li ser wê re mirov wê bi keseyetîyê re wê bihizirê. Bi wê re wê ev rewş wê di çerçoveya hêza keseyetîyê û ya xwe hanîna li ser ziman û dana herêkirinê de wê weke rewşeka ku wê bi wê re wê were jîn bê. Yan jî wê mirov wê di serê xwe de wê bijî û wê di wê çerçoveyê wê weke ku ew xwe di mejiyê xwe de dihizirê, wê di nava tevgerîyekê de bê. Têgîna civaknasî û ankû nasnemaya civaknasî wê çerçoveyeka wê ya bi jîyane mirov re wê hebê. Di vê çerçoveyê de ev çerçove wê di mejiyê mirov de jî wê temenê wê hizirkirinê û ankû li gorî wê hizirkirinê bê. Li vir, rengê têgîna nasnemayî a ku mirov wê bi xwe re kifş dike û ya ku ew dibê, wê çendî lev bikin, ew jî wê weke rewşek din a civaknasî a têgînî wê derkeve ber mirov.

Li vir, ev rewş hemû jî wê ji aliyekî ve wê bandûra wan li rengê hizirkirina mirov, biryar girtin, rewşa xwe mazin hîskirî dîtîn û hwd de wê werina li ser ziman. Ev hemû jî wê bi keseyetîyê re wê ajoyek civaknasî a mirovî wê bi xwe re wê bide nîşandin.

Me hinekî li jor hanîbû li ser ziman ku wê di çerçoveya hizirkirin, mejî û aqilê mirov de wê ezmûnên mirovî ên bi demê re ku ew bûna wê di vê çerçoveyê de wê temenê pêşxistina rewşî, zêhnî û jîyanî bin. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê weke rewşa rakendîya civaknasî jî wê bi nav bike û wê werênê li ser ziman. Di rewşa xwe hanîna li ser ziman a bi keseyetîya mirov re wê rewşa keseyetîyê wê were li ser ziman. Li vir, ew rewşa keseyetîyê wê di çerçoveya hebûna rewşa ezîtîyê de wê li dora

xwe wê xwediyê têgînekê heyînî bê. Li vir, em dikarin bahse vê pîrsgîrêkê jî wê li vir bikin. Di çerçoveya van pîrsgîrêkên ku ew bi pîrsgîrêkên zimanî, kekemeyî, afasî, aliqîna ziman, nekarîna xwe li gorî xwesteka xwe hanîna li ser ziman, xelat fahmbûn û hwd, wê weke rewşna ku me di çerçoveya wê pîrsgîrêka zimanî de ew hanî li ser ziman. Lê bi wê re mirov ku ew keseyetîya ku me hinekî li jor bi rewşên wê yên têgînî, zêhnî, jîrî, civaknasî û hwd re ew hanî li ser ziman, wê karibê di çerçoveyeka ku ew xwe bi wê re dide dîyarkirina de re wê, temenê bûhûrandina van pîrsgîrêkan bide çêkirin. Li vir, bêgûman, wê rewşa keseyetîyê û xwe kifşkirina wê a di nava rewş û têgîna xwe û hwd de wê, karibê ji vê aliyê ve ew temenekî bûhûrandina xwe ji wan pîrsgîrêkan biafirênê. Bo vê yekê jî keseyet û mirov, xwe bi têgîna xwe û hişê xwe re ku ew xwe di nava rewşa xwe ya civakî bi nasnema û hwd re xwe salix dike, ew di wê çerçoveya hebûna xwe de bi armanc, plan, stretejî û hwd, ku ew xwe bi têgîn bike û ew di wê çerçoveyê de ew xwe pêşbixe û fêrbûna xwe pêşde bibê, wê temenê xwe bixwe pêşxistina xwe wê di vê çerçoveyê de wê li ser wan rewşan re wê bi xwe re wê biafirênê. Li vir, ev rewş hemû, wê bi rewşên bi pîrsgîrêkî re jî wê têgîneka keseyetîyê bi hişmendî û pêşxistina temenê fêrbûna xwe re wê pêwîstîya wê hebe. Her wusa, wê ti rewş ne mayinda bin. Her rewş di gûharê. Li vir, mirov bi çi rengê û ê awayê wê gûharînê wê çê bike, ew jî wê di vê çerçoveyê de wê bi rengê xwe bi rêxistinkirina bi keseyetîyê û a li ser têgîn û hişmendiya bi wê re wê, bi fêrbûna mirov wê re wê bibê.

Di nava rewşa jîyanî a ku mirov wê dijî de fahmkirina pîrsgîrêkê û her wusa bi rewşa zimanê ku mirov wê diaxifê re jî wê hilde li dest, wê hinek feydeyên wê jî wê hebin. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku pîrsgîrêk, di nava şert û mercên xwe de ew, divê ku ew werê hildan li dest. Li vir, wê ya giring wê ew bê. Di serî de pîrsgîrêkên weke pîrsgîrêkên ziman aliqînê, nekarîna xwe hanîna li ser ziman, kirina kekemeyê û hwd, wê temen û hîmekî wan yê cvaknasî wê hebê. Li vir, ji v aliyê ve mirov dikarê wê temen û hîmê civaknasiyê wê werênê li ser ziman. Di rewşa nêzîkbûna ji aliyê mirovê ku ew pîrsgîrêk ku ew bi wî re hene ve ku mirov nêz dibê, wê hingî wê di wê çerçoveyê de wê were dîtîn. Di dema ku mirov axift, wê çawa wê nikaribê wê were fahmkirin. Li vir, mirov dema ku wê rewş bike ku wê fahm bike, her wusa wê hinek rewşên ku ew bi gelemperî xwe didina dîyarkirin, wê ew werina bîra me. Lê li vir, mirov di cih de wê jî bibêjê, hertimî di çerçoveya rewşa teybet mirov de divê ku mirov wê hilde li dest. Pîrsgîrêkên ku ew xwe didina

dîyarkirin bi weke bi gelemperî wê weke zû axiftin û li gorî xwe di mejiyê xwe de bi watekirin. Li vir, di rewşa zû axiftinê de wê, ne gihiştina mirovên ku ew li wê dihisênin de wê, ev rewşa ne hevdû fahmkirinê wê xwe bide nîşandin. Ji aliyê rewşa din ên weke li ser wateyê ve jî wê, bi wê rengê bê ku mejiyê mirovê ku ew wan pirsgirêkan di xwe de dijî, bi gotina ku ew bikardihênê wê tiştêkî, rewşekê û wateyekê wê werênê li ser ziman. Lê yên ku ew li wê dihisênin jî wê weteyekê ji heman gotinê di mejiyê xwe de wê xwediyê wê bin. Ev rewş, wê ji aliyê yên ku ew dihisênên ve wê, weke rewşek asayî bê. Wê wateya ku ew li ser gotinê û ziman ve ku ew li wê dihenin ser ziman de jî wê, ew wê weke wateyek gelemper bê. Lê mejiyê yê ku ew bi pirsgirêk a, wê ew di nava xwe de wê bixwe bi xwe re wê ew di wê çerçoveyê de wê xwediyê rewşekê bê.

Di rewşa çerçoveya mejiyê mirov de wê rewşa ku mirov wê weke rewşek motivebûnê li vir, di çerçoveya wê rengê mejiyê yê bi pirsgirêk de wê bibîr bike. Ev motivebûna ku ew bûya di nava xwe li xwe bixwe weke rewşek motiveyî û têkiliya wê ji derve qût, wê xwe bide nîşandin. Li vir, ku mirov ji vê aliyê ve dînerê, di dema axiftinê, hanîna li ser ziman û hwd de jî wê, weke ku ew rewş bê plan, armanc, stretejîyên weke yên bi rewşên wateyê û ankû dayîna wateyê re wê xwe bide dîyarkirin. Li vir, gelek zaroyên ku ew di dibistanê de pirsgirêkên wan ên weke yên xwandinê, nivîsandinê, axiftinê û hanîna li ser ziman, nîqaşkirin û hwd de wê, di vê çerçoveyê de wê rengekê pirsgirêkî wê xwe bide dîyarkirin bi wan re. Têgîna motiveyê, li vir, wê rewşa ku ew bi wê hatîya hizirkirin, wê li wê hoyandinê çê bike û piştê li ser wê re bi gotinan di çerçoveyek ahengî de wê hûnandinê wê li ser hevdû û dûv hevdû wê pêşbixe. Ev rewş, wê weke rewşeka ku wê bi hevdû ve gi çerçoveyek hişmendî de wê girdanîyek wê di temenê wê de wê hebe. Ev rewş, wê di rûşên weke yên civaknasî de wê, dema ku mirov têkiliyê bi beşên civakê û ankû komên din ên civaknasî re didênê de jî wê weke rewş û rengekî têkiliyê re wê xwe bide dîyarkirin. Lê li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku di rewşa hanîna li ser ziman de jî wê, di vê çerçoveyê de wê têkiliyên ku ew dihen pêşxistin, wê di çerçoveyek hoyandî a ku mirov li wê motive ya, wê bi wê re wê xwe dîyarkirin. Di rewşa têkiliyê de wê, di çerçoveya xwestekê û hwd de wê motive wê hebe. Motive jî wê di nava xwe de wê stretejî, plan, hêvîkirinên keseyetî wê di xwe de wê weke rengê wê, êdî wê bihawênê. Di dema ku mirov vê çerçoveyê wê di çerçoveya hebûna civakî de wê

hilde li dest de wê, demê, divê ku mirov çavekî li gorî rêgez û qaîdeyên civakî jî li wê binerê. Di vê çerçoveyê de wê, çawa ew rewş ya ku wê dixwezê wê çi bê û ya ku mirov wê dijî wê çi bê. Her wusa, bi wê re jî wê ya ku mirov bi xwe re wê hîs bike û bixwezê bijî, wê nêzî kîjan aliyê bê? Wê hertimî li vir, wê weke rewşeka ku mirov wê werênê li ser ziman bê. Di nava têkiliyên civakî ên birêgezî ku ew li hevdû hûnandî na û nava hevdû de dijîn jî wê, rewş wê weke rewşeka ku mirov wê xwe di nava wê çawa wê werênê li ser ziman, wê li ser wê re wê ji aliyê mirov ve wê xwediye wateyekê bê. Ev jî wê, rengê ku mirov wê dike ku mirov bi wê re xwe werênê li ser ziman wê gelek cûdahîyan di xwe de wan bihawênê jî.

Di nava têkiliyên hûnandî û li hevdû hoyandî ên civakî de wê rewşa xwe hanîna li ser ziman, wê di rengê wê çerçoveyek wê ya ku wê bi civaknasî li ser wê re wê were hîskirin û hizirkirin û hwd jî wê xwe li ber mirov wê bide nîşandin. Di dema ku mirov, dike ku rewşekê pêşbixe bi xwe re û ankû di mejiyê xwe de wê, di serî de wê weke ku wê li gorî vê rewşê bê. Gotinên me yên ku em wan bikardihênin, wê di vê çerçoveyê de wê wateyna ku ew dikarin hinek rengê civakî û ankû civaknasîya wê ji wan fahm bikin bin. Gotin, wê rengê pêşketina jîyanê wê weke ku wê bi xwe re wê qayd bikin. Di vê çerçoveyê de ev qaydkirin, wê hinekî jî wê weke wateyê bê. Wate, wê weke tiştekî ku em nikaribin bidest bigirin, destlêbidin û wê bibînin bê. Lê ev rewş wê bo mejî wê di rengê ku ew li ser rewşên ku wê di xwe de qaydkirinan re wê xwediye rewşek wateyî bê.

Di rewşek hildana mejî de wê, ew weke ku mirov dikarê li ser têngîniya kirinê re wê kifş bike û wê werênê li ser ziman, bi aqil şîrovekirin û gihiştina ast, hêz û pîvana şîrovekirinê, wê weke rengê wê yê ku mirov wê li vir kifş bike bê. Li vir, dema ku mirov ew kifş jî ew hêstên weke xwe mazin û bi hêja dîtin ku ew bi mirov re çê dibin jî wê, weke rewşna ku mirov wan dikarê di vê çerçoveyê de wan werênê li ser ziman bê. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku bawerîya bi xwe, têngîna hêjatîya xwe û kifşkirina wê, wê li vir, wê xwe weke nirxekê dîtinê wê bide dîyarkirin. Li ser vê rewşê re wê bi têngîne re wê hêvîkirin û hwd wê pêşbikevin û wê weke rewşna stretejî û motiveya mejiyê mirov wê bi aqilê mirov re wê li dora xwe wê bide girêdan. Li vir, di dewama wê de mirov li vir wê jî wê werênê li ser ziman ku wê dema ku karîna kirinê ku ew hat kirin, wê weke rastîya xwe hêja dîtin wê were dîtin. Heta roja me jî wê, di vê çerçoveyê de wê ev

rewş wê li ser rewşa aqil û hwd re wê wusa wê xwe bide dîyarkirin û pêşxistin.

Aqil, wê hinekî jî wê di vê çerçoveyê de wê bi hêstên weke xwe hêja dîtin û hîskirinê de û hwd wê lingekî derûnîya me ya ku ew ji me re weke temenekî karîniya kirinê ya û mirov li gelek rewşan dide motive kirin jî bê. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê bi wê re wê werênê li ser ziman ku wê, di rewşa gihiştina wê têgihiştinê de wê weke temenê nirxîtiyeka têtîni bê.

Ev rewşên weke yên bi têtîni ên li ser têtînen gotinî ku em wan hîs dikin û li ser wan re xwe dikin werênina li ser ziman jî wê di çerçoveyekê de wê xwediyê rewşek temen bê. Di dema tarapîya zimanî a li cem legopediyekê de wê, bi wê têtînen gotinî ku ew li ser wan û wateya wan re wê tarapîya zimanî wê were pêşxistin, wê di serî de wê armancaka wan wê ew bê ku mirov bigihijê wê têtîni jî. Her wusa bikeve hişê wê de bê. Di rewşa hişkirinê de wê, mejî wê çawa di xwe de wê pêşveçûnê wê bide çêkirin, wê weke rewşeka ku wê xwe di vê çerçoveyê de wê bi aqil re wê bide hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de hevkarîyeka bi hevdû re û xosletên ku ew mirov dikarê weke yên pêşeng û rêvebir wan werênê li ser ziman ku ew çi na, ew werina pêşxistin. Di rewşên tarapîkî de wê deng, wê weke rewşeka ku ew dikarê hoyandina mirov bi şîyarbûnê re li dora rewşê bide çêkirin bê. Minaq, rewşa zarokê me hinekî li jor jî hanî li ser ziman ku wê, çawa wê di nava hevalên xwe de wê karibê xwe werênê li ser ziman. Di dema ku ew di nava hevalên xwe de ew xwe dihênê li ser ziman ku ew karibê xwe bêtê li ser ziman wê bi dengê bilind ku ew bi wê dixwezê balê jî bikişênê li ser xwe wê gotina xwe bibêjê. Di vê çerçoveyê de wê rewşa zarokê wê di çerçoveya rewşên ku ew wê bijî de wê, ji gelek aliyan ve wê, fêrker bê. Li vir, giringa ku zarok, çawa ku ew dema ku diaxifê û ankû gotinekê bideng dibêjê bi wê gotina xwe ya deng re ew hişê wê yê ku ew bi gotinê re heya, wê aliyekî wê yê giring bê. Rewşên civaknasî û civakî û her wusa keseyetî ku me hinekî li jor hanîn li ser ziman, di çerçoveya rewşa jîyane dibistanî a zarokê a ku ew destpê dike û ew xwe di nava de ku ew çawa hîs dike de wê, weke rewşeka teybet a ku mirov wê, ew rewş, weke rewşna mejîyî ku mirov wan karibê ji gelek aliyan ve wan hilde li dest bê. Rewşên têtîni, li ser rewşên têtînen weke bi keseyetîyê re ku mirov wan fahm dike, wê di çerçoveya hoyandinek bi hiş ku mirov karibê wê sehêt(kontrol) bike de bê.

Rewşa tarapîya logopedîkî, zarok, hevkarîya dêûbav a bi hevdû re, civaknasî, hewirdor, bandûra ku wê mihtemel wê bibê, salixkirin û fahmkirin

Li vir, mijare legopedîyê, mirov li vir dikarê rewşa zaroyekê wê bike mijarê û li ser wê re wê bike ku wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê re di rewşa gihiştina wê fahmkirina wê, wê zêdetirî wê di fahmkirina me de wê, me bi pêş ve bibê. Her wusa, ev rewşa rengê fahmkirinê wê ji aliyekî ve wê weke aliyekî ku ew bi ji temen ve bê dayîn fahmkirin bê. Zarok, me hinekî rewşa wê li jor hanîbû li ser ziman. Li vir, di çerçoveya mijarê de li vir, mirov divê ku wê hinekî din jî wê hilde li dest. Di rewşa zarokê de mirov ku wê dihilde li dest, her wusa di vê çerçoveyê de mirov divê ku wê yekê jî wê werênê li ser ziman ku zarok, wê dema ku mirov wê rewşa wê fahm bike, di serî de wê weke aliyekî bingihînî jî wê, li rewşa malbatê û hewirdora wê, wê were nerîn. Di nava malbatê de wê çawa bê, di rewşek çawa de wê bijî, xwediye çi derfetên xwe hanîna li ser ziman a û hwd.

Li vir, di rewşa zarokê û pirsgirêkên zimanî ên weke kekemeyê û hwd de mirov dikarê pêşî li rewşa dêûbav û rewşa ahl û nîfşên din ên berê ên wan bînerê ku ew di nava wan de kesên ku ew bi pirsgirêkên zimanî ên bi vê rengê re ew hena û ankû nîn in. Ev jî wê, di aslê xwe de wê ji mirov re wê bê temenekî fahmkirinê ku ew rewşa rakendî ya û ankû ne rakendî ya. Di rewşa gihiştina wê têgîhiştina wê de wê rewşa malbatê, wê di vê çerçoveyê de wê vegotinbar bê. Lê bi wê re jî divê ku mirov wê yekê jî wê werênê li ser ziman ku zarok, wê di dema xwe hanîna li ser ziman de wê çawa xwediye rewş, pozisyon û regekî deng derxistinê ê bi xwe re bê. Ev jî wê weke rewşna ku mirov wan dikarê li vir li ser wan bisekinê.

Zarok, di nava rewşa malbatî de ew wê xwediye rewşek girêdanî a bi bendên malbatî û her wusa di nava rewşên civaknasî ên weke dervî malê ên weke li dibistanê û hwd, wê xwediye rewşek têkildanînê a bi hewirdorî re bê. Li vir, zarok, dema ku van rewşan hemûyan bi hevdû re wê dijî wê, çawa karibê wê têkiliyekê di nava wê de wê dênê? Her wusa, li vir, dema ku mirov, rewşa zarokê hilde li dest, bêgûman, di çerçoveyekê de kesên ku ew li dora zarokê na û di jiyane wê de na, wê ew weke kesna ku wê giring bin. Mamoste, dêûbav, û hwd wê hinek ji wan kesan bin. Li vir, dema ku mirov di çerçoveya ahenge rewşa li ser perwerdeyê û şewîrîna li ser wê re ew were kirin wê bi pedegogan re wê hevdîtin wê were kirin. Li vir, di rewşa zaroka ku ew xwediye pirsgirêkên zimanî de wê ahenge ku mirov li ser legoped û pedegog, bi

rewşa dibistanê û mamoste û malê û dêûbav re wê di têkiliyeka bi ahengî de wê çêbike, wê demê têkiliyek ku ew bi wê dikarin bi hevdû re karbikin di çerçoveya alikariyê de wê, pêwîstî bi wê hebe. Li vir, em li vir, divê ku vê nûqtê jî binxat bikin û nîşan bikin ku wê rewşa zarokê a derûnîya wê, di vê çerçoveyê de wê, giring bê. Her wusa ew çawa ji aliyê xwe wan kesên ku ew di jîyane wê de na wan salix dike û şîrove dike ji aliyê xwe ve. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov, dikarê wê werênê li ser ziman. Di rewşa weke ya ku mirov wê werênê li ser ziman de wê zarok, wê dema ku ew li cem legoped, wê rewşa xwe di berçav de derbas bike û wê bike ku wê fahm bike, wê demê divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku ev rewş, wê bgûman, wê hinek bandûrên wê li ser zarokê, rewşa wê ya jîyanî, têkiliyên wê yên civaknasî û hwd wê bibê. Li vir, wê ev jî wê di çerçoveya kombînasyoneka bi têkiliyên kesên li hewirdora wê re wê karibê, ew temenekê wê yê bi fahmkirinê re wê were pêşxistin. Lê li vir, hertimî, derûnîya zarokê ku ew li berçav were girtin. Di serî de divê ku mirov vê yekê di vê çerçoveyê de wê fahm bike û wê hilde li dest. Zarok, wê di rewşên ku ew dijî de wê di nava wan de wê, ew wan pîrsgirêkan bijî. Wê demê û çaxê, wê pêwîstî bi wê hebe ku mirov dakeve li qadê û di qadê de li ser wan rewşên pîrsgirêkî di cih de li ser wan bihizirê û çareserîyên cihî wan bibînê û wan dênê li pêşîyê ku zarok wê ji wan sûd bigirê. Di nava komek zarok a ku ew jî weke wê xwediyê heman rewşê na, wê çi fêdeya wê ji zarokê re bê? Ankû wê ev rewş bandûrê bi nerênî(negativ) û ankû hêrênî(pozitiv) wê li pêşketina zarokê bike, di serî de mirov divê ku vê jî wê weke pîrsekê di mejiyê xwe de wê bigirê û li ser wê bisekinê. Li vir, dema ku zarok di nava komek ku ew hemû b pîrsgirêkên weke yên wê re dijîn re wê hingî wê zarok, wê tenê wê ew wan rewşên ku ew dişibihina hevdû di çerçoveya hebûna wê pîrsgirêkê de wê were dîtin. Wê çi artarnatîfên din wê hebin ku zarok wan di xwe de bikarbênê û li ser wan re ew weke artarnatîfekê ji xwe re weke minaq bigirê. Zarok, wê demê divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku ew ya ku wê bibînê, wê ew rewşa ya ku ew dijî bê.

Li vir, em divê ku vê yekê binxatkin û wê werênina li ser ziman ku wê rewşa zarokê, ku mirov wê hilde li dest, di serî de rewşa dîtina zarokê weke ya baş çi ya ku ew wê jî bi kesên ku ew pîrsgirêk bi wan re tûna ya ku ew wê kifş bike û wê bi xwe re wê bijî. Di vê çerçoveyê de di dîmenekê de ku mirov wê di mejiyê xwe de çê bike, zaroyên ku ew pîrsgirêka wan ya zimanî heya û yên ku ew pîrsgirêkên wan zimanî tûna na, ku ew di nava hevdû de bin, wê demê wê zarok, mejiyê wê, êdî wê ya

ne weke xwe jî wê bibînê. Di vê çerçoveyê de di aslê xwe de wê temenê xwe bixwe fêrbûnê a zarokê di wê rewşa xwe ya zimanî de wê temenê wê jî wê were dîtin.

Zarok, di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê rewşa wê, bi wêçerçoveya wê re wê werênê li ser ziman. Zarok, di nava rewşa ku ew dijî de wê, ew wê rewşê çawa pêşwazî bike, wê ew jî wê weke aliyekî ku wê temenê serkevtin û ne serkevtina wê, wê bide dîyarkirin bê. Her wusa li vir, derûnîya zarokê ku ew wê rewşê xwe di bin de şikeştî û palixandî nebînê. Di vê çerçoveyê de ew çerçoveya ku ew di wê de li rex xwe dêûbavê xwe bibînê û bi wê re ew di wê pêvajoya xwe pêşxistin û fêrbûna li cem legoped bê, wê hingî wê encamek giring û baş wê were bidest xistin. Ev jî wê, di vê çerçoveyê de wê xwe bide dîyarkirin.

Di rewşa kekemeya zarokê de wê di temenê wê yê piçûk de mirov dikarê hinek pirsan jî bike. Mirov dikarê bipirsê ku çendî û çiqasî zarok zimanê wê dialîqê? Yan jî zarok, bi çi rengê wê dijî? Her wusa, li vir, divê ku mirov wê werênê li ser ziman ku wê hem ji aliyê rengên wê ve wê gelek reng û şêwayên wê yên ku ew pêşketina wê hebin û hem jî ji aliyê ast û pîvana wê ve jî wê, bi heman rengî rewşên cuda wê hebin. Li vir, di vê çerçoveyê de wê rewşa zarokê a ku ew bi wê re dijî, weke rewşek teybet divê ku mirov wê bi têrzanîn wê fahm bike û wê hilde li dest. Di rewşa fahmkirina wê de wê pirr zêde wê giring bê kku mirov wê fahm bike wê zarok, wê di rewşa xwe de wê, di pêvajoyek pêşketinê a fîzîkî û zêhnî de bê. Her wusa, ev jî wê bi me bide têgihîştin ku wê xateka pêşketina zarokê wê hebe. Di vê çerçoveyê de wê hin bi hin wê zarok ji ya hesan wê destpê bike û wê di mejiyê xwe de wê girtinê dest pê bike. Wê bi wê re wê ya ku ew hilde û bo wê giring a, wê ew wê kifş bike û wê hilde mejiyê xwe. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku bin vê xalê jî xîz bike ku wê ya giring wê bo xwe kifşkirina wê, mirov dikarê wê weke têgîneka wê ya keseyetî a giring û serwerî a bi wê re jî wê werênê li ser ziman. Li vir, karîna kifşkirina ya baş û giring bo xwe, wê aliyekî giring ê ku mirov wê baş hilde li dest û fahm bike bê. Ji aliyekî ve wê, dema ku pirsgirêkên zimanî zêdebûn û mirov bi wan re wastîya, wê di wê ji hevdû derxistinê de wê karibê bikeve zorê de. Bo vê yekê wê weke aliyekê, wê xwe ev rewş wê bide nîşandin.

Li vir, divê ku mirov ji aliyekî ve vê jî wê werênê li ser ziman ku wê dema ku ew şêwîrî wê werina dayîn ji aliyê legoped ve wê çawa ew werina hanîna li ser cih û ankû wê çendî wê alîkar bin, ev jî wê weke aliyekî din ê ku em dikarin bi ezmûnê re wê fêr bibin bin. Li ser wê re wê

legoped, wê bi zanîn, ezmûn û têngîna xwe re wê di mijarê de wê bike ku ew encamek baş bide bixê. Li vir, di vê rewşê de zarokê, di mejiyê wê de gihandina têngînekê û fêrbûnêka baş bi wê re çêkirinê ku ew karibê li ser wê re bibê xwediyê çareserîyê, wê ev ji aliyekî ve wê temenê rengê pêşketina zarokê a ku ew di jîyane xwe de pêde diçe jî bê. Li vir, di dema tarapîyê û ankû dayîna şewirîyê de wê ji legoped, wê ev jî wê giring bê ku ew xwediyê çi rengê pêşketin, zanînê, fêr û ezmûnên bi xwe re ya. Ev jî wê weke aliyekî giring ê ku wê di temen de wê weyn wê bileyizê bê. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê ev rewşên zarokê wê xwe di jîyane wê de wê bi encamên bi wê re wê xwe bide nîşandin. Tabî li vir, di dewama mijarê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê ya giring wê hevdû fahmkirin û têngihîştinkirin bê.

Di rewşa têngîniya rewşa mirov de wê dema ku mirov wan pirsgirêkên zimanî dijî, wê di aslê xwe de ev weke bi rengekî wê weke rengekê pirsgirêkî ê zêhnî wê di pêvajoyên piştê de wê karibê xwe bide pêşxistin. Her wusa li vir, wê êdî ev rewş wê weke rewşên bertekên mirov wê bi xwe re wê weke ku wê bide nîşandin û diyarkirin. Mirov, li vir, dema ku di çerçoveya motîveya xwe ya li jîyanê de wê, di rewşên ku ew dihizirê û her wusa nava rewşa jîyanî û têkiliyan de weke rewşên ku ew li ser zêhnê re hatina herêkirin re wê nîşandina bertekê wê bê dayîn. Ya esayî û mirov li bendê ya jî wê, ev bê. Lê li vir dema ku mirov bahse wê bike, ev rewş, wê di dema rewşên zêhnî de wê hertimî wê di çerçoveyeka ku wê ew wê karibê xwe di rewşna bertekî, lefleksi û kompleksî de wê bide nîşandin. Di nava têkiliyeka civakî de ku mirov wê berteka ku mirov wê dide nîşandin, wê di çerçoveya ya ku ew bi zêhnî hevbeş di wê demê û rewşê de dihê zanîn de wê weke ya ku mirov li bendê bê. Lê di vê çerçoveyê de ew rewşên ku wê xwe li vir, bidina diyarkirin, wê di serî de wê weke rewşên wateyê, li gorî xwe û di nava xwe de bi zêhnekê û di çerçoveyeka li derve girtî û hwd de wê, ew bertek, bi lefleks û rewşên weke wê re ku wê ew were nîşandin, wê li gorî ya mejiyê mirovê ku ew di wê rewşa pirsgirêkî dijî bê. Lê li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê ew bertek û rewşa navendî a jîyanî civaknasî û hwd ku ew di rewşa xwe de ya, wê ne li hevdû bike.

Di rewşa têkilî, danîşandina lefleks û hwd de wê, li gorî ya hundûrîn wê xwe bide nîşandin. Li vir, rewşek wê xwe bide diyarkirin. Ew jî wê ew bê ku wê bihişî wê rewşa derve a fîzikî wê weke ku wê çav li wê girtî bê, wê rewşek xwe bide diyarkirin. Ji aliyekî din ve jî wê rewşa bertek û

lefleksa xwe bixwe wê, wê li gorî ya ku ew hatîya fêrkirin, alimandin û bi ezmûnkirin bê. Li vir, dema ku em têgînên weke fêrkirinê, alimandinê û ezmûnê wan hildina li dest, wê li vir, têgîna alimandinê ku wê weke rewşeka wê li ser ya pîretîkê re wê xwediyê têgînek wateyî bê, wê bi wê re hoyandinên ku ew bi fêrbûnê re bûna, wê di vê çerçoveyê de wê weke ku wê xwediyê rewşek bi bandûr bin. Li vir, rewşa gihiştina wê têgînê, wê di mejiyê de wê, bi rewşên ku ew were jîyankirin re bê. Li vir, tiştên ku ew bi şîtt û deng bilind in, wê di rewşeka ku wê zûng bikin di mejî de. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê bandûra wê, wê weke ku wê zêdetirî di vê rewşê de wê hebe. Dema ku mirov ji yekê heta sêyan bihijmêrê û di yekê de dengêkî nizm û di ya duyan de dengêkî bilind û di ya sêyan de jî dengêkî hê biliindtir wê derxe, wê di vê çerçoveyê de wê weke rewşeka ku wê di vê çerçoveyê de wê mirov karibê bi bandûrê û di hîmê rewşa lefleksiyonê re wê werênê li ser ziman bê. Di aslê xwe de wê rewşa lefleksiyonê wê di vê çerçoveyê de wê di rewşa zêhnî de wê di xwe bixwe de wê di rewşek hoyandî de wê xwediyê rewşekê bê. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku di rewşa zêhn û lefleksiyonê de wê, ya ku wê were dîtin, wê di vê çerçoveyê de wê bi rewşek motivebûyî re bê.

Di vê rewşê de mirov dikarê hîs, hêst û rewşên weke wan di vê çerçoveyê de wan hilde li dest. Ev jî wê, di xwe de wê di çerçoveya xwe de bin. Ev rewş, wê di aslê xwe de wê di rewşek li xwe hoyandî û motivebûyî de wê xwe bidê dîyarkirin. Mirov, di vê çerçoveyê de ji xwe re bi hêstbûn û ankû kenîn û hwd, wê weke rewşna ku ew di mejiyê me de ew çî di qawimê ku ew bi wê ve girêdayî ya. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa têgînê a ku mirov wê hilde li dest, wê di serî de wê weke rewşeka di nava xwe de û bi xwe re bê. Ji aliyê zêhnî, hêstî û hîsî ve wê, di vê rewşê de wê mejî wê di xwe de wê xwediyê rewşekê bê ku ew wê dide dîyarkirin û nîşandin. Mirov, wê di vê rewşê de wê bi şêwayekê wê ji aliyê hiş ve wê ji derve wê weke ku wê girtî bê. Ev rewşên ku mirov wan dikarê di çerçoveyê de wê werênê li ser ziman, wê di rewşa fîzîkî de jî wê, bi xwe re û di xwe de wê di rengekî pêşketinî de wê xwe û rewşa xwe wê bide nîşandin û derxê li holê. Ev jî wê, di rewşa zêhnê û fîzîkê de wê xwediyê rewşekê bê. Li vir, mirov di vê çerçoveyê de wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê di rewşek weha de wê ya ku wê were dîtin wê ew bê ku ji nava xwe de ku ew di xwe bixwe de wê zêhn, li mirov û rewşa mirov wê serdest bê û wê hebûna xwe wê bide dîyarkirin. Bi demê re wê gûharînen ku ew xwe

didina dîyarkirin, wê ew jî wê weke gûharîna ku wê rengê wê rewşê wê bi xwe re wê bidina dîyarkirin bin.

Li vir, dema ku mirov rewşê ji aliyê keseyetîyê ve hilde li dest, wê demê têtînen weke bi xwe bawerbûnê wê hingî aliyekî wan ê bandûrî ê di rewşê de wê bi dîyarî wê hebe. Di rewşa bi xwe bawerkirinê de wê rewş, wê di rewşeka ku mirov wê bi têtîna ku wê karibê bike re wê rabê ser xwe. Zaroyek ku ew dema ku li dibistanê dixwênê û pîrsgirêkên wê yên xwandinê, nivîsandin, axiftinê, rast derxistina deng û çêkirina konsantrabûnê û motîveyê bi wê re ew hebe, wê hingî re pêwîstîyeka wê ya bi xwe bawerbûnê wê zêdetirî wê hebe. Li vir, pêşxistina têtîna û rwsên li ser keseyetîyê re ku ew di vê çerçoveyê de weke perspektîfna ku wê temenê konsantrabûnê û motîveyê wê çê bikin, wê di vê çerçoveyê de wê weke aliyekî giring ê bi ser ve hatina wê zarokê jî wê bi xwe re wê biafirênê. Li vir, divê ku mirov vê jî bi wê re wê werênê li ser ziman ku wê konsantrabûn û motîvabûnê çêkirina wê, di serî de wê weke ku me hinekî li jor hanî li ser ziman wê di hîmê wê de wê bixwe bawerbûn wê hebê. Di serî de bi şêwayekî di xwe de bihoyênê û motîve bike û bibêjê 'ezê karibim bikim', 'ezê werênima li cih', 'ezê pêkbênim', 'ew hêza min heya ku ez pêkbênim' hwd, wê di vê çerçoveyê de wê temenê wê bi xwe re wê biafirênê. Li vir, di serî de aliyekî serkevtinê a di vê rewşê de wê rewşa bi bawerbûnê bê û aliyê din jî wê têtîna û zanîneka têr a ku wê di temen de wê ew temen biafirênê bê. Gelek tiştên ku ew heya mirov ji rê derdixin, wê ji kêmbûna mirov a di vê çerçoveyê de bê. Her wusa, ji aliyekî din ve jî wê ji aliyê qarakterîstîkî ve wê di temen de wê rastîya gihiştina wê rewşa bixwe bawerbûnê û zanîn wê hebe. Bi xwe bawerbûn jî wê, temenê wê ji zanîne ne cûda hebe.

Li vir, dema ku mirov hinekî li ser mijarê bi têtîna kûr dibê, ya ku mirov wê kifş dike jî wê weke ku wê temen û bingihê rewşa ponijbûnê, rewşa bi xwe bawerbûnê, konsantrebûnê, motîve û hwd, wê xwediyê hîmekî derûnî û rewşên derûnî bê. Tabî li vir, ezîtî, wê di vê çerçoveyê de wê bi v rengê û temenê wê re wê rewşa wê, wê bi pêşveçûnên ku ew di jîyanê de dibin û mirov di nava wan de dijî, wê bi bandûra wan re wê xwediyê rewşeka xwe ya heyînî bê.

Rewşa ezîtîyê, wê li vir, wê di çerçoveya pêşxistina têtîneka çerçoveyî a bi keseyetîyê ku ew karibê li rewş û heyînen li dora xwe bi aqilê xwe re li wê serdest û serwer bibê, bi wê re wê xwediyê rastîyekê bê. Li vir, rewşên ku mirov wan dijî ên civaknasî, wê bi jîyankirina mirov re wê bine weke piçûkî ji mirov. Yanî bi gotinaka din, weke ku mirov bi vê

gotina '...bûna weke piçûkî ji mirov' wê, di vê çerçoveyê de wê ezîtîya mirov a ku ew li ser rewşê re xwe salix dike, wê di vê çerçoveyê de wê xwediyê rewşek heyînî a bi wê re bê. Li vir, di rewşa fahmkirina ezîtîyê de wê, ev were dîtîin ku wê weke bi rewşên ajoyî, hêst û hwd re wê di nava rewşa civaknasî û hewirdorê de wê xwediyê rewş û weyneka bi xwe re a navendî wê bike ku wê bileyizê.

Ezîtîya mirov, wê di rewşa hebûna rastîya mirov a heyînî a weke mejî, xêv û bi wê re pêşketina zêhnê û hwd re wê, di rewşekê de wê xwe wê werênê li holê û bide dîyarkirin. Em li vir, vê jî wê, bi wê re divê ku wê werênina li ser ziman ku wê rewşa mejî a weke ya têtîniya aqilî, wê weke rewşeka navendî wê çerçoveyê de wê bi rewşa hişmendî a ku ew bi wê re li xwe û derve diafirê bê. Ev jî wê, rastîyeka keseyetîyê wê bi demê re wê bêtê li laş. Pirsgirêkên fahmkirinê, wê di vê çerçoveyê de wê weke pirsgirêkên ku mirov li ser ziman re wan werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de ew serdestîya mirov çendî li ziman heya, wê ew jî wê di wê de xwediyê rewşeka dîyarker bê. Mejî, dema ku ew derbeyek xwar û ankû xwûn çû li ser wê, wê hingî wê fonksîyonên xwe wê wînda bike. Wê hingî wê mirov nikaribê bihizirê, şîrove bike, dahûr bike, dangan li gorî rastîya wan derxe, her wusa ew hey, motive û konsantreya mirovî a ku ew heya, wê ji holê wînda bibê. Ev jî wê bi wê re wê bi windakirina bi hiş re wê xwe bide nîşandin û dîyarkirin. Di rewşa fahmkirina vê rewşê de mirov, divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa aqilê mirov wê di vê çerçoveyê de wê weke rewşek teybet bê. Pirsgirêkên zimanî wê, weke pirsgirêkna ku wê bi rewşa aqilê me re wê, hebin. Her wusa, di rewşa rewşên weke kekemeyê, dîleksî, nekarîna xwe hanîna li ser ziman û dana fahmkirinê, nekarîna gotinan û dengê wan rast derxistina ji dev û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê hebin. Li vir, rewşên ku em weke ku wan li ser rewşa keseyetîyê û pirsgirêkên pegopedîkî re dihênina li ser ziman, weke ku mirov di rewşa pirsgirêkên heyê, motiveyê konsantreyê û hwd re wê di dibistanê de wê bi xwandin, nivîsandin, axiftina û hwd a zarokan re wê xwe bidina dîyarkirin. Ev jî wê, weke pirsgirêkeka ku mirov çendî dikarê li zimanê xwe serdest bê û wê karibê di rewşa xwe û bi vîna xwe ya hişmendî wê karibê bikarbênê bê. Ev rwş, wê di vê çerçoveyê de wê li ser rewşek tendûristî re wê bi mejî û ziman re wê û têtîliyên wan ên bi hevdu ên navxweyî û biderve bi xweza û hewirdorê û hwd re wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa xwe hanîna li ser ziman de wê, pirsgirêkên fîzyolojîkî ên mejiyî wê di vê çerçoveyê de wê xwe di ziman de bi ragihandin, axiftin, biwatekirin,

deng derxistina rast û nerast û hwd de wê bide nîşandin. Li vir, di serî de wê rewşa mejî û tîkiliyên wê yên navxweyî ên newrolojîkî û hwd jî wan li vir mirov divê ku wê heya xwe bide li ser wan û bi wan re wê rewşê di çerçoveya tîkilîdanînê de fahm bike.

Legopedî, têrzanî, tarapîya ziman û pêşveçûn

Legopedî, wê weke rê û şêwayekî ku ew çerçoveyeka wê ya berfireh bi rewşa ziman, tîkiliya ziman û mejî, rewş û tîgihiştinê, zêhn û fîzîkê û hwd, wê bi wê re wê hebê. Di rewşa legopediyê de wê rastîya başkirinê, wê di serî de wê di nava rewş û pêşveçûnê jîyanê de bê. Pirsgirêkên ku mirov wan dijî, wê di jîyanê de bin. Wê temenê wan, ji rewşên ku mirov dijî ên jîyanî û zêhnî bin. Her wusa, mirov dikarê di çerçoveyek berfireht de çerçoveya wê werênina li ser ziman.

Di rewşa fahmkirinê de wê di serî de tîkiliya mirovî a bi jîyanê re ku ew were baştirkirin, wê bi wê re wê di nava rewşekê de bê. Her wusa li vir, di serî de rewşa hiş û tîkiliyên xêvî û hwd, wê weke aliyna ku wê mijara lêkolîn û fahmkirinê bin. Li vir, di serî de wê, weke mijaraka giring ku wê legopedî wê di xwe de wê hilde li dest, ku mirov li ser ziman û ankû 'tarapîya ziman' re ku wê werênê li ser ziman, wê di çerçoveyekê de wê çawa mirov karibê ziman baştirîn wê li ser rewşên wê yên gotinî dengî, wateyî, kirdeyî, biwatekirinê, dengdayîna gotinan, adilandina deng li gorî rewşan û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê, weke mijarên ku ew li ser bisekinê bê. Ji aliyekê ziman ve rastîya mirov di axiftin û derxistina deng de wê, xwediyê rewş û heyînek çawa bê, wê armancek jî wê bi tarapîya zimanî re wê di vê çerçoveyê de wê bi wê re wê hebe.

Pirsgirêkên zimanî ku ew ji rewşa bikarhanîna zimanî û nekarîna rast bikarhanîna gotinan û rast ne dayîna deng li wan û hwd, re wê, di vê çerçoveyê de wê sedema wan, wê li wê were lêgerîn. Her wusa, fonksiyonên mirovî ji bikarhanîna ziman bi şêwayekî baş ketinê wê sedema wan çî bê, wê hinekî jî wê di vê çerçoveyê de wê bike ku wê sedema wan fahm bike. Di vê çerçoveyê de wê rewşa wê bike ku wê fahm bike. Mirov, weke zindiyekî li hewirdora xwe dinerê û wê derk dike. Her wusa rewşan bi hiş û tîgihiştinê re bi gotin dike. Di vê çerçoveyê de wê rewşekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Di rewşa bikarhanîna ziman, li gorî rastîya wê û di derxistina deng bi awayekî rast de wê, ev rewşa hewldana başkirina ziman, wê xwe bide dîyarkirin. Legopedî wê, li ser rewşa pirsgirêkên bikarhanîna zimanî wê

bihizirê. Wê bike ku wan sedemên wê yên bi mejî re bi newrolojikî û hwd wê bike ku wan fahm bike. Her wusa, di vê çerçoveyê de wê li ser wê re jî wê, sedema ji fonksiyonê ketina di bikarhanîna ziman a bi awayekî baş de ku ew çî ya, wê bike ku wê di serî de wê fahm bike, sedemên wê dênê li holê, teknîkan bo bikarhanîna ziman û pêşxistina wê di çerçoveya têgînên weke rewşa tarapîya ziman û hwd de wê, pêşbixê û wê li ser wê re wê bike ku ew başkirinê bide çêkirin. Sedema nekarîna bikarhanîna gotinan di reng û şêwayekî rast de wê, ji ber çî bê, ew wê li ser wê bihizirê. Bi wê re jî wê rewşa deng û derxistina wê, wê di şêwayekî de ku mirov karibê bi wê bi awayekî serdestî wê pêşbixê û deng bi awayekî rast bi gotinan re derxe, wê li ser wê bihizirê. Di rewşa derxistina dengê gotina bi rastî û li gorî rastîya wan, di hevokê de ew navbera bi dengî a di nava gotinê de ku ew weke bêhnstandinê jî mirov wê dikarê wê werênê li ser ziman, ew wê çawa di şêwayekî rast de wê were pêşxistin û ankû divê ku ew bibê û hwd, wê ew jî wê li ser wê bê sekin in di çerçoveya tarapîya ziman de. Wê ji wê re bo derbaskirina pirsgirêkan, wê teknikên axiftinê di çerçoveya wê başkirinê de wê bîn pêşxistin.

Di sedema ne karîna deng deng derxistinê bi şêwayê rast de wê, gelek sedem wê hebin. Her wusa, sedemên fîzîkî û zêhnî hena. Li vir, dema ku mirov bahse sedeman bike, di vê çerçoveyê de sedemên zêhnî û fîzîkî weke du beşan ku mirov wan ji hevdu bivaatênê, divê ku mirov li ser wê bisekinê û wê werênê li ser ziman. Sedemên fîzîkî ên weke xwarina derbeyê li laş û ankû serî û bi wê re bi bandûrbûna mejî, çûyîna xwûnê li ser mejî, her wusa rewşên fîzyolojîkî ên weke nexweşîyan ku ew di laş de dibin û pêş dikevin, wê bi bandûra wan ya li mejî re wê, temenê pirsgirêkên zimanî jî wê bi xwe re wê karibin çê bikin. Di vê çerçoveyê de wê, reng û cûreyên pirsgirêkên rewşên fîzîkî wê zêde bin û wê bi gelek reng û şêwayan wê hebin. Wê, biafirin û derkevin li holê.

Di rewşa rewşê zêhnî de jî wê, weke bandûra wan ya li rewşên fîzîkî mirov dikarê li ser wan bisekinê. Rewşên weke stressê, depresyonnê, dilperîyê, tirsê û hwd, mirov dikarê bi gelek reng û cûreyên wan re wan werênina li ser ziman. Ev rewş, wê karibin, di rewşa bikarhanîna ziman û her wusa rewşên weke motîvêbûnê û konsantrebûnê û hwd de jî wê temenê gelek pirsgirêkên weke yên dîsleksî'yê û hwd jî bin. Rewşa pirsgirêkên zimanî ên weke bi xwandin, nivîsandin, axiftin, hanîna li ser ziman, çareserkirina rewşên matematîkî û hwd re wê xwe di dibistanan de wê bi zêdeyî wê bidina dîyarkirin. Li vir, rewşên ku wê heya mirov ji

rê derxin, wê di vê çerçoveyê de wê bi rengên cûr wê karibin, xwe bidina nîşandin.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa pîrsgirêkên weke yên konsantrebûnê û çêkirina motîveyê di rewşên weke yên xwandin, nivîsandin, axiftin û hwd ên li dibistanê û hwd de wê rewşna ku wê bi teybetî wê têkiliya wan bi rewşên keseyetîyê ên weke li ser zêhn û têgînan re ku ew pêşketina re bin. Di van demên ku ezîtiya mirov a keseyetî xwe ji nû ve saz dike û ava dike û kifşkirina di xwe de dike de wê, ev rewş wê weke rewşek ku wê di wê de jî wê heyxirabûnê bi xwe re wê bide çêkirin. Rewşên weke heyxirabûnê wê rewşna ku wê xate pêşketina ku mirov wê bi xwe re di jîyane xwe de wê dijî û di wê re dimeşê, wê mirov di serî de wê ji wê derxe. Di vê çerçoveyê de wê ev weke rewşek teybet a ku mirov wê bi teybetî fahm bike û wê hilde li dest bê.

Rewşên zêhnî, wê li vir ku em di çerçoveya hişmendî û têgihiştina xwe de wan li ser zanîn û bigîştî jî li ser aqilê xwe re wan hildina li dest, wê di kifşkirina kirin, tevger û danîsandina xûyên mirovî ên keseyetî de w kifşkar bin. Her wusa, wê di vê çerçoveyê de wê çawa mirov di jîyane xwe de wê rêya xwe hîlbijêrê û bi wê re wê bimeşê, wê bandûra wê li wê zêde hebe. Di vê çerçoveyê de zanîna keseyetî, wê pirr giring bê ku mirov di çerçoveya ezîtiya xwe de wê bike berlêpîrsînê bê. Her tişt a ku mirov wê, fêr dibê û dihilde mejiyê xwe wê, di rewşa pêşxistina têgîna yawêtîya(aîdiyet) mirovî de wê xwedîyê rewşek bingihînî a hîmî bê. Mirov, rewşên weke nasnema û hwd, ên li ser keseyetîya xwe re wan di wê çerçoveyê de bihiş dike û dide dîyarkirin. Ezîtiya mirov ew diafirê. Têgîna bûyîna xwedîyê tişteki û ankû têgîna xwedîbûnê, wê weke têgîneka ku wê temenê wê têgîna mirov a yawêtîyê ku ew diafirênê bê. Her wusa di vê çerçoveyê mirov divê ku vê yekê jî wê di vê çerçoveyê de hilde li dest û wê werênê li ser ziman ku wê rewşa hişmendîyê a li ser rewşa gotinan, wateyê û her wusa têgîna xwedîbûnê û hwd, wê bi temenîya ezîtiya mirov re wê xwe bide pêşxistin. Li vir, li ser têgîna ezîtiyê re wê vîn, rewşên weke li gorî xwe bi wê bawerkirinê û hwd jî wê di wê çerçoveyê de wê pêşbikevin. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê têgîna vînê, weke têgîneka ku mirov wê di vê çerçoveyê de wê biteybetî wê hilde li dest û wê fahm bike bê. Di rewşa têgîna keseyetîya mirovî de wê rewşa mirovî a zimanî wê di vê çerçoveyê de wê di xwe hanîna li ser ziman de wê, weke rewşek giring wê hebe. Di mejî de jî wê gotin wê bihiş wê weke rengna wê têgîna zêhnî a ku ew di mejî de diafirê bê.

Gotin û hiş, minaq weke gotina tirsê û hwd, wê çawa wê xwediyê bandûrna mazin ên li ser rewşa weke ya vîn û ezîtîya mirov û pêşketina wê û hwd bê, mirov dikarê wê li vir, bi teybetî wê weke mijarekê wê hilde li dest. Di rewşên weke rewşên fizîkî ên weke aliqînên ziman, nekarîna xwe hanîna li ser ziman û ankû nekarîna ji dev derxistina gotinê û hwd ku wê weke bandûrna ku wê di rewşa wê ya ku ew afîrî de ku wê xwe bidina dîyarkirin bin, wê bi xwe re wê bînina li holê û bidina dîyarkirin ku ew rewş, wê çawa xwediyê rewşek bandûrî a li ser rewşa fîzyolojîya mirov bê.

Bêgûman, ev rewşa têkiliya zêhnê û fizîkê di çerçoveyek newrolojîkî de wê, fahmkirina wê ya bi bandûra fizîk û zêhnê a li ser hevdû re wê karibê li vir, têgîneka baş bide me. Ev bi serê xwe wê weke mijareka ku mirov dikarê wê di vê çerçoveyê de wê hilde li dest û mirov di wê de kûr bibê.

Ev rewşa bandûra zêhn û fizîkê a li hevdû, wê di çerçoveya encamên zimanî û hwd ên di legopediyê ku ew li ser wan disekinê û hwd de wê xwe bi awayekî mazin wê bide dîyarkirin. Di rewşa pêşxistina motîveyê, minaq di rewşa xwandin û ankû nivîsandina nivîsekê û ankû tiştekî de jî wê, ev rewş wê xwe bide nîşandin. Her wusa di rewşa fahmkirina wê de mirov divê ku vê yekê jî wê, di vê çerçoveyê de wê bi teybetî wê weke rewşek û mijarek giring wê hilde li dest û fahm bike.

Mijarên ku wê çerçoveya legopediyê wê hilde nava xwe ên weke rwşên zimanî ên bi tarapîya zimanî re, rewşên weke yên kekemeyê, rewşên nekarîna xwe xwe hanîna li ser ziman, rewşên weke ne fahmkirinê, rewşên weke zû axiftinê û ne karîna kontrolkirina wê û hwd, wê hinek ji wan rewşên ku mirov di vê çerçoveyê de li wan bihizirê bê.

Mijarên legopediyê, wê weke mijarna ku wê ne tenê wê fonksiyonên mirovî ên axiftinê ên di mejî de wê wan bike ku wan bi şûn ve bide hanîn û ankû wê rewşa bi pirsgirêkên weke yên zimanî û hwd re wê çareser bike, wê ji wê zêdetirî wê teknikên çareserkirin û başkirin û her wusa yên xweşik axiftinê jî wê karibê bixwe re wan pêşbide û di wê çerçoveyê de pêşketinê bi mirov re bide çêkirin bê. Di vê çerçoveya rewşa legopediyê de mirov, divê ku wê têkiliya nava rewşa fizîkî û ya zêhnê a li hevdû, wê baş fahm bike. Bi wê re reng û şêwayên wan yên bi bandûrî ên li ser hevdû jî wan fahm bike. Di vê çerçoveyê de mirov, wê rewşa başkirina di vê çerçoveyê de wê, pêşveçûnên mazin wê hingî bidest bixê. Wê gavên mazin bi xwe re wê biavêjê. Rewşên weke ku me li jor li ser wan sekin in ên weke bi muskulatûran re wê, di çerçoveyek hişmendîya me de wê

bandûrîya hişmendiya di tevger û kirin û pêşketinan de wê, di rewşa fahmkirina van rewşan de wê, aqilekî baş wê bide me.

Em li vir, divê ku vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku wê rewşa pêşketina zimanî, wê her wusa wê ji aliyekî ve wê di van rewşan de bi bi pêşxistina sehêtê, zanînê û kirinê bi hevdû re li ser rewşa hiş re wê bibê. Li vir, têngînên zêhnî, di aslê xwe de weke ku mirov di rewşên tevgerî û hwd de wê kifş dike, wê di rewşa tevger û pêşketinên muskûlatûrî de wê çawa ji ya ku em dizanin wê zêdetirî wê xwediyê bandûrê bê, wê di rewşên temaşakirina filmekî tirsê û hwd de wê bi awayekî vekirinî bi vekişîn û hişkbûna muskûlatûrên me re wê were dîtin. Di wê dema temaşakirinê de wê dilperî bi mirov re wê çê bibê, wê xwûn di rayên mirov de wê zû herê û werê. Wê heta ku bi bandûra li mejî re re serêşî, sergêjek, xwe jibîrkirin, zû dil avêtin û hwd, wê weke van wê gelek rewş wê xwe bidina dîyarkirin. Ev rewşên weke yên bi bandûrkirinê re ku wê xwe bidina dîyarkirin, wê weke rewşna ku mirov wan bi teybetî wan hilde li dest bê. Di vê çerçoveyê de rewşa bandûrê, wê di vê çerçoveyê de wê tişteki jî wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Ew jî wê ew bê ku rewşa zêhnê bi rengê hişmendiya wê re ku ew çawa û çiqasî li ser rewşa fîzîkê dikarê xwe bi serwerî bide dîyarkirin û wê di bin sehê(kontrol)a xwe de wê bide dîyarkirin û hiştin. Rewşên weke yên bi 'sendrûm'an re ku mirov wan dijî jî mirov dikarê li vir wan bibîr bike. Her wusa rewşên weke yên bi têngîna derûnîyê re ku dervî vîna mirov zêhnê mirov karibê tiştê bi me bi fîzyolojikî bide kirin û hwd, wê ev jî wê ji aliyê din ve wê rewşna ku wê rewşa têngîna bandûra rewşa fîzîk û zêhnê a li hevdû ku ew dide dîyarkirin bê. Di rewşa fahmkirina rewşa bandûra rewşa fîzîk û ya zêhnê de wê di vê çerçoveyê de di rewşa nekarîna axiftinê û gotinên xwe hanîna li ser ziman û hwd de jî wê bi heman rengî wê xwediyê rengekî ku ew xwe dide dîyarkirin bê. Di rewşên çekirina motîveyê û konsantrebûnê û hwd jî mirov, di wê çerçoveyê de li vir dikarê wan bibîr bike.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî mirov di dewama wê de wê werênê li ser ziman ku wê rewşa têngînên zêhnî wê di çerçoveya mejiyê me de wê xwediyê bandûrek girng bê. Li vir, di vê çerçoveyê de mirov ji aliyekî din ve wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa tarapîya ziman, wê di vê çerçoveyê de wê bandûreka wê ya bi hişî zû li zêhnê û li ser wateyê re jî wê hebe. Ew tarapî, wê ne tenê weke tarapîyeka gotinî wê hebe. Hinekî jî wê li ser zêhnê û laş re ew hevyeke, têkilî û rewşa wan ya bi hevdû re ku wê çawa di ahengekê de bi hevdû re xwediyê heyîn, têkilî û serwerîya xwe ya asayî bin, wê di vê çerçoveyê de wê rewşa wê, wê xwediyê

wateyekê bê. Di rewşa fahmkirina rastîya têkiliya nava zêhn û laş de wê, di vê çerçoveyê de wê rewşa têgîna wateyê wê li ser têgînên zêhnî re wê bandûreka wê ya ku mirov wê dikarê b rewşek têgînî a fîzîkî û di rengê wê de re wê werênê ser ziman, wê ew hebe. Di rewşa aqil û hebûna têgihiştinê de wê ziman, wê weke rêya têkildanînê û ankû wê pirra li ser meşînê bê. Ev jî wê, di vê çerçoveyê de wê wateyeka wê ya fîzyolojikî a mazin û gîrîng wê hebe. Di rewşa fahmkirina rewşa wê de wê aqil, wê xwe bi awayekî mazin wê bide diyarkirin.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa aqilê mirovî wê di vê çerçoveyê de wê giringîyeka wê ya mazin wê hebe. Em li vir, divê ku vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku rewşa fîzyolojikî, wê di rewşeka ku wê rewşa zêhnî li wê serdest a, wê gûharînan di rewşa xwe de wê bide çêkirin. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê di rewşa weke ya kekemeyê, afaşî, aliqîna ziman û hwd de wê çawa wê rewş wê were fahmkirin, di serî de sedemên ku ew di temenê pêşketina van rewşan de çî na û jî kûve hatina û hwd, wê li ser wan wê bihizirê. Di serî de li vir, divê ku mirov wê çerçoveya wê, çê bike. Naqşaya wê, bi rewşa wê, sedem û pêşketina wê û xwe domandina wê re wê derxe li holê. Di rewşa mirovekî ku xwe ew xwediyê van rewş(pirsgirêk)ên bi vê rengî ên zimanî ya, ew di jîyanê de çawa bi wê re dijî û her wusa ya ku ew divê ku ew bi wê bijî û rengê ku ew bi wê bijî û hwd, ew divê ku ew werina kifşkirin di wê rewşa derxistina naqşaya rewşê de. Di vê çerçoveyê de wê mirov, wê li gorî wê teknikên axiftinê, rewşên weke yên tarapîyan ziman û hwd ku wan pêşbixe û hwd, wê li ser wan re wê rêyên çarewserîyê wê pêşbixe. Di vê çerçoveyê de wê, di serî de wê ew sedema wê were kifşkirin wê ber çî mirov wê nikaribê, ziman bikarbênê li gorî rastîya wê. Aliqîna ziman, sedemên wê û encamên wê bihevdû re di çerçoveyekê de ew li ser wan dihê hizirkirin. Di rewşên têkildanînê de wê rewşa ziman, aliqîna zimanî û nekarîna xwe hanîna li ser ziman û ankû bi zorekê xwe hanîna li ser ziman û hwd, wê li ser wan were sekin in. Li vir, jî kîjan aliyê ev weke sedem diqawimê? Ev divê ku ew di rewşa wê de ew were kifşkirin û dîtin. Legopedî, her çend ku ew weke rewş û beşeka ku ew bi mijara ziman, têkildanînê û rewşa xwe hanîna li ser ziman bi pirsgirêkên wê re jî bê, lê divê ku mirov bi mijarên ku ew di nava wê de bi wan re alaquadar dibê, di çerçoveyekê têkilîya wê bi legopedîyê, derûnîyê û hinek têgînên di vê çerçoveyê de ên dermanî re jî wê dênê. Di vê çerçoveyê de wê di çerçoveyekê de wê xwediyê rewşeka ku mirov wê fahm bike bê. Mijara

jîyankirina pîrsgîrêkên weke kekemeyî, ziman alîqînê, afaşî, dîsleksyê û hwd, wê di çerçoveya wan û pîrsgîrêkên ku ew li ser wan disekin in de jî wê, hinek rewşên fîzîkî ên fîzyolojîkî ku ew wê sedem û temenê pîrsgîrêkê diafirênê jî wê hebe. Di vê çerçoveyê de mirov, di vê çerçoveyê de divê ku wê hilde li dest ku wê rewşa legopediyê wê di vê çerçoveyê de wê di çerçoveya herîkîna jîyanê de wê, xwediyê rewşeka bi çerçoveyî a ku ew bi giştî û teybetî wê gelek mijaran wê di çerçoveya xwe de wê bide nîşandin bê. Di rewşa karîn û nekarîna pêşxistina şîrove, dahûr, axiftin, nîqaş û danûstandinên duyî û duyî û hwd ên bi hevdu re wê, di vê çerçoveyê de wê bi rewşa têkiliyên van beşên fîzyolojîkî ên mejî re jî wê, bi wate bê. Li vir, ahenge fîzîk û zêhnê a li ser laş û fîzîkê re ku mirov li wê bihizirê, wê di vê çerçoveyê de wê weke rewşek teybet a ku mirov wê di çerçoveya têkiliya wan ya bi hevdu re wê fahm bike. Rewşa têkiliya fîzîk û laşê û têkiliya wan ya bi hevdu re wê, weke rewşek teybet bê. Di rewşa karîna xwe hanîna li ser ziman û her wusa bi hêza mejî û xêvê karîna pêşxistina wan rewşên weke karîn û nekarîna pêşxistina şîrove, dahûr, axiftin, nîqaş û danûstandinên duyî û duyî û hwd, wê weke aliyê ku mirov li vir li ser disekîne bê. Ev jî wê ji aliyekî ve li ser rewşa weke encamê a karîna xwe hanîna li ser ziman û derfetên wê yên bi fîzîkî ên weke li ser muskulatûran û hwd re ku mirov wê fahm bike, wê xwe weke rewşek giring a teybet wê bide nîşandin.

Di rewşên dema ku mirov derbeyek li mejî xwar û ankû xwûn çû ser mejî, wê çawa beşên laş, wê hin bi hin wê pîrsgîrêk wê bijîn û an jî wê rewş û fonksîyonên xwe wê winda bikin, di rewşa pîrsgîrêkên legopedîkî ên li ser ziman û hwd re de jî wê, rengêkî bi vê rengî wê xwe bide nîşandin.

Di vê çerçoveyê de mirov, divê ku wê yekê jî wê werênê li ser ziman ku ev rewşên wek yên zimanî wê bi temenê xwe re wê weke rewşek qarakterîstîkî û pêşveçûyînî wê xwe bide nîşandin. Ev rewşa zimanî a weke kekeme û alîqînê wê di rengên weke deng, tîpkirin, kitakirin, beşkirina gotinan ji hevdu, gotinên ji kiteyekê diafirin û hwd de wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa derxistina deng de wê, di dirêjkirina derxistina deng û bêhnstandina nava gotinan de wê ji aliyekî din ve wê alîqîn xwe bide nîşandin. Ev jî, wê weke ku mirov wê di zarokên ku wan hê dest bi dibistanê ne kirîya xwe de bi kekemeyê xwe bi sînorkirin û birrîna axiftinê re ku wê xwe bide nîşandin, wê ev rewş weke pîrsgîrêkekê heta dawîya dibistanê bi zarokê û piştî wê di dema ciwanîyê de wê hebûna xwe bide domandin. Kekemeya destpêkî jî wê dema ku ew gotinê destpê

dike û ankû dest bi axiftinê dikê de wê xwe bide nîşandin. Bi wê re di dema dirêjkirina deng û dana navendek dirêj li bêhnstandina nava dengên gotinan û hwd jî wê, karibê bi xwe re bloke kirina axiftinê û axiftinê jî bi xwe re ew pêşbixê.

Li vir, weke ku mirov bi demê re dibînê ku mirov fêrî xwe serdestkirina li rewşên weke yên kekemeyê, ziman aliqînê, dîsleksîyê û hwd dike. Ev rewşa fêrbûnê wê di rewşa wê de bi hişbûnekê re wê ew pêşbikeve. Her wusa, ji aliyekî din ve jî wê bi şêwa(tekîkî)yê bi fêrbûnek baş a bikarhanîna gotinan û serdestbûn û serwerbûna li wateya wan re wê pêşbikeve. Di vê çerçoveyê de wê ya bi dîtîne û serwerîya bi dîtîne re ku ew di jîyanê de ew pêş dikeve jî wê, ji aliyekî ve wê temenê vê rewşê bi xwe re wê pirr baş wê karibê pêşbixe. Zarok, di dema van rewşan dijîn de wê, rewşên fêrbûnê ên weke fêrbûna dûbarekirinê, jiberkirinê û hwd wê ji wan jî wê sûdbigirê. Zarok, ew temen û derfeta wê heya ku ew zûtîrîn karibê pîrsgirêkên xwe yên weke ziman aliqînê, kekeme û hwd çareserîyê ji wan re pêşbixe. Yê mazinan, wê li ser raman û hêstan re têkiliyên li ser tevger, kirin û xûyan re dênin, ew pêvajoyên wan yên weke van pîrsgirêkên ziman, hinekî zortir û girantir bibê bo wan. Zarok, hê xwe ji van aliyan ve weke mazinan zêde pêşnexistîya, ber wê jî wê rehetir û hesantir bê bo wê hem xwe ji pîrsgirêkên xwe yên zimanî rizgar bike, çareserîyan ji wan bibînê û hem jî bi ser wan ve werê. Di dema axiftinê de wê tempoya axiftinê, girtina wê, wê weke rewşa wê ya ku wê temenê nêzîkatî, xûy, hiş û ankû bihiş hizirîn di dem û wê kêlîka axiftinê de wê, aliyekî ku wê bi hevdû re wê temenê têkilîyê û nêzîkatîyê bê. Aliyekî giring ê bi tempoya axiftina mirov re jî wê di dema ku mirov diaxifê de mirov ku gotinan bihiş di çerçoveya axiftina axiftinê de di cih de wan di mejî de karibê biafirênê û wan di dewamê de werênê li ser ziman bê. Di dema qatbûna axiftinê, ketina navberê li nava dengên gotinan weke bêhnstandinê dirêj û hwd, wê di temenê wan de tênekirina hiş û ankû hişkirinê a di rewşê de bê. Yanî li vir, di vê xalê de wê rewşa hiş wê di temenê wê rewşa aliqînê de bê ji aliyekî ve. Di aslê xwe de mirov, di vê xalê û rewşê de rewşa aliqîna ziman hilde li dest, wê were dîtîn ku ew bi mazinan û zarokan re jî wê, rewşa kêmbûna hiş û tênekirina hiş wê hebe. Ev jî wê, dema ku mirov di dema dihişirê û diaxifê bi hevdû re wê demê mejî, ev herdû rewşên ku wan bi hevdû re dike de wê, temenê axiftinê wê bike. Rewşa hiş, rewş, gotin û her wusa di ahenge wê de rêzîkirina bi gotin û hevokî wê, li vir, sazûmanekê bi hevdû re di çerçoveya heyîna mejî de wê li ser mejî û xêvê re wê ji mirov

wê bixwezê. Ya ku ew, di wê de pîrsgîrêkê derdikeve, wê ev rewş bê. Ev rewşa ku em bi wê xirabûna em bi wê sazûmanê re ku wê werênina li ser ziman, wê di aslê xwe de wê di temenê wan pîrsgîrêkên zimanî ên ziman aliqînê û motiveyê û konsantrebûnê de bê. Ev pîrsgîrêkên weke bi motiveyê, konsantreyê û hwd re xwe li ser vê sazûmana mejîyî ya di temenê axiftinê de ku ew xwe dide dîyarkirin jî wê bi wê re wê weke sazûmanaka ku mirov li vir, wê ji aliyekî din ve jî wê, di çerçoveyek konsantreyî û moveyîya mejî de wê, hildina li dest. Di rewşa hişê de wê, têgîn wê di çerçoveya ku mirov wê di ahengê de wê karibê wê werênê li ser ziman de wê weyn bileyizê. Weki din ku em fektore hişmendiye jî dewrê derxin, wê gotinên ku ew ji dev derkevin jî wê weke gotinên ku ew ne bi hiş in û derdikevin bin. Li vir, di çerçoveya mejî de wê çî gotin bi hevdû re wê werina li ser ziman, emê li ser wê ne xwediyê serwerîya hişî û sazûmanaka bi wê re bin. Ev jî wê, ne di çerçoveyek rewşî a ku mirov wê di çerçoveya axiftinê de bi armanc wê kifş bike û di çerçoveya axiftinê de wê ahengê çê bike û sedem û encamên wê re wê bi sazûmanî wê werênê li ser ziman bê. Ev jî bi xwe re wê dide nîşandin ku wê fektora hişmendiye wê weke aliyekî ku ew wê çerçoveyê bi rewş û sazûmana rewşî a li ser têkiliyên derveyî û hûndûreyî re wê dihanîn li ser ziman bê. Di dema axiftinê de zora demê, rewş û darêjkên axiftinê û hwd, wê li ser wê re wê temenê aliqînên zimanî jî wê bi xwe re wê bidina dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de mirov, vê yekê jî di dewamê de wê dúbare werênina li ser ziman ku ew rewşa hewirdorê û bandûra wê, wê bi qasî rewşên weke bi çerçoveyên weke yên darêjkên axitinê, rewş û fektora sînorkirina bi demê ê bi demên weke yên bêhstandina nava dengên gotinan, nerast derxistina dengên gotinan û levhanîna de wê, giring bê. Çendî ku wê bandûra hewirdora zaroka bi pîrsgîrêkên ziman re dijî wê bo wê giring jî bê, lê divê ku mirov, wê di çerçoveya wê hebûna wê de wê weke navend wê bi tenê wê hilde li dest. Di rewşa zarokê de ew di serî de weke rastîyeka ku ew tenê bi serê xwe di vê çerçoveyê de ew were hildan li dest û nêzîkatî li wê were kirin bê. Minaq, dema ku zarokek bidest dibistanê kir de wê mamoste wê bi teybetî wê bi şewirîyan wê timî wê rê şanî dêûbav bidin. Lê li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku ew çêkirina wê fokusê li zarok wê, li vir wê li ser wê re wê zêdetirî wê karibê di gelek rewşan de encamê baştir bide mirov. Li vir, ya giring, wê êdî wê bê ew ku mirov karibê wê ahengê di vê rewşê de wê bide çêkirin bê. Di rewşa qirêşê de wê zarok wê pêşî wê hevnasînê bi rengê pêşî ê dibistanê re wê bike. Wê hevnasînê bi xwandinê, nivîsandinê

..

))